

**Cynulliad Cenedlaethol Cymru
The National Assembly for Wales**

**Cofnod y Trafodion
The Record of Proceedings**

**Dydd Mawrth, 19 Chwefror 2008
Tuesday, 19 February 2008**

Cynnwys
Contents

- 3 Cwestiynau i'r Prif Weinidog
Questions to the First Minister
- 33 Cwestiwn Brys: Y Tafod Glas
Urgent Question: Bluetongue
- 40 Datganiad a Chyhoeddiad Busnes
Business Statement and Announcement
- 50 Gorchymyn Bwrdd Ardollau Cymru
The Welsh Levy Board Order
- 56 Newid yn yr Hinsawdd—Ynni Adnewyddadwy
Climate Change—Renewable Energy
- 80 Adroddiad Cyllid Llywodraeth Leol (Rhif 2) 2008-09 (Setliad Terfynol—
Awdurdodau'r Heddlu)
The Local Government Finance Report (No. 2) 2008-09 (Final Settlement—Police
Authorities)

Yn y golofn chwith, cofnodwyd y trafodion yn yr iaith y llefarwyd hwy ynndi yn y Siambr.
Yn y golofn dde, cynhwyswyd cyfieithiad o'r areithiau hynny.

In the left-hand column, the proceedings are recorded in the language in which they were
spoken in the Chamber. In the right-hand column, a translation of those speeches has been
included.

*Cyfarfu'r Cynulliad am 2 p.m. gyda'r Llywydd (Dafydd Elis-Thomas) yn y Gadair.
The Assembly met at 2 p.m. with the Presiding Officer (Dafydd Elis-Thomas) in the Chair.*

Y Llywydd: Galwaf y Cynulliad i drefn.

The Presiding Officer: I call the Assembly to order.

Cwestiynau i'r Prif Weinidog Questions to the First Minister

Cross-border Health Services

Q1 Eleanor Burnham: Will the First Minister make a statement on maintaining links between England and Wales on cross-border health services? OAQ(3)0735(FM)

The First Minister (Rhodri Morgan): Policy on cross-border health matters remains unchanged: safe, effective services provided as locally as possible, whether across the border or not.

Eleanor Burnham: I am sure that you are aware that your Minister for Health and Social Services is taking the matter seriously, but are you keeping on top of this and doing your very best to ensure that there is not a postcode lottery? I have several very seriously ill people in my constituency, and, for example, deep-brain stimulation has been withheld from a constituent who is in her 60s and seriously ill. She is now contemplating moving across the border. Do you not think that it is shameful that your Labour Government should allow this to happen in the twenty-first century?

The First Minister: I am not sure what you are referring to, without seeing the details. It is easy to throw such accusations about in the Chamber, but you have not given me notice of this. Had you given me or Edwina Hart notice of this particular case then we would have the opportunity to comment on it. You might want to reconsider the word 'shameful' when you look at the record of what you have said today. There has been no change in the principle, which is to provide services as safely, effectively and locally as possible. If that means providing them across the border, they will be provided across the border. If it does not, they will not.

Gwasanaethau Iechyd Trawsffiniol

C1 Eleanor Burnham: A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am gynnal cysylltiadau rhwng Cymru a Lloegr ar gyfer gwasanaethau iechyd trawsffiniol? OAQ(3)0735(FM)

Y Prif Weinidog (Rhodri Morgan): Mae'r polisi ynghylch materion iechyd trawsffiniol yn aros yr un fath: darparu gwasanaethau diogel ac effeithiol, mor lleol â bosibl, pa un ai a ydynt dros y ffin ai peidio.

Eleanor Burnham: Yr wyf yn siŵr eich bod yn ymwybodol bod eich Gweinidog dros Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol yn ystyried y mater o ddifrif, ond a ydych yn cadw trefn ar y mater ac yn gwneud eich gorau glas i sicrhau na cheir loteri cod post? Mae llawer o bobl yn fy etholaeth yn ddifrifol wael, ac, er enghraifft, ni roddir triniaeth ysgogi yn nwfn yr ymennydd i un etholwraig sydd yn ei 60au ac yn ddifrifol wael. Mae hi'n ystyried symud dros y ffin ar hyn o bryd. Onid ydych yn meddwl ei fod yn gywilyddus bod eich Llywodraeth Lafur yn gadael i hyn ddigwydd yn yr unfed ganrif ar hugain?

Y Prif Weinidog: Nid wyf yn siŵr at beth yr ydych yn cyfeirio, heb weld y manylion. Mae'n hawdd gwneud cyhuddiadau o'r fath yn y Siambr, ond nid ydych wedi fy hysbysu ynghylch hyn. Petaech wedi fy hysbysu, neu wedi hysbysu Edwina Hart, ynghylch yr achos penodol hwn, byddai gennym gyfle i wneud sylw amdano. Mae'n bosibl y byddwch am ailystyried y gair 'cywilyddus' pan edrychwch ar gofnod o'r hyn yr ydych wedi'i ddweud heddiw. Ni fu dim newid yn yr egwyddor, sef darparu gwasanaethau mor ddiogel, mor effeithiol ac mor lleol â phosibl. Os bydd hynny'n golygu eu darparu dros y ffin, cânt eu darparu dros y ffin. Os nad yw'n

Lesley Griffiths: Do you agree that it is a legitimate aim for the Assembly Government to provide Welsh health services within Wales for the people of Wales? Do you also agree that it is unwise for Members to allow themselves to be used as political pawns by foundation hospital trust campaigns in England?

The First Minister: I am not sure whether it is about the foundation hospitals or the change in the tariff regime. We have made it clear that when the Department of Health moved to a tariff system we gave it two choices: either it included Wales in the reform and provided additional resources to us as it did to the English regions that buy services on a tariff basis, or we would continue with the previous prices. The Department of Health said that it would not give us additional resources, so we continued with the original prices. Some trusts do not like that, but it is not a matter of our choosing. The shift to the tariff system, and the additional resources that were given to those who buy, or were previously buying, services from hospitals along the border, was the choice of the Department of Health. We gave it two options as to how to deal with Welsh patients, and we continued with the old prices. That makes some hospitals not very happy, because they are being paid less by Wales than by England, but that is an inevitable consequence of the choice made by the Department of Health.

The Leader of the Opposition (Nick Bourne): My only concern is that Welsh patients should get the best possible care, whether it is provided in Wales or England. However, the tenor of the question from the Labour benches filled me with horror, because it seemed to suggest that we will have warfare with hospitals in England. After all, many of those hospitals were set up with foundation status under a Labour Government at Westminster. Would the First Minister not agree that the most important thing is to ensure that Welsh patients get the best possible care, whether it is provided in

golygu hynny, ni fydd hynny'n digwydd.

Lesley Griffiths: A ydych yn cytuno bod darparu gwasanaethau iechyd Cymreig yng Nghymru i bobl Cymru yn nod dilys i Lywodraeth y Cynulliad? A ydych hefyd yn cytuno ei bod yn annoeth i Aelodau ganiatáu i ymgyrchoedd ymddiriedolaethau'r ysbytai sefydledig yn Lloegr eu defnyddio fel arfau gwleidyddol?

Y Prif Weinidog: Nid wyf yn siŵr pa un ai a yw hynny'n fater sy'n ymwneud â'r ysbytai sefydledig ynteu â'r newid yn y system tariffau. Yr ydym wedi mynegi'n glir ein bod wedi cynnig dau ddewis i'r Adran Iechyd pan ddechreuodd arddel system tariffau: naill ai y byddai'n cynnwys Cymru'n rhan o'r diwygio ac yn darparu adnoddau ychwanegol inni fel y gwnaeth i'r rhanbarthau yn Lloegr sy'n prynu gwasanaethau ar sail tariffau, ynteu byddem yn parhau i dalu'r prisiau blaenorol. Dywedodd yr Adran Iechyd na fyddai'n rhoi adnoddau ychwanegol inni, felly parhau i dalu'r prisiau gwreiddiol a wnaethom. Mae rhai ymddiriedolaethau yn anfonlon â hynny, ond nid yw hwn yn fater y gallwn ddewis yn ei gylch. Yr Adran Iechyd a ddewisodd newid i'r system tariffau, a'r adnoddau ychwanegol a roddwyd i'r rheini sy'n prynu, neu a fu'n prynu, gwasanaethau gan ysbytai ar hyd y ffin. Rhoddasom ddau ddewis i'r Adran Iechyd yng nghyswllt sut y byddai'n delio â chleifion o Gymru, a pharhau i dalu'r hen brisiau a wnaethom. Mae hynny'n golygu bod rhai ysbytai'n anfonlon, am eu bod yn cael llai o arian gan Gymru na chan Lloegr, ond mae hynny'n ganlyniad anochel yn sgil y dewis a wnaethpwyd gan yr Adran Iechyd.

Arweinydd yr Wrthblaid (Nick Bourne): Yr unig bryder sydd gennyf yw y dylai cleifion o Gymru gael y gofal gorau posibl, pa un ai a yw'n cael ei ddarparu yng Nghymru ynteu yn Lloegr. Fodd bynnag, cefais fy nychryn gan swm a sylwedd y cwestiwn o feinciau'r Blaid Lafur, am ei fod yn awgrymu y byddwn yn brwydro yn erbyn ysbytai yn Lloegr. Wedi'r cyfan, Llywodraeth Lafur yn San Steffan a roddodd statws sefydledig i lawer o'r ysbytai hynny. Oni fyddai'r Prif Weinidog yn cytuno mai'r peth pwysicaf yw sicrhau bod cleifion yng Nghymru yn cael y gofal gorau posibl, pa un

England or Wales? Indeed, there are flows across the border into Wales.

The First Minister: Yes; I have said that twice already. I entirely agree with you that the important thing is the welfare of patients. There have been two shifts by the Department of Health that have resulted in negotiations with us that have got nowhere, but which have caused some hospitals near the border to say, from time to time, to patients from Wales, 'You would be better off living in England'. What they actually mean by that is that their paymasters, the Department of Health, did not take up our offer to transfer resources to Wales to enable the Welsh local health boards, which have always bought services from the English hospitals on the border, to participate in the new tariff system. If we cannot participate in the new tariff system, because the Department of Health says 'no', we must continue with the original prices. The hospitals—Shrewsbury, Gobowen, the Countess of Chester, and so on—do not like it, but it is not in our hands to change it if the Department of Health does not want to make the necessary change to re-resource us under the new tariff system. The foundation status question takes that process one or two notches further, perhaps.

Nick Bourne: I repeat that the most important point is the care of the patient, wherever that may be. I have taken up the issue of the reorganisation of cancer services in Herefordshire, Gloucestershire and Worcestershire with the Minister for Health and Social Services, given the possibility of locating services on one site. If that site is not in Hereford—there is every chance that it might not be—it will cause grave problems for people living in border areas, particularly south Powys, who want to access services in Hereford. Given what he has said about finding solutions that suit Welsh patients, not necessarily a solution in Wales, which seems to have been an obsession with some in the alliance—Plaid Cymru Members and, seemingly, the Member for Wrexham—what is the First Minister doing to ensure that people receive the best appropriate care, and

ai a yw'n cael ei ddarparu yng Nghymru ynteu yn Lloegr? Yn wir, ceir mewnlifiad dros y ffin i Gymru.

Y Prif Weinidog: Byddwn; yr wyf eisoes wedi dweud hynny ddwywaith. Yr wyf yn cytuno'n llwyr â chi mai'r peth pwysicaf yw lles y cleifion. Mae'r Adran Iechyd wedi newid eu polisi ddwywaith gan arwain at drafodaethau aflwyddiannus gyda ni, ond mae'r newidiadau hynny wedi peri i rai ysbytai ger y ffin ddweud wrth gleifion o Gymru, o bryd i'w gilydd, 'Byddech yn well eich byd petaech yn byw yn Lloegr'. Yr hyn y maent yn ei olygu mewn gwirionedd yw na fanteisiodd eu tâl-feistr, yr Adran Iechyd, ar ein cynnig i drosglwyddo adnoddau i Gymru i alluogi byrddau iechyd lleol Cymru, sydd wedi bod yn prynu gwasanaethau gan ysbytai sydd ar y ffin yn Lloegr ers tro byd, i gymryd rhan yn y system tariffau newydd. Os na allwn gymryd rhan yn y system tariffau newydd, am fod yr Adran Iechyd yn dweud 'na', mae'n rhaid inni barhau i dalu'r prisiau gwreiddiol. Nid yw'r ysbytai—Ysbyty yr Amwythig, Ysbyty Gobowen, Ysbyty Iarlls Caer, ac yn y blaen—yn hoff o'r sefyllfa, ond nid yw'r grym gennym i'w newid os nad yw'r Adran Iechyd yn awyddus i wneud y newid angenrheidiol a'n hailadnoddu dan y system tariffau newydd. Mae'r cwestiwn ynghylch statws sefydledig yn gwthio'r broses honno yn ei blaen un neu ddau gam, o bosibl.

Nick Bourne: Ailadroddaf y ffaith mai'r pwynt pwysicaf yw gofal y cleifion, ni waeth ym mha le bynnag y bydd hynny. Yr wyf wedi codi mater aildrefnu gwasanaethau canser yn Swydd Henffordd, Swydd Gaerloyw a Swydd Gaerwrangon gyda'r Gweinidog dros Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol, ac ystyried posibilrwydd lleoli gwasanaethau ar un safle. Os bydd y safle hwnnw yn Henffordd—mae'n gwbl bosibl na fydd yno—achosir problemau difrifol i'r bobl sy'n byw mewn ardaloedd ar y ffin, yn enwedig yn ne Powys, sydd am gael mynediad at wasanaethau yn Henffordd. Ac ystyried yr hyn y mae wedi'i ddweud am ddod o hyd i atebion sy'n addas i gleifion o Gymru, ac nid ateb yng Nghymru o reidrwydd, sydd, mae'n debyg, wedi bod yn obsesiwn gan rai o Aelodau'r glymblaid—Aelodau Plaid Cymru, ac, yn ôl pob golwg,

conveniently for them, in Hereford rather than in Cheltenham or Worcester?

The First Minister: I ask you not to use the word ‘seemingly’ when asking questions; if you want to say something, say it factually rather than seemingly, or it is nothing more than a smear. It is important that we are consulted on any reorganisation in England that affects patient flow from Wales, and that the interests of Welsh patients are taken into account. We have found that some changes in England result in certain hospitals—the Countess of Chester, Gobowen, Shrewsbury, and so on—moaning that they are not paid as much by Wales as by England. Whereas that might be true, it was not a matter of choice on our behalf; we put that choice to the Department of Health, to which it said that it was not including us in the reorganisation and that we would have to carry on paying the old prices. We then get blamed for that by the hospitals. That was the choice made as part of the Department of Health’s tariff system. We are more than happy for the Department of Health to reconsider the approach that it adopted when the tariff system was introduced.

Nick Bourne: Given that he seems to have forgotten, I refresh the First Minister’s memory that it is a Labour Minister to whom he should be talking. He should be talking to either Alan Johnson or Ben Bradshaw. This is no smear: it is clear that your backbenchers, one of whom has spoken about this today, seem to think that there is warfare and that people are being used as pawns. That is certainly not the case on this side of the Chamber—we want to see patients get the best appropriate care. I have heard Plaid Cymru Members talk about subsidising the English health service, which is ridiculous. What we are talking about is getting the best appropriate care for Welsh patients, whether that is in Welsh hospitals—as it generally will be—or, on occasion, in English hospitals. It is a direct point: will the First Minister or the health Minister discuss with Ben Bradshaw the particular problem relating to the reconfiguration of cancer services along the border, in Hereford, Gloucester,

yr Aelod dros Wrecsam—beth mae’r Prif Weinidog yn ei wneud i sicrhau bod pobl yn cael y gofal priodol gorau, ac er eu cyfleustra, yn ei gael yn Henffordd yn hytrach nac yn Cheltenham neu yng Nghaerwrangon?

Y Prif Weinidog: Gofynnaf ichi beidio â defnyddio’r ymadrodd ‘yn ôl pob golwg’ pan fyddwch yn gofyn cwestiynau; os ydych am ddweud rhywbeth, dywedwch ef yn ffeithiol, yn hytrach nag yn ôl pob golwg. Fell arall, taflu baw a fyddwch. Mae’n bwysig y ceir ymgynghori ynghylch unrhyw aildrefnu yn Lloegr sy’n effeithio ar lif y cleifion o Gymru, a bod buddiannau cleifion o Gymru yn cael eu hystyried. Yr ydym wedi canfod bod rhai newidiadau yn Lloegr yn peri i ysbytai penodol—Iarlls Caer, Gobowen, yr Amwythig, ac yn y blaen—gwyno nad yw Cymru yn talu gymaint iddynt â Lloegr. Er bod hynny o bosibl yn wir, nid oedd yn fater y gallasom ddewis yn ei gylch; rhoesom y dewis hwnnw i’r Adran Iechyd, a’i hymateb oedd na fyddai’n ein cynnwys yn yr aildrefnu ac y byddai’n rhaid inni barhau i dalu’r hen brisiau. Wedyn, mae’r ysbytai’n ein beio ni am hynny. Gwnaethpwyd y dewis hwnnw yn rhan o system tariffau’r Adran Iechyd. Yr ydym yn fwy na bodlon i’r Adran Iechyd ailystyried yr agwedd yr oedd yn ei arddel pan gyflwynwyd y system tariffau.

Nick Bourne: Ac ystyried ei fod, mae’n debyg, wedi anghofio, rhoddaf broc i gof y Prif Weinidog mai â Gweinidog Llafur y dylai fod yn siarad. Dylai fod yn siarad â naill ai Alan Johnson neu Ben Bradshaw. Nid taflu baw mo hyn: mae’n glir bod aelodau eich meinciau cefn—siaradodd un ohonynt am hyn heddiw—yn ymddangos eu bod yn meddwl y ceir rhyfel, a bod pobl yn cael eu defnyddio fel arfau. Yn sicr, nid yw hynny’n wir ar ochr hon y Siambr—yr ydym am weld cleifion yn cael y gofal priodol gorau. Yr wyf wedi clywed Aelodau Plaid Cymru yn siarad am roi cymhorthdal i’r gwasanaeth iechyd yn Lloegr, pa un ai a yw hynny mewn ysbytai yng Nghymru—a chan amlaf, dyna fydd y sefyllfa—ynteu, o bryd i’w gilydd, mewn ysbytai yn Lloegr. Mae’r pwynt hwn yn un uniongyrchol: a wnaiff y Prif Weinidog neu’r Gweinidog iechyd drafod gyda Ben Bradshaw y broblem benodol yng nghyswllt ailgyflunio gwasanaethau canser ar hyd y ffin, yn Henffordd, yng Nghaerloyw, yn

Cheltenham and Worcester? This has nothing to do with prices.

The First Minister: That was one of the longest questions that I can remember from you, Nick. Rather than asking me, ‘Have you communicated with Ben Bradshaw on this?’, you assumed, for some reason, that we had not, and launched into a two-minute rigmarole. Why do you assume that we have not spoken to Ben Bradshaw? My understanding is that Edwina Hart spoke to Ben Bradshaw recently about this issue and that she has written an extended letter to him in the last fortnight. Why do you assume that she has not done that? What is the point of a two-minute question based on a false premise? Why not ask if she has been in touch? That would be a nice question, to which we could give the nice, easy answer of ‘Yes, she has’. You could then save your voice. [*Interruption.*]

The Presiding Officer: Order. I do not want to ask the leader of the opposition to consider the way in which these questions have been handled, but if this is repeated I will have to do so. I allow the leader of the opposition the courtesy of asking a series of supplementary questions, but I do not expect that to turn into a baying match from his frontbench.

2.10 p.m.

Janet Ryder: I raised a few weeks ago the issue of patients who are treated by doctors at Liverpool’s Walton Centre. Until recently, those patients could receive their treatment—requiring about 20 minutes on a drip—in hospitals in north Wales. Health Commission Wales has now said that it will not pay for that treatment if doctors coming from Liverpool deliver the treatment in north Wales; it must be delivered in Liverpool. That means that patients now face a round trip of two hours or more to receive 20 minutes of treatment that was formerly available in north Wales and that doctors from Walton were happy to deliver in north Wales. Have you had time to look into the

Cheltenham ac yng Nghaerwrangon? Nid oes a wnelo hyn â phrisiau.

Y Prif Weinidog: Y cwestiwn hwnnw oedd un o’r rhai hiraf a allaf gofio ichi ei ofyn Nick. Yn hytrach na gofyn imi, ‘A ydych wedi trafod hyn gyda Ben Bradshaw?’, cymerasoch yn ganiataol, am ryw reswm, nad oeddem wedi gwneud hynny, ac yna malu awyr am ddau funud. Pam ydych chi’n cymryd yn ganiataol nad ydym wedi siarad â Ben Bradshaw? Yr wyf ar ddeall bod Edwina Hart wedi siarad â Ben Bradshaw am y mater hwn yn ddiweddar a’i bod wedi ysgrifennu llythyr estynedig ato yn ystod y bythefnos ddiwethaf. Pam ydych yn cymryd yn ganiataol nad yw wedi gwneud hynny? Beth yw pwrpas cwestiwn dau funud o hyd sy’n seiliedig ar ragdybiaeth ffug? Pam na ofynasoch a yw hi wedi bod mewn cysylltiad? Byddai hwnnw’n gwestiwn dymunol; cwestiwn y gallwn roi ateb hawdd a dymunol iddo, sef ‘Ydy, mae hi wedi bod mewn cysylltiad’. Byddai hynny’n arbed eich llais. [*Torri ar draws.*]

Y Llywydd: Trefn. Nid wyf yn dymuno gofyn i arweinydd yr wrthblaid ystyried y ffordd y mae’r cwestiynau hyn wedi cael eu trin, ond os digwydd hyn eto bydd yn rhaid imi wneud hynny. Yr wyf yn caniatáu’r hawl i arweinydd yr wrthblaid ofyn cyfres o gwestiynau ychwanegol, ond nid wyf yn disgwyl clywed cyfarth yn dod o’i fainc blaen.

Janet Ryder: Ychydig wythnosau’n ôl, codais fater cleifion sy’n cael triniaeth gan feddygon yng Nghanolfan Walton yn Lerpwl. Tan yn ddiweddar, gallai’r cleifion hynny gael triniaeth—sy’n golygu bod ar ddrip am oddeutu 20 munud—mewn ysbytai yng ngogledd Cymru. Erbyn hyn, mae Comisiwn Iechyd Cymru wedi dweud na fydd yn talu am y driniaeth os bydd meddygon sy’n teithio o Lerpwl yn darparu’r driniaeth yng ngogledd Cymru; rhaid iddo gael ei ddarparu yn Lerpwl. Golyga hynny y bydd cleifion yn awr yn wynebu taith gyfan sy’n para dwy awr neu fwy er mwyn cael 20 munud o driniaeth a oedd gynt ar gael yng ngogledd Cymru, ac yr oedd meddygon o Walton yn gwbl fodlon

matter yet, and, if not, could you please do so? Could you also please let me know your opinion, and tell me what the Minister for Health and Social Services is doing to ensure that Health Commission Wales allows patients to receive treatment in north Wales, especially as doctors are happy to deliver it in north Wales?

The First Minister: Indeed. I think that you have raised this matter with me before, and that we are looking into it. If you have not yet received a full reply, I will chase it up for you.

Effeithiau Clwy'r Traed a'r Genau

C2 Paul Davies: A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am effeithiau clwy'r traed a'r genau ar gymunedau gwledig Cymru? OAQ(3)0711(FM)

Y Prif Weinidog: Deallaf y bydd Elin Jones yn gwneud datganiad am y pwnc hwn yfory, gan ein bod wedi trafod y mater mewn ffordd ddefnyddiol yng nghyfarfod y Cabinet ddoe.

Paul Davies: Yr wyf yn ddiolchgar am yr ateb hwnnw. Mae'n amlwg bod ffermwyr Cymru wedi dioddef yn enfawr oherwydd effeithiau'r achos o glwy'r traed a'r genau a welwyd yn Lloegr y llynedd. Ar ôl siarad â chynrychiolwyr undebau, deallaf eu bod yn credu i'r clwyf gostio'r diwydiant ryw £30 miliwn i £40 miliwn. Fel y gwyddom, addawodd y Llywodraeth Brydeinig dalu iawndal i ffermwyr, ond torrwyd yr addewid honno pan ddaeth yn glir na fyddai etholiad cyffredinol yn cael ei gynnal y llynedd. Mae Llywodraeth yr Alban wedi talu ffermwyr yn yr Alban. O dan yr amgylchiadau, pam nad yw Llywodraeth y Cynulliad yn ystyried talu iawndal gan ddefnyddio tanwariant y Cynulliad a'i hawlio yn ôl gan y Llywodraeth Brydeinig?

Y Prif Weinidog: Byddai'n fwy gweddus pe baech yn gofyn y cwestiwn hwnnw i Elin Jones yfory, wedi iddi gwneud ei datganiad. Os caf gwneud, felly, fe drosglwyddaf y

ei ddarparu yng ngogledd Cymru. A ydych wedi cael amser i ymchwilio i'r mater eto, ac, os nad ydych, a allech gwneud hynny os gwelwch yn dda? A allech hefyd roi gwybod imi beth yw eich barn, a dweud wrthyf beth mae'r Gweinidog dros Iechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol yn ei gwneud i sicrhau bod Comisiwn Iechyd Cymru yn caniatáu i gleifion gael triniaeth yng ngogledd Cymru, yn enwedig gan fod y meddygon yn fodlon ei ddarparu yng ngogledd Cymru?

Y Prif Weinidog: Yn wir. Credaf eich bod wedi codi'r mater hwn gyda mi o'r blaen, a'n bod yn ymchwilio iddo. Os nad ydych wedi cael ateb llawn eto, af ar drywydd hynny ichi.

The Effects of Foot and Mouth Disease

Q2 Paul Davies: Will the First Minister make a statement on the effects of foot and mouth disease on rural communities in Wales? OAQ(3)0711(FM)

The First Minister: I understand that Elin Jones is to make a statement on this issue tomorrow, following a useful discussion on the matter in the Cabinet meeting yesterday.

Paul Davies: I am grateful for that response. It is clear that Welsh farmers have suffered greatly because of the effects of the foot-and-mouth disease outbreak in England last year. Having spoken to union representatives, I understand that they estimate the disease to have cost the industry between £30 million and £40 million. As we know, the British Government promised compensation to farmers, but that promise was broken when it became clear that a general election would not be held last year. The Scottish Government has paid compensation to farmers in Scotland. Under the circumstances, why does the Assembly Government not consider paying compensation from the Assembly's underspend, and claiming it back from the British Government?

The First Minister: It would be more appropriate if you asked that question to Elin Jones tomorrow, after she has made her statement. Therefore, if I may, I transfer that

cwestiwn hwnnw i Elin, o ystyried ei bod hi'n gwneud datganiad am hyn yfory.

Nerys Evans: Yn dilyn trafodaethau Llywodraeth y Cynulliad a Llywodraeth San Steffan, a ydych yn argyhoeddedig fod y camau priodol wedi'u cymryd fel na fydd achos pellach o glwy'r traed a'r genau â'i darddiad yn un o sefydliadau Llywodraeth San Steffan?

Y Prif Weinidog: Mae'r egwyddor y tu ôl i'r cwestiwn hwnnw yn bwysig dros ben. Os yw corff cyhoeddus sy'n perthyn i Lywodraeth San Steffan yn gyfrifol am beri achosion o'r clwyf, mae dadl foesol yn codi ynghylch pwy ddylai dalu am yr iawndal yn yr achos penodol hwnnw. Deallaf fod ffermwyr—neu o leiaf un o'r undebau sy'n cynrychioli ffermwyr—wedi dechrau achos am iawndal gerbron llys barn. Ni wn pa mor bell y mae'r achos wedi cyrraedd, ond mae'n bwysig ein bod yn cadw unrhyw drafodaethau rhwng y Llywodraethau gwahanol ynghylch i ba gyfeiriad y dylai'r iawndal lifo ar wahân i unrhyw beth y mae'r llysoedd barn yn dymuno ei wneud.

Economic Links

Q3 Mohammad Asghar: Will the First Minister make a statement on the economic links between Wales and China? OAQ(3)0713(FM)

The First Minister: I will pick out two that I think are highly significant. The first is the memorandum of understanding between Wales and the municipality of Chongqing, which we already have, although I plan to cement that link further with a formal twinning agreement next month. The other link is between Airbus and the Chinese aviation authority, which will dwarf any other commercial link in Wales by a factor of 1,000.

Mohammad Asghar: Thank you for that answer; I am very pleased with it. However, only last month, I made a short visit to Beijing in China, and I met quite a few businesspeople, including shopkeepers, hoteliers and taxi drivers, but no-one seemed to know about Wales, even though they knew about Scotland and Ireland, and, of course,

question to Elin, given that she is making a statement about this tomorrow.

Nerys Evans: Following discussions between the Assembly Government and the Westminster Government, are you convinced that the appropriate steps have been taken to prevent a further outbreak of foot and mouth disease originating from a Westminster Government institution?

The First Minister: The principle behind that question is extremely important. If a public body that is linked to the Westminster Government is responsible for causing outbreaks of the disease, that raises a moral argument over who should pay compensation in that specific case. I understand that farmers—or at least one of the unions representing farmers—have begun proceedings for compensation in a court of law. I do not know how far that case has gone, but it is important that we keep separate any discussions between the various Governments as to the direction in which compensation should flow and any steps that the law courts may wish to take.

Cysylltiadau Economaidd

C3 Mohammad Asghar: A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am y cysylltiadau economaidd rhwng Cymru a Tsieina? OAQ(3)0713(FM)

Y Prif Weinidog: Dewisaf ddau a gredaf sy'n arwyddocaol dros ben. Y cyntaf yw'r memorandwm dealltwriaeth sydd eisoes yn bodoli rhwng Cymru ac ardal fwrdeistrefol Chongqing, er fy mod yn bwriadu sefydlu'r cysylltiad hwnnw ymhellach gyda chytundeb gefeillio ffurfiol y mis nesaf. Mae'r cysylltiad arall rhwng Airbus ac Awdurdod Hedfan Tsieina, a fydd 1,000 gwaith yn fwy nac unrhyw gysylltiad masnachol arall yng Nghymru.

Mohammad Asghar: Diolch am yr ateb hwnnw; mae wedi fy mhlesio. Fodd bynnag, y mis diwethaf, bûm ar ymweliad byr â Beijing yn Tsieina, a chyfarfûm â nifer gweddol fawr o bobl fusnes, gan gynnwys siopwyr, perchnogion gwestai a gyrwyr tacsis, ond nid yw'n ymddangos bod neb yn gwybod am Gymru, er eu bod yn gwybod am

they all knew about England. What will the First Minister do to boost the trade and tourism links between the two countries?

The First Minister: It is difficult for Wales to spread its Welsh butter thinly across the whole of China without altogether losing its flavour, or impact. Therefore, in general, it will be in specific areas. You might ask why we are concentrating only on the municipality of Chongqing, given that its population is 10.5 times that of Wales, with 31 million people, and is expanding rapidly. Likewise, there is a twinning agreement between, for example, the city of Cardiff and the city of Xiamen, which is going well. Xiamen's population is about eight times the population of Cardiff, but that is the way it is when you are dealing with a country of 1.3 billion people. However, if you talk to Airbus, you will hear how this is an advantage, because when the Chinese order Airbus crafts, they never order fewer than 75 aeroplanes or wing sets in one go.

Alun Davies: I think that the memorandum of understanding that you signed in March 2006 is welcomed throughout Wales. Many Members will have links with Amnesty International and will be aware of the health and safety and other human rights issues in the Chongqing region, where progress on economic development seems to be made all too often at the expense of individual human rights. Will you continue to use every opportunity possible to speak on behalf of people who have human rights disputes? You once said that we had much to learn from each other, and the Olympic Games give us a singular opportunity to put pressure on the Chinese authorities, through the UK Government and through direct contact with the Chinese authorities, and to speak out on these issues. I hope that you will use every opportunity to do that.

The First Minister: There has been a great deal of publicity about whether pressure can be brought to bear on China in relation to its support for the Sudanese Government, given

yr Alban ac Iwerddon, ac, wrth gwrs, roeddent i gyd yn gwybod am Loegr. Beth fydd y Prif Weinidog yn ei wneud i hybu'r cysylltiadau masnach a thwristiaeth rhwng y ddwy wlad?

Y Prif Weinidog: Mae'n anodd i Gymru daenu ei menyn Cymreig yn denau dros Tsieina i gyd, heb i'r menyn hwnnw golli ei flas, neu golli ei effaith, yn gyfan gwbl. Felly, yn gyffredinol bydd mewn ardaloedd penodol. Gallech ofyn pam ein bod yn canolbwyntio ar ranbarth dinesig Chongqing yn unig, ac ystyried bod ei phoblogaeth 10.5 gwaith yn fwy na phoblogaeth Cymru, gyda 31 miliwn o bobl, ac yn tyfu'n gyflym. Yn yr un modd, ceir cytundeb gefeillio rhwng, er enghraifft, dinas Caerdydd a dinas Xiamen, sy'n mynd yn dda. Mae poblogaeth Xiamen oddeutu wyth gwaith yn fwy na phoblogaeth Caerdydd, ond felly gwelwch chi pan fyddwch yn delio â gwlad o 1.3 biliwn o bobl. Fodd bynnag, os siaradwch ag Airbus, clywch sut y mae hyn yn fantais, oherwydd pan fydd Tsieina yn archebu awyrennau Airbus, ni fyddant byth yn archebu llai na 75 o awyrennau neu setiau adenydd ar y tro.

Alun Davies: Yr wyf yn credu bod croeso ledled Cymru i'r memorandwm dealltwriaeth a lofnodasoch ym mis Mawrth 2006. Bydd gan nifer o Aelodau gysylltiadau ag Amnest Rhyngwladol a byddant yn ymwybodol o'r materion sy'n ymwneud ag iechyd a diogelwch a materion eraill sy'n ymwneud â hawliau dynol yn rhanbarth Chongqing. Yn y rhanbarth hwn ymddengys bod cynnydd yn natblygiad yr economi'n cael ei wneud yn rhy aml o lawer ar draul hawliau dynol unigolion. A barhewch i ddefnyddio pob cyfle posibl i siarad ar ran pobl sydd ag anghydfodau hawliau dynol? Dywedasoch unwaith fod gennym lawer i'w ddysgu oddi wrth ein gilydd, ac mae'r Gemau Olympaidd yn rhoi un cyfle inni ddwyn pwysau ar awdurdodau Tsieina, drwy Lywodraeth y DU a drwy gyswllt uniongyrchol ag awdurdodau Tsieina, a chodi ein llais am y materion hyn. Yr wyf yn gobeithio y byddwch yn achub ar bob cyfle i wneud hynny.

Y Prif Weinidog: Bu llawer iawn o gyhoeddusrwydd ynghylch a ellir dwyn pwysau ar Tsieina yng nghyswllt ei chefnogaeth i Lywodraeth Sudan, ac ystyried

the horrors occurring in Darfur. We are aware of long-standing issues in relation to Tibet and of more recent issues in relation to the treatment of the Falun Gong sect. Such issues are normally dealt with by the Foreign and Commonwealth Office, which takes a proactive line with the Chinese authorities. The question of whether we should do the same is a bit more problematic, because we rarely deal with the Chinese Government centrally, rather with municipal authorities such as Chongqing.

David Melding: You will know that the value of our exports according to latest figures fell by just over 4 per cent last year, but, to be fair to your Government, the fall in the UK as a whole was greater. It is clear that we will have to identify more markets outside the traditional ones of North America and Europe. Therefore, I commend the Government's planned trade mission to China. I also commend the moves made by the higher education sector in Wales to attract Confucius centres here. There have been a few individual successes, particularly relating to the knowledge economy, and developing the Chinese economy offers great opportunities. However, this work has so far been sporadic. Do you agree that we need to remind the bulk of private companies out there of the opportunities that exist in the growing economy of China?

The First Minister: Strategically, we need to be involved in the new mega markets of India and China, and in the countries in between, if you like, as even a small south-east Asian country such as Vietnam has 80 million people. Therefore, it is staggering when you consider the speed of growth and the huge number of people involved. That is where the forward drive of the world economy and international trade will be coming from, and not from the more mature, traditional markets of Europe and America. Mohammad Asghar was right to say that people in these countries have not heard of Wales, particularly when compared with Scotland. It is not easy to make the voice of Wales, with its population of 3 million, heard in countries such as India and China with their populations of 1 billion

yr erchyllterau sy'n digwydd yn Darfur. Yr ydym yn ymwybodol o faterion sydd wedi bodoli ers tro yng nghyswllt Tibet ac yn fwy diweddar yng nghyswllt y sect Falun Gong. Fel rheol, y Swyddfa Dramor a Chymanwlad fydd yn delio â materion o'r fath, a fydd yn rhagweithiol gydag awdurdodau Tsieina. Mae'r cwestiwn a ddylem ninnau wneud yr un fath ychydig yn fwy problemus, gan mai pur anaml y byddwn yn delio â Llywodraeth Tsieina yn ganolog; yn hytrach, byddwn yn delio ag awdurdodau rhanbarthau dinesig megis Chongqing.

David Melding: Byddwch yn gwybod i'r ffigurau diweddaraf ddangos bod gwerth ein hallforion wedi disgyn ychydig dros 4 y cant y llynedd, ond, a bod yn deg â'ch Llywodraeth, yr oedd y cwmp yn y DU yn ei chyfanrwydd yn fwy. Mae'n amlwg y bydd yn rhaid inni ganfod rhagor o farchnadoedd y tu allan i farchnadoedd traddodiadol Gogledd America ac Ewrop. Felly, yr wyf yn cymeradwyo taith fasnach arfaethedig y Llywodraeth i Tsieina. Yr wyf hefyd yn cymeradwyo'r camau a gymerwyd gan y sector addysg uwch yng Nghymru i ddenu canolfannau Confucius yma. Cafwyd rhai llwyddiannau unigol, yn enwedig yng nghyswllt yr economi wybodaeth, ac mae datblygu economi Tsieina yn cynnig cyfleoedd gwych. Fodd bynnag, hwnt ac yma fu'r gwaith hwn hyd yn hyn. A ydych yn cytuno bod angen inni atgoffa'r rhan fwyaf o gwmnïau preifat sydd ar waith o'r cyfleoedd a geir yn economi gynyddol Tsieina?

Y Prif Weinidog: Yn strategol, mae angen inni fod yn ymwneud â marchnadoedd enfawr newydd India a Tsieina, a'r gwledydd yn y canol, mewn ffordd, oherwydd bod gan wlad fach yn ne ddwyrain Asia, megis Fietnam, 80 miliwn o bobl. Felly, mae'n anhygoel pan ystyriwch gyflymder y twf a nifer enfawr y bobl dan sylw. Y fan honno fydd wrth lyw'r economi fyd-eang a masnach ryngwladol ac yn eu gyrru ymlaen, ac nid marchnadoedd aeddfetach a thraddodiadol Ewrop ac America. Yr oedd Mohammad Asghar yn llygad ei le pan ddywedodd nad yw pobl yn y gwledydd hyn wedi clywed am Gymru, yn enwedig wrth ein cymharu â'r Alban. Nid yw'n hawdd i lais Cymru, gyda'i phoblogaeth o 3 miliwn, gael ei glywed mewn gwledydd megis India a Tsieina

and 1.3 billion. However, we must do this; we must use our new devolved institutions in some sort of flag-waving exercise. To take Airbus's successful trade link with China as an example, we must come in behind the company to draw attention to the fact that the wings are made in Wales and to inform others about Wales. We can then see what exports we can generate on the back of the things that countries already know about Wales.

Jenny Randerson: I am sure that, like me, you welcome yesterday's launch of the new Cardiff logo created by Cardiff and Co, and that you welcome the excellent work that the company intends to do in promoting our capital city and its important status as a gateway to the rest of Wales. Are you aware that the other city tourism vehicles in the UK get significant funding from regional development agencies? We no longer have a development agency in Wales, which means that Cardiff is unable to compete on the same scale as the other city tourism vehicles. Will you undertake to investigate the issue of providing comparable funding, via the Welsh Assembly Government, so that Cardiff and, as a result, Wales as whole can be promoted as a tourism destination?

2.20 p.m.

The First Minister: I am pleased that Cardiff and Co has got over the unhappy and messy period that it went through, following the appointment and departure of the previous chief executive. I know that it is now searching for another chief executive, and I am pleased that it has a new logo. On the funding of such organisations, Cardiff and Co would be entirely within its rights to put a business case to us, if it wants to do so, but whether we would fund it would depend on how good the business case was compared with those of others offering homes for that money to promote tourism and inward investment.

You made a point about regional development agencies in England supporting similar bodies, but the English set-up is very

gyda'u poblogaethau o 1 biliwn a 1.3 biliwn. Fodd bynnag, rhaid inni wneud hyn; rhaid inni ddefnyddio ein sefydliadau datganoledig newydd mewn rhyw fath o ymarfer chwifio'r faner. Ac ystyried cyswllt masnach llwyddiannus Airbus â Tsieina fel enghraifft, rhaid inni ddod y tu cefn i'r cwmni a thynnu sylw at y ffaith bod yr adenydd yn cael eu gwneud yng Nghymru a rhoi gwybod i bobl eraill am Gymru. Gallwn weld wedyn pa allforion y gallwn eu cynhyrchu yn sgil yr hyn y mae gwledydd eisoes yn ei wybod am Gymru.

Jenny Randerson: Yr wyf yn siŵr eich bod chi, fel finau, yn croesawu lansio logo newydd Caerdydd a grëwyd gan Cardiff and Co, a'ch bod yn croesawu'r gwaith ardderchog y mae'r cwmni'n bwriadu ei wneud i hyrwyddo ein prifddinas a'i statws pwysig fel porth i weddill Cymru. A ydych yn ymwybodol bod cyfryngau twristiaeth dinasoedd eraill yn y DU yn cael cyllid sylweddol gan awdurdodau datblygu rhanbarthol? Nid oes gennym awdurdod datblygu yng Nghymru mwyach, sy'n golygu na all Caerdydd gystadlu ar yr un raddfa â chyfryngau twristiaeth dinasoedd eraill. A wnewch ymrwymo i ymchwilio i ddarparu cyllid cymharol, drwy Lywodraeth Cynulliad Cymru, er mwyn gallu hyrwyddo Caerdydd, a Chymru gyfan o ganlyniad i hynny, fel cychfan twristiaeth?

Y Prif Weinidog: Yr wyf yn falch bod Cardiff and Co wedi dod drwy'r cyfnod anhapus a blêr a gafodd, ar ôl penodiad ac ymadawiad y prif weithredwr blaenorol. Yr wyf yn gwybod ei fod yn awr yn chwilio am brif weithredwr arall, ac yr wyf yn falch bod ganddo logo newydd. Ac ystyried cyllid sefydliadau o'r fath, byddai gan Cardiff and Co hawl i gyflwyno achos busnes inni, petai'n dymuno gwneud hynny, ond byddai a fyddem yn ei gyllido ai peidio'n dibynnu ar sut oedd yr achos busnes o'i gymharu â'r rheini gan eraill yn cynnig cartrefi i'r arian hwnnw i hyrwyddo twristiaeth a mewnfuddsoddiad.

Gwnaethoch bwynt da am awdurdodau datblygu rhanbarthol yn Lloegr yn cefnogi cyrff tebyg, ond mae'r trefniant yn Lloegr yn

different. It has development authorities, but not have regional assemblies or parliaments and their governments, and therefore it is at a different stage. English regional devolution is at a totally different stage of evolution from that which has existed in Wales and Scotland for the past eight and a half years. I do not think that you can make a direct comparison of that kind. However, a good business case will always get you at least half the way there.

Datblygu Economaidd yn Arfon

C4 Alun Ffred Jones: A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am ddatblygiad economaidd yn Arfon? OAQ(3)0708(FM)

Y Prif Weinidog: Y datblygiad diweddar pwysicaf yn Arfon yw'r cyhoeddiad a wnaed gan Siemens Healthcare Diagnostics yn gynharach y mis hwn ei fod am ehangu ei safle gwaith yn Llanberis i greu hyd at 240 o swyddi newydd. Mae hynny'n newyddion ardderchog i Lanberis a'r cylch. Ar un adeg o leiaf, pan oedd dewis rhwng LA, sef Los Angeles, a Llan-B, Llan-B oedd yn trechu ar LA. Gallwn oll ymfalchïo yn y ffaith fod y gweithlu yn Llanberis wedi dwyn perswâd ar Siemens—ac nid grant mohono, gan nad oedd grant wedi'i gynnig. Os gallwch ddwyn perswâd ar Siemens, gallwch ddwyn perswâd ar unrhyw un.

Alun Ffred Jones: Cytunaf â chi ei fod yn glod i'r staff a'r rheolwyr fod Siemens wedi penderfynu ehangu yn Llanberis. Symudodd y gwaith yno—ac Euro DPC Cyf. oedd enw'r cwmni bryd hynny—yn dilyn cyfuno gyda chwmni lleol o'r enw ADC. Sefydlwyd y cwmni hwnnw gan entrepreneur lleol o'r enw Osborn Jones. A gytunwch fod hynny'n profi pwysigrwydd entrepreneuriaeth a datblygu cwmnïau bach? Er bod y cwmni hwnnw wedi penderfynu yn y pen draw nad oedd yn gallu ehangu i'r farchnad byd eang, drwy gyfuno â chwmni arall a gwneud cysylltiadau, sicrhodd waith i'r ardal a'r datblygiadau llwyddiannus diweddar a welwyd gennym.

Y Prif Weinidog: Cytunaf. Yr wyf wedi cwrdd ag Osborn Jones unwaith ac mae'n gymeriad diddorol dros ben. Pe bai ffordd o ddatblygu ffatri i glonio, os oes y fath air,

wahanol iawn. Mae gan Loegr awdurdodau datblygu, ond dim cynullïadau na seneddau rhanbarthol a'u llywodraethau, ac felly mae ar gam gwahanol. Mae datganoli rhanbarthol yn Lloegr ar gam esblygu hollol wahanol i'r hyn a fu yng Nghymru ac yn yr Alban dros yr wyth mlynedd a hanner diwethaf. Nid wyf yn credu y gallwch eu cymharu'n uniongyrchol. Fodd bynnag, bydd achos busnes da bob tro yn mynd â chi hanner ffordd o leiaf.

Economic Development in Arfon

Q4 Alun Ffred Jones: Will the First Minister make a statement on economic development in Arfon? OAQ(3)0708(FM)

The First Minister: The most important development in Arfon recently is the announcement made by Siemens Healthcare Diagnostics earlier this month that it will expand its operation at Llanberis to create up to 240 new jobs. This is excellent news for Llanberis and surrounds. For once, at least, when there was a choice between LA, Los Angeles, and Llan-B, LA lost out to Llan-B. We can all take pride in the fact that the workforce at Llanberis succeeded in persuading Siemens—and it was not a grant, since no grant was offered. If you can persuade Siemens, you can persuade anybody.

Alun Ffred Jones: I agree with you that it is a credit to the staff and management that Siemens decided to expand in Llanberis. The operation moved there—and it was known as Euro DPC Ltd at the time—following its merger with a local company, ADC. That company was founded by a local entrepreneur named Osborn Jones. Do you agree that that demonstrates the importance of entrepreneurship and developing small businesses? Even though that company eventually decided that it could not expand into the global market, by merging with another company and creating contacts, it secured work for the area and the recent successful developments that we have seen.

The First Minister: I do. I have met Osborn Jones once and he is a very interesting character. If there were a way of developing a factory to clone enterprising scientists such as

gwyddonwyr mentrus fel efe—fel yr awgrymir o ran y ffatri maswyr enwog yng nghaneuon Max Boyce—byddwn yn fodlon talu grant i wneud hynny. Hyderaf y byddai Ieuan hefyd yn fodlon talu grant er mwyn sefydlu ffatri o'r fath. Yr hyn sy'n bwysig yw ei fod yn gwybod ei stwff fel gwyddonydd, ond ei fod hefyd yn fodlon defnyddio ei arbenigedd i sefydlu ffatri a bod yn fasnachol ac yn wybodus fel gwyddonydd. Mae Roger Jones, wrth gwrs, union yr un fath gyda chwmni Penn Pharmaceuticals Services. Mae angen llawer mwy o bobl o'r fath ar Gymru, ac ni ddylem eu hallforio i leoedd eraill.

Mark Isherwood: The decision by Siemens Healthcare Diagnostics to come to Arfon is warmly welcomed by all. I think that you will agree with me that credit is due to Bangor University and Coleg Menai for developing working partnerships with the business community. However, this is against a backdrop of the latest Assembly Government figures—labour force survey figures—showing that employment across Wales has fallen, economic inactivity has risen, and youth unemployment in Gwynedd and Conwy are, sadly, going in the wrong direction. What discussions is your Government having with Gwynedd County Council to tackle the wider barriers to inward investment, such as housing and the broader infrastructure?

The First Minister: It is important that we mention local further and higher education institutions, such as Bangor University and Coleg Menai, which are both excellent institutions. I am sure that they will be willing to assist Siemens in recruiting the maximum number of local people to fill the 200 to 240 jobs at Llanberis over the next 18 months. We want to push Siemens in the direction of a partnership.

On the wider issue, the employment figures that came out last week were a mixed bag. In general, they were stronger than most people expected them to be, especially the most up-to-date figures for the January unemployment claimant count, which were the only figures for January in that package, and were two months more up to date than the other figures. They showed a further fall in the

he—in the same way as that famous outside half factory in Max Boyce's songs—I would be willing to pay a grant to get it up and running. I am confident that Ieuan would also be willing to pay a grant to set up such a factory. What is important is that he knows his stuff as a scientist, but that he is also willing to use that expertise to set up a factory and to be commercial and knowledgeable as a scientist. Roger Jones, of course, has done exactly the same at Penn Pharmaceuticals Services. Wales needs many more such people, and we should not be exporting them to other places.

Mark Isherwood: Mae pawb yn croesawu penderfyniad Siemens Healthcare Diagnostics i ddod i Arfon. Yr wyf yn meddwl y byddwch yn cytuno â mi bod angen rhoi clod i Brifysgol Bangor a Choleg Menai am ddatblygu partneriaethau gweithio gyda'r gymuned fusnes. Fodd bynnag, daw hyn ar yr un pryd â ffigurau diweddaraf Llywodraeth y Cynulliad—ffigurau arolwg o'r llafurlu—sy'n dangos bod cyflogaeth ledled Cymru wedi disgyn, bod anweithgarwch economaidd wedi codi, a bod diweithdra ymhlith pobl ifanc yng Ngwynedd a Chonwy, yn anffodus, yn mynd i'r cyfeiriad anghywir. Pa drafodaethau y mae eich Llywodraeth yn eu cael â Chyngor Sir Gwynedd i fynd i'r afael â'r rhwystrau ehangach at fewnfuddsoddi, megis tai a'r seilwaith ehangach?

Y Prif Weinidog: Mae'n bwysig ein bod yn sôn am sefydliadau addysg bellach ac uwch lleol, megis Prifysgol Bangor a Choleg Menai, sydd ill dau yn sefydliadau ardderchog. Yr wyf yn siŵr y byddant yn fodlon helpu Siemens i recriwtio'r nifer uchaf o bobl leol i lenwi'r 200 i 240 o swyddi yn Llanberis dros y 18 mis nesaf. Yr ydym eisiau gwthio Siemens i gyfeiriad partneriaeth.

Ac ystyried y mater ehangach, yr oedd y ffigurau cyflogaeth a gafwyd yr wythnos diwethaf yn gymysgedd. Yn gyffredinol, yr oeddent yn gryfach nag yr oedd nifer o bobl wedi'i ddisgwyl, yn enwedig y ffigurau diweddaraf ar gyfer nifer y bobl a oedd yn hawlio budd-dal diweithdra ym mis Ionawr, sef yr unig ffigurau ar gyfer mis Ionawr yn y pecyn hwnnw, ac yr oeddent ddau fis yn fwy

number of people on unemployment benefits, down to 38,500, which takes us 'back to the 1970s', to use George Osborne's words. We are pleased to be going back to the 1970s in the sense of having low unemployment figures of that sort, because they are now well below a third of the figures that prevailed during the 18 years when your party was in power, Mark.

Smart Meters

Q5 Mick Bates: Will the First Minister make a statement on the use of smart meters in Wales? OAQ(3)0731(FM)

The First Minister: The Assembly Government has expressed its support for the introduction of smart meters in Wales by way of a letter to the UK Government. We look forward to the results, albeit delayed by two months, of the trial that Scottish and Southern Energy will be undertaking in Wales, in individual households and in the community pilot scheme in St Athan in the Vale of Glamorgan.

Mick Bates: I am sure that you are aware of the many benefits of smart meters: they encourage energy efficiency, they support the use of microgeneration, and they also benefit our many constituents who live in fuel poverty through ensuring more accurate billing. Around a quarter of carbon emissions come from energy use in households, so it seems that the best place to begin to learn about good energy conservation and how to reduce carbon emissions is in the home, by using smart meters. Your Government has a great many aspirational targets, First Minister. Having written to the Government in Westminster to secure smart meters as part of the Energy Bill, can you assure me today that you will continue to see that the Energy Bill contains a direction to put smart meters in households throughout Wales, rather than simply aspire to it, as so many of your current renewable energy targets do?

The First Minister: A trial will take place, although we accept that it has been delayed

diweddar na'r ffigurau eraill. Yr oeddent yn dangos cwmp arall yn nifer y bobl ar fudd-daliadau diweithdra, i lawr i 38,500, sy'n mynd â ni'n ôl i'r 1970au, i ddefnyddio geiriau George Osborne. Mae'n falch gennym ein bod yn mynd yn ôl i'r 1970au o ran bod gennym ffigurau diweithdra isel o'r math hwnnw, oherwydd maent nawr yn is o lawer na thraean o'r ffigurau arferol yn ystod y 18 mlynedd pan oedd eich plaid chi mewn grym, Mark.

Mesuryddion Smart

C5 Mick Bates: A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am ddefnyddio mesuryddion smart yng Nghymru? OAQ(3)0731(FM)

Y Prif Weinidog: Mae Llywodraeth y Cynulliad wedi mynegi ei chefnogaeth ar gyfer cyflwyno mesuryddion smart yng Nghymru drwy lythyr at Lywodraeth y DU. Yr ydym yn edrych ymlaen at ganlyniadau treial y bydd Scottish a Southern Energy yn ei gynnal yng Nghymru, er eu bod ddeufis ar ei hôl hi, mewn cartrefi unigol ac yn y cynllun peilot cymunedol yn Sain Tathan ym Mro Morgannwg.

Mick Bates: Yr wyf yn siŵr eich bod yn gwybod am fanteision lu mesuryddion smart: maent yn annog effeithlonrwydd ynni, maent yn cefnogi defnyddio microgynhyrchu, ac maent hefyd o fudd i nifer o'n hetholwyr sy'n byw mewn tlodi tanwydd drwy sicrhau bod eu biliau'n fwy cywir. Daw oddeutu chwarter y gollyngiadau carbon o ddefnyddio ynni mewn cartrefi, felly mae'n ymddangos mai'r cartref yw'r lle gorau i ddechrau dysgu am arbed ynni'n dda a sut y mae lleihau gollyngiadau carbon, drwy ddefnyddio mesuryddion smart. Mae gan eich Llywodraeth nifer fawr o dargedau uchelgeisiol, Brif Weinidog. Ar ôl ysgrifennu at y Llywodraeth yn San Steffan i sicrhau mesuryddion smart fel rhan o'r Mesur Ynni, a allwch fy sicrhau heddiw y byddwch yn parhau i weld bod y Mesur Ynni yn cynnwys cyfarwyddyd i roi mesuryddion smart mewn cartrefi ledled Cymru, yn hytrach na dim ond gobeithio gwneud hynny, fel y gwna cynifer o'ch targedau ynni adnewyddadwy cyfredol?

Y Prif Weinidog: Cynhelir treial, er ein bod yn derbyn ei fod ar ei hôl hi am resymau

for technical reasons. The equipment to be imported was not compatible, but that problem has now been solved, and I think that the trial will start next month. In addition to that trial and awaiting its outcome, there is the issue of the billing and metering consultation carried out by the energy section of the Department for Business, Enterprise and Regulatory Reform. The Westminster Government is keen to introduce smart metering, and so are we. We want to see an unhindered roll-out of smart metering, but, having said that, we want to establish that the technology really works and that people understand it. Smart metering requires smart consumers to a large extent. I will struggle with it, I am absolutely certain. *[Laughter.]* We have to go for smart metering, but we have to ensure that consumers understand what they are doing and what they are buying.

Leanne Wood: I welcome your statement, because smart meters overcome some of the pricing inequalities that currently exist between customers in Wales, particularly between customers with prepayment meters and those paying by direct debit. You will also be aware of the inequalities that exist in the price of electricity in Wales and England. Customers in parts of Wales are paying up to 18 per cent more for their electricity than customers in parts of England. Do you support recent calls by the Welsh Consumer Council for Ofgem to conduct an inquiry into the issue? Furthermore, do you agree that the Assembly Government's renewable energy map should address regional pricing inequalities?

The First Minister: You say 'regional pricing inequalities', but I assume that this is broadly a Welsh issue, given that prices in Wales appear to be 15 to 20 per cent higher than average prices in England. There is a multiplicity of historic reasons for that, but we must try to reduce the prices in Wales to the English level. I have spoken to the Westminster Government and to Ofgem about this to see whether we can form a working party to discover the reasons behind it and to look at what we could do to bring

technegol. Nid oedd yr offer i'w fewnforio'n cydweddu, ond mae'r broblem honno wedi'i datrys erbyn hyn, ac yr wyf yn meddwl y bydd y treial yn dechrau fis nesaf. Yn ogystal â'r treial hwnnw a disgwyl am ei ganlyniad, ceir yr ymgynghoriad bilio a mesur a gynhelir gan adran ynni'r Adran Busnes, Menter a Diwygio Rheoleiddio. Mae Llywodraeth San Steffan yn awyddus i gyflwyno mesuryddion smart, fel yr ydym ninnau. Yr ydym eisiau gweld mesuryddion smart yn cael eu cyflwyno'n ddiraffferth, ond, wedi dweud hynny, yr ydym eisiau sicrhau bod y dechnoleg yn gweithio mewn gwirionedd a bod pobl yn ei deall. Mae mesuryddion smart yn galw am ddefnyddwyr clyfar i raddau helaeth. Byddaf yn cael traffferth â nhw, yr wyf yn hollol siŵr. *[Chwerthin.]* Mae'n rhaid inni fynd am fesuryddion smart, ond mae'n rhaid inni sicrhau bod defnyddwyr yn deall yr hyn y maent yn ei wneud a'r hyn y maent yn ei brynu.

Leanne Wood: Yr wyf yn croesawu eich datganiad, oherwydd bod mesuryddion smart yn goresgyn rhai o'r anghydraddoldebau prisio a geir rhwng cwsmeriaid yng Nghymru ar hyn o bryd, yn enwedig cwsmeriaid sydd â mesuryddion talu ymlaen llaw a'r rheini sy'n talu drwy ddebyd uniongyrchol. Byddwch hefyd yn gwybod am yr anghydraddoldebau a geir ym mhrisiau trydan yng Nghymru a Lloegr. Mae cwsmeriaid mewn rhannau o Gymru yn talu 18 y cant yn fwy am eu trydan na chwsmeriaid mewn rhannau o Loegr. A ydych yn cefnogi galwadau diweddar gan Gyngor Defnyddwyr Cymru i Ofgem gynnal ymchwiliad i'r mater? Ar ben hynny, a ydych yn cytuno y dylai map ynni adnewyddadwy Llywodraeth y Cynulliad roi sylw i anghydraddoldebau prisio rhanbarthol?

Y Prif Weinidog: Yr ydych yn dweud 'anghydraddoldebau prisio rhanbarthol', ond tybiaf fod hwn yn fater Cymreig yn gyffredinol, ac ystyried bod prisiau yng Nghymru yn ymddangos yn 15 i 20 y cant yn fwy na phrisiau cyfartalog yn Lloegr. Ceir toreth o resymau hanesyddol dros hynny, ond rhaid inni geisio lleihau'r prisiau yng Nghymru i lefel Lloegr. Yr wyf wedi siarad â Llywodraeth San Steffan ac Ofgem ynghylch hyn i weld a allwn ffurfio gweithgor i ganfod y rhesymau am hyn a'r hyn y gallem ei

prices in Wales down to English levels. However, you are absolutely right, and you could say that it a scandal.

wneud i ostwng prisiau yng Nghymru i'r prisiau yn Lloegr. Fodd bynnag, yr ydych yn llygad eich lle, a gallech ddweud ei fod yn sgandal.

2.30 p.m.

However, it has arisen for all sorts of weird and wonderful traditional technical reasons relating to pricing and consumers in Wales not playing the market in the same way as consumers in England do in terms of changing from one tariff to another, although it rarely gets you anywhere in the end. This price gap has opened up for all sorts of reasons, and we must see what we can do to reduce it.

Fodd bynnag, mae hyn wedi codi am bob math o resymau technegol traddodiadol rhyfeddol a hurt ynglŷn â phrisiau ac am nad yw defnyddwyr yng Nghymru'n chwarae'r farchnad yn yr un ffordd ag y mae defnyddwyr yn Lloegr o ran newid o'r naill dariff i'r llall, er mai anaml y byddwch ar eich ennill yn y pen draw. Mae'r bwllch prisiau wedi lledu am bob math o resymau, a rhaid inni weld beth y gallwn ei wneud i'w leihau.

William Graham: You will be aware that there has already been a successful trial of smart meters in Newport. Could you comment on the information provided by the Energy Retail Association, which is that the switchover cannot be achieved if the UK Government insists that the industry provide every customer, on demand, with a free clip-on electricity display device from next year? These devices currently retail at £60 each, so the cost associated with this decision will make smart metering impossible to implement and there would be a risk of pushing up electricity bills.

William Graham: Gwyddoch fod mesuryddion smart eisoes wedi cael eu treialu'n llwyddiannus yng Nghasnewydd. A allech roi sylw am y wybodaeth a ddarparwyd gan y Gymdeithas Manwerthu Ynni, sef nad fydd modd newid i'r drefn hon os bydd Llywodraeth y DU yn mynnu bod y diwydiant yn rhoi dyfais glipio i bobl i ddangos faint o drydan sy'n cael ei ddefnyddio, a hynny am ddim i bob cwsmer sy'n gofyn am un o'r flwyddyn nesaf ymlaen? Ar hyn o bryd, pris y dyfeisiau hyn yw £60, felly bydd y gost sy'n gysylltiedig â'r penderfyniad hwn yn golygu ei bod yn amhosibl rhoi mesuryddion smart ar waith a byddai perygl i filiau trydan godi.

The First Minister: That is the line that Jane Davidson has taken in her letter to Malcolm Wicks: do not bother with the EDDs as they are a diversion on the route to the roll-out of smart meters. You were perhaps a little over the top in saying that the UK Government is committed to trying out EDDs; it is considering them. Certainly, the Radio, Electrical and Television Retailers' Association is strongly against them. We think that they would be a hindrance on the way to the early roll-out of smart meters.

Y Prif Weinidog: Dyna agwedd Jane Davidson yn ei llythyr at Malcolm Wicks; peidiwch â thrafferthu â'r EDDs oherwydd gwyriad yw'r rhain oddi ar y lwybr lledaenu mesuryddion smart. Efallai eich bod yn mynd yn rhy bell braidd wrth ddweud bod Llywodraeth y DU wedi ymrwymo i roi cynnig ar EDDs; eu hystyried y mae. Yn sicr mae Cymdeithas y Manwerthwyr nwyddau Radio, Trydan a Theledu'n gryf yn eu herbyn. Credwn y byddent yn rhwystr rhag lledaenu mesuryddion smart yn fuan.

Severn Estuary

Q6 Nick Ramsay: Will the First Minister make a statement on Welsh Assembly Government policies for safeguarding the heritage of the Severn estuary?

Aber Afon Hafren

C6 Nick Ramsay: A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am bolisiau Llywodraeth Cynulliad Cymru ar gyfer diogelu treftadaeth aber afon Hafren? OAQ(3)0726(FM)

OAQ(3)0726(FM)

The First Minister: We will safeguard the heritage of the Severn estuary and the rest of Wales as best we can. Our planning guidance stresses the importance of preserving our historic and natural environment because we recognise its contribution to the economy, sustainability and local communities. The environment strategy for Wales is quite clear on that point.

Nick Ramsay: Will you lend your support to the lave net fishermen from the Black Rock Lave Net Association, who are based at Portskewett and Sudbrook on the Severn estuary, near Chepstow, in my constituency? Lave net fishing used to be common in Wales, but it is now very limited; I think that this is the only area where it still happens. It is clearly under threat, not only from the effects of the proposed Severn barrage, but new Environment Agency regulations, which might ultimately force the fishermen to throw back many of the fish that they catch. I know that they have held a meeting with the Minister for Rural Affairs, but will you also support their cause?

The First Minister: Lave net fishing, which I think goes back to stone age times, is the Gwent equivalent of coracle fishing, I suppose. There is a continuous squeeze on lave net fishermen, as there is on coracle fishermen, who are told that they are too good at catching salmon and that they should let them go up the river because they are more valuable when they spawn there and create the fishing economy of the Usk and Wye rivers. You will find a similar argument in terms of the Tawe, the Tywi, and the Taf in west Wales. I will look into the matter and write to you on the issue of support for the preservation of the Gwent coracle fishing tradition.

Chris Franks: You will be aware of the adverse comments made by a leading environmental scientist that Wales must learn from Canada before supporting the Severn barrage. The Environment Agency has been very critical of the damage that a barrage will cause to wildlife; it would result in a major

Y Prif Weinidog: Byddwn yn diogelu treftadaeth Afon Hafren a threftadaeth gweddill Cymru gystal ag y gallwn. Mae ein canllawiau cynllunio'n pwysleisio pwysigrwydd cadw'n hamgylchedd hanesyddol a naturiol oherwydd ein bod yn cydnabod ei gyfraniad at yr economi, at gynaliadwyedd ac at gymunedau lleol. Mae'r strategaeth amgylcheddol ar gyfer Cymru'n ddigon clir ynghylch hynny.

Nick Ramsay: A wnewch gefnogi pysgotwyr rhwydi gafl Cymdeithas Rhwydi Gafl Black Rock, sy'n pysgota ym Mhorth Ysgewin ac yn Sudbrook ar aber Afon Hafren, ger Cas-Gwent, yn fy etholaeth? Byddai pysgota â rhwydi gafl yn beth cyffredin yng Nghymru, ond erbyn hyn, mae'n brin iawn; credaf mai dyma'r unig ardal lle mae'n dal i ddigwydd. Mae'n amlwg ei fod dan fygythiad, nid dim ond yn sgil effeithiau'r morglawdd a gynigir ar gyfer Afon Hafren, ond hefyd yn sgil rheoliadau Asiantaeth yr Amgylchedd, a allai yn y pen draw orfodi'r pysgotwyr i daflu llawer o'r pysgod y byddant yn eu dal yn eu hól. Gwn eu bod wedi cael cyfarfod â'r Gweinidog dros Faterion Gwledig, ond a wnewch chithau hefyd gefnogi eu hachos?

Y Prif Weinidog: Pysgota â rhwydi gafl, sydd, yr wyf yn meddwl, yn mynd yn ôl i oes y cerrig, yw'r hyn sy'n cyfateb yng Ngwent mae'n debyg, i bysgota mewn cwrwgl. Mae pysgotwyr rhwydi gafl dan bwysau o hyd, fel y mae pysgotwyr y cwryglau, gan fod pobl yn dweud wrthynt eu bod yn rhy dda am ddal eogiaid ac y dylent adael iddynt ddringo'r afon am eu bod yn fwy gwerthfawr pan fyddant yn silio yno ac yn creu economi pysgota Afon Wysg ac Afon Gwy. Clywch ddadl debyg am Afon Tawe, Afon Tywi ac Afon Taf yn y gorllewin. Edrychaf ar y peth ac ysgrifennu atoch ynglŷn â chefnogi gwarchod traddodiad pysgota mewn cwryglau yng Ngwent.

Chris Franks: Byddwch yn gwybod am y sylwadau negyddol a gafwyd gan un o'r prif wyddonwyr amgylcheddol a ddywedodd ei bod yn rhaid i Gymru ddysgu gan Ganada cyn cefnogi'r morglawdd ar Afon Hafren. Mae Asiantaeth yr Amgylchedd wedi bod yn feirniadol iawn o'r difrod y bydd morglawdd

loss of rare habitat along the banks of the Severn. Do you fear that a barrage will have such a devastating impact on wildlife, the marine ecology and communities such as Barry, Sully and Penarth?

The First Minister: Barry would be outside the barrage area, although Sully and Lavernock would be right on the line of the barrage if it went from the west of Cardiff to Weston-super-mare, which is how it would be described from a London perspective—we would say that the line would go from Lavernock to Brean Down. I have read in the press about the study undertaken in Canada, but I have not considered it closely. The Bay of Fundy has a higher tidal range than the Severn, but it has the disadvantage of being nowhere near populated areas. Canada also has a huge wealth of incredibly cheap power from hydro reserves, most of which have not yet been exploited, which means that it does not need a tidal barrage. Its attractions are totally different. Although it has the second-highest tidal rise and fall in the world, the great advantage of the Severn is that it is bang in the middle of a major, industrialised, urbanised region. Therefore, the power can be utilised, to a large extent, not very far from where is being generated.

Promoting Apprenticeships

Q7 Joyce Watson: Will the First Minister make a statement on what the Welsh Assembly Government is doing to promote apprenticeships within the Welsh economy? OAQ(3)0721(FM)

The First Minister: That is an important question, because we are committed to a substantial increase in the number of apprenticeships and to raising the completion rate. That is set out in our new skills and employment strategy, 'Skills that Work for Wales'.

Joyce Watson: Thank you for that answer, First Minister. Do you agree that there has been some significant and welcome progress in the development of apprenticeships in Wales? Most notably, the number of people completing apprenticeships has risen from

yn ei wneud i fywyd gwyllt; byddai'n arwain at golli cynefin prin o bwys ar lannau Afon Hafren. A ydych yn ofni y caiff morglawdd effaith mor ddinistriol ar fywyd gwyllt, ar ecoleg y môr ac ar gymunedau megis y Barri, Sili a Phenarth?

Y Prif Weinidog: Byddai'r Barri y tu allan i ardal y morglawdd, er y byddai Sili a'r Larnog yn union ar linell y morglawdd petai'n croesi o orllewin Caerdydd i Weston-super-mare, sef y ffordd y byddai'n cael ei ddisgrifio o safbwynt Llundain—o'n safbwynt ni, byddai'n mynd o Larnog i Brean Down. Yr wyf wedi darllen yn y wasg am yr astudiaeth yng Nghanaada, ond nid wyf wedi'i hystyried yn fanwl. Mae ystod y llanw ym Mae Fundy'n fwy o lawer nag yw yn Afon Hafren, ond yr anfantais yno yw nad yw'n agos o gwbl at ardaloedd poblog. Mae gan Ganada hefyd gyfoeth aruthrol o bŵer anhygoel o rad mewn cronfeydd dŵr cadw, ac nid yw'r rhan fwyaf o'r rheini wedi'u defnyddio eto. Felly, nid oes angen morglawdd arni. Mae'r manteision yn gwbl wahanol. Dim ond mewn un man yn y byd y mae'r llanw'n codi ac yn gostwng fwy, ond mantais fawr Afon Hafren yw eu bod yng nghanol rhanbarth mawr, diwydiannol a threfol. Felly, mae modd defnyddio'r pŵer, i raddau helaeth, heb fod ymhell o'r lle y'i cynhyrchir.

Hyrwyddo Prentisiaethau

C7 Joyce Watson: A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am yr hyn y mae Llywodraeth Cynulliad Cymru yn ei wneud i hyrwyddo prentisiaethau yn economi Cymru? OAQ(3)0721(FM)

Y Prif Weinidog: Dyna gwestiwn pwysig, oherwydd yr ydym wedi ymrwymo i gynyddu'n sylweddol nifer y prentisiaethau a chodi'r gyfradd gwblhau. Mae hynny wedi'i ddatgan yn ein strategaeth sgiliau a chyflogaeth newydd, 'Sgiliau sy'n Gweithio i Gymru'.

Joyce Watson: Diolch ichi am yr ateb hwnnw, Brif Weinidog. A gytunwch inni weld cynnydd sylweddol a chynnydd i'w groesawu o ran datblygu prentisiaethau yng Nghymru? Yn fwyaf nodedig, mae nifer y bobl sy'n cwblhau prentisiaethau wedi codi o

less than a quarter in 2001-02 to two thirds in 2006-07, with a continuing upward spiral. With the Confederation of British Industry reporting last year that nearly half of businesses are not satisfied with the skills of school leavers, there remains a question over how we make provision for a sustainable Welsh economy in the future. Apprenticeships offer young people an excellent opportunity to make a successful transition from the new skills-focused curriculum in school to the skills-reliant workplace. Do you agree that more has to be done to encourage businesses to get involved in apprenticeship schemes and offer more opportunities? To that end, what plans does the Government have to develop apprenticeships in the light of the recommendations put forward in the review of the system by Sir Adrian Webb?

The First Minister: There is a broad strategic principle, to which you referred, which is establishing parity of esteem within the education system. That has never emerged previously. Many people have talked about it, and we are determined to produce parity of esteem between vocational and academic qualifications. If we can pull that off, it would be a break with 200 years of academically oriented educational superiority and the attitudes that go with that. It is important that we break that psychology through the curriculum for 14 to 19-year-olds, the Welsh baccalaureate, by giving equal value to apprenticeships, and through Assembly learning grants for post-19 further and higher education on a similar basis.

Likewise, your point about completion is very important. There is no point in our expanding apprenticeships if many people do not finish them and, having developed the trade skills, do not get the piece of paper that says that they have the academic skills to go with that. It is important that those two are kept in balance on the basis of parity. We are achieving that. You were right to refer to our hitting the two-thirds figure; it is not enough, but it is a huge improvement on where we were four or five years ago.

The Leader of the Welsh Liberal

lai na chwarter yn 2001-02 i ddwy rai o dair yn 2006-7, gyda'r nifer yn cynyddu o hyd. Dywedodd Conffederasiwn Diwydiant Prydain y llynedd fod bron hanner busnesau'n anfodlon ar sgiliau pobl sy'n ymadael â'r ysgol, felly, erys y cwestiwn – sut mae darparu ar gyfer economi gynaliadwy yng Nghymru yn y dyfodol.

Mae prentisiaethau'n cynnig cyfle rhagorol i bobl ifanc groesi'r bont yn llwyddiannus o'r cwricwlwm newydd yn yr ysgol sy'n canolbwyntio ar sgiliau i'r gweithle sy'n dibynnu ar sgiliau. A gytunwch ei bod yn rhaid gwneud rhagor i annog busnesau i ymwneud â chynlluniau prentisiaeth a chynnig mwy o gyfleoedd? At y diben hwnnw, pa gynlluniau sydd gan y Llywodraeth i ddatblygu prentisiaethau yng ngoleuni'r argymhellion a gynigiwyd yn yr adolygiad o'r system gan Syr Adrian Webb?

Y Prif Weinidog: Mae yma egwyddor strategol eang, y cyfeiriasoch ati, sef sefydlu parch cydradd yn y system addysg. Nid yw hynny wedi codi erioed o'r blaen. Mae llawer o bobl wedi sôn amdano, ac yr ydym yn benderfynol o sicrhau parch cydradd rhwng cymwysterau galwedigaethol a chymwysterau academiaidd. Os llwyddwn i wneud hynny, byddai'n torri ar 200 mlynedd o oruchafiaeth addysgol sy'n rhoi'r pwyslais ar yr ochr academiaidd a'r agweddau sy'n gysylltiedig â hynny. Mae'n bwysig inni chwalu'r seicoleg honno drwy gyfrwng y cwricwlwm i bobl 14 i 19 oed, bagloriaeth Cymru, drwy roi'r un gwerth i brentisiaethau, a thrwy grantiau dysgu'r Cynulliad ar gyfer addysg bellach ac addysg uwch ôl 19 ar sail debyg.

Yn yr un modd, mae eich pwynt am gwblhau'n bwysig iawn. Nid oes pwynt inni ehangu prentisiaethau os bydd llawer yn methu â'u gorffen, gan fethu â chael y darn papur sy'n dweud bod ganddynt y sgiliau academiaidd i gyd-fynd â'r sgiliau crefft y maent wedi'u meithrin. Mae'n bwysig cadw'r ddau hynny'n gytbwys ac yn gydradd. Yr ydym yn llwyddo i wneud hynny. Yr oeddech yn llygad eich lle'n cyfeirio at y ffigur dwy rai o dair; nid yw'n ddigon, ond mae'n welliant mawr ar y sefyllfa yr oeddem ynddi bedair neu bum mlynedd yn ôl.

Arweinydd Grŵp Democratiaid Cymru

Democrat Group (Michael German): One of the best ways to help the growth of apprenticeships in Wales would be to encourage the use of the £1.4 billion convergence funding that we have. I note that you were keen to tell us that, on Friday 5 October, we received approval for our programme; in January, the Deputy First Minister said that the first project could be approved within a few weeks. Can you tell us when the first projects will be approved?

The First Minister: That is a somewhat painful reminder of the indications that I gave, which were based on the information that we had at the time—and the same would, I think, apply to Ieuan. We expect that, within the next week or so, the first approvals will definitely be with us. They will then come pretty quickly after that.

Michael German: Therefore, we are talking about a month rather than weeks, but never mind. What also matters is the question of how people will find match funding. You have made statements in the past, and have reiterated year in year out that no good project will fail for a lack of match funding, which is important. However, the figures that your Government has provided show that, in the last programme, some 40 per cent of match funding came from the Welsh Assembly Government. If you take 40 per cent of the £1.4 billion match funding for the convergence programme alone, we are talking about £120 million per year from the Welsh Assembly Government. Can you tell me when you expect your current programme allocating the match funding pots to be approved, so that people can call it down? Can you reassure us that there will be the equivalent of £120 million in your budget per year for match funding from the Welsh Assembly Government?

2.40 p.m.

The First Minister: For the last seven or eight years opposition parties have raised this issue of match funding and they always quote the statement that we will not allow a good project to fail for want of match funding.

(Michael German): Un o'r ffyrdd gorau o helpu prentisiaethau i dyfu yng Nghymru fyddai annog defnyddio'r £1.4 biliwn o arian cydgyfeirio sydd gennym. Sylwaf ichi fod yn awyddus i ddweud wrthym inni gael cymeradwyaeth i'n rhaglen, ddydd Gwener 5 Hydref; ym mis Ionawr, dywedodd y Dirprwy Brif Weinidog y gallai'r prosiect cyntaf fod wedi'i gymeradwyo o fewn ychydig o wythnosau. A allwch ddweud wrthym pryd y cymeradwyir y prosiectau cyntaf?

Y Prif Weinidog: Mae'n boenus braidd cael fy atgoffa am yr hyn a awgrymais. Seiliwyd hynny ar y wybodaeth a oedd gennym ar y pryd—a byddai'r un peth, yr wyf yn meddwl, yn wir am Ieuan. Disgwyliwn i'r cymeradwyaethau cyntaf fod gennym yn bendant o fewn yr wythnos neu ddwy nesaf. Yna, byddant yn cyrraedd yn weddol gyflym.

Michael German: Felly, yr ydym yn sôn am fis yn hytrach nag wythnosau, ond ni waeth am hynny. Beth sydd hefyd yn bwysig yw sut y bydd pobl yn dod o hyd i arian cyfatebol. Yr ydych wedi gwneud datganiadau yn y gorffennol, ac wedi ailadrodd flwyddyn ar ôl blwyddyn na fydd yr un prosiect da'n methu oherwydd diffyg arian cyfatebol, ac mae hynny'n bwysig. Fodd bynnag, dengys y ffigurau y mae'ch Llywodraeth wedi'u darparu fod oddeutu 40 y cant o'r arian cyfatebol yn y rhaglen ddiwethaf wedi dod gan Lywodraeth Cynulliad Cymru. A chymryd 40 y cant o'r £1.4 biliwn o arian cyfatebol ar gyfer y rhaglen cydgyfeirio'n unig, yr ydym yn sôn am £120 miliwn y flwyddyn gan Lywodraeth Cynulliad Cymru. A allwch ddweud wrthyf pryd y disgwyliwch i'ch dyraniadau i'r pyrsiau arian cyfatebol ar gyfer y rhaglen gyfredol gael eu cymeradwyo, er mwyn i bobl estyn amdanynt? A allwch ein sicrhau y bydd swm sy'n cyfateb i £120 miliwn yn eich cyllideb bob blwyddyn ar gyfer arian cyfatebol gan Lywodraeth Cynulliad Cymru?

Y Prif Weinidog: Ers saith neu wyth mlynedd bellach, mae'r gwrthbleidiau wedi codi'r mater hwn ynglŷn ag arian cyfatebol ac maent bob tro'n dyfynnu'r datganiad nad adawn i brosiect da fethu oherwydd diffyg

That is true, but it is not the only statement that we have made about match funding. We also said, and you forget this, that it is the responsibility of the applicant to find match funding. The applicant has to concentrate on finding match funding, but we will step in as a funder of last resort. It is important that you do not repeat the first statement without the other. We have had that for seven and a half years because you think that you are on to something, but you are not. There was not a lack of match funding in the system, and we said that there was not. We have said that again, following our diligent researches into whether there will be a shortage of match funding, despite your constant, almost parrot-like cry of, 'What about the match funding? Isn't this a terrible weakness in the system?'—because you always quote the one statement without quoting the major part of what we have said, which is that it is the applicant's job to identify the match funding. We are funders of last resort, not of first resort. I get sick and tired of saying that, but I find myself having to say it for the hundredth time to you, Mike.

There is a last-minute problem in that, because the whole convergence fund programme may be worth more than we previously thought if the pound remains lower than the euro, as per the recent movement between the euro and the pound, that will mean an increase in the requirement for match funding. We do not know whether a low-pound, high-euro scenario will continue. If it does, we will have to find some more match funding. However, apart from that issue, we do not know of a problem in this area, despite your constant repetition.

Michael German: Perhaps I could repeat the facts that I gave you about the financial position regarding the 2000 to 2006 programme: 40 per cent of the match funding requirement for the Objective 1 programme came from the Welsh Assembly Government. That was the case then, and, given a different financial scenario, with the euro stronger now, that figure would undoubtedly be much higher. However, if you take 40 per cent, which is the benchmark from last time, and apply it to this time, it means £120 million

arian cyfatebol. Mae hynny'n wir, ond nid dyna'r unig ddatganiad yr ydym wedi'i wneud am arian cyfatebol. Dywedasom hefyd, ac yr ydych yn anghofio hyn, mai cyfrifoldeb yr ymgeisydd yw dod o hyd i arian cyfatebol. Rhaid i'r ymgeisydd ganolbwyntio ar ddod o hyd i arian cyfatebol, ond byddwn yn barod i gamu i'r bwlch os aiff pethau i'r pen. Mae'n bwysig nad ydych yn ailadrodd y datganiad cyntaf heb y llall. Yr ydym wedi cael hynny ers saith mlynedd a hanner oherwydd eich bod yn meddwl eich bod ar drywydd rhywbeth, ond nid ydych. Nid oedd diffyg arian cyfatebol yn y system a dywedasom hynny. Yr ydym wedi dweud hynny eto, ar ôl ymchwilio'n drwyadl i weld a fydd prinder arian cyfatebol, er gwaethaf eich cri cyson fel parot bron, 'Beth am yr arian cyfatebol? Onid yw hyn yn wendid ofnadwy yn y system?'—oherwydd byddwch bob tro'n dyfynnu'r naill ddyfyniad heb ddyfynnu prif ran yr hyn yr ydym wedi'i ddweud, sef mai gwaith yr ymgeisydd yw dod o hyd i'r arian cyfatebol. Ariannu os aiff pethau i'r pen y byddwn ni, nid ar y cychwyn. Yr wyf yn cael llond bol ar ddweud hynny, ond fe'm caf fy hun yn gorfod ei ddweud wrthyh am y canfed tro, Mike.

Mae gennym broblem funud olaf, sef oherwydd y gall y gronfa cydgyfeirio drwyddi draw fod yn werth mwy nag a dybiwyd i ddechrau, os bydd y bunt yn aros yn is na'r ewro, fel sy'n wir wrth i'r ewro a'r bunt amrywio'n ddiweddar, bydd hynny'n golygu bod angen mwy o arian cyfatebol. Ni wyddom a fydd y darlun punt-isel, ewro-uchel yn parhau. Os bydd, bydd yn rhaid inni ddod o hyd i fwy o arian cyfatebol. Fodd bynnag, ar wahân i hynny, ni wyddom am broblem yn y maes hwn, er gwaetha'ch ailadrodd cyson.

Michael German: Efallai y gallwn ailadrodd y ffeithiau a roddais ichi am sefyllfa ariannol y rhaglen rhwng 2000 a 2006: daeth 40 y cant o'r gofyniad arian cyfatebol ar gyfer rhaglen Amcan 1 gan Lywodraeth Cynulliad Cymru. Dyna oedd y sefyllfa bryd hynny, ac a'r sefyllfa ariannol yn wahanol, a'r ewro'n gryfach yn awr, byddai'r ffigur hwnnw'n sicr yn uwch o lawr. Fodd bynnag, a chymryd 40 y cant, sef y meincnod ers y tro diwethaf, a'i ddefnyddio yn awr, mae'n golygu £120 miliwn y flwyddyn. Os edrychwch ar

per year. If you look at the Assembly's budget, £32 million is allocated in its budget for next year. Given that local government, which will provide a substantial part of match funding, faces a tough settlement this year, with no spare cash to put into these projects, where will we find the match funding? You have put £32 million in, but applying the figures from last time says that we need £120 million. How are you going to fill the gap?

The First Minister: This gap that you have alleged to exist since 2000 never existed and we have said so. We diligently researched it, and we have said that there was no such gap. Projects did not fail for want of match funding. We pointed applicants in the direction of taking the lead themselves, as per European rules. It is the sponsor's job to find match funding, but we will not allow good projects to fail. We went through all of that every Tuesday. You kept raising the issue and saying that there was a problem over match funding. We said that there was not a problem, and there was not. Now you are saying the same thing all over again. Save for that one issue, which you have just fed back to me after I fed it to you in the first place, which we will have to look at if the present euro-sterling rate persists over most of the six or seven years, our diligent researches indicate that there will not be a problem over match funding.

Jeff Cuthbert: First Minister, in your answer to the original question from Joyce Watson, you referred to the importance of modern apprenticeships and foundation modern apprenticeships in helping to tackle parity of esteem. Do you agree that one great way to do that is to build upon not just modern apprenticeships in the workplace or through colleges, but 14-19 learning pathways, the Welsh baccalaureate and the school system, all of which will have key skills at their heart, which are also core to the modern apprenticeship framework? By tackling vocational education in a joined-up way, we will, hopefully, before much longer, see a generation of highly qualified, highly motivated younger people in our workforce, who have benefited from vocational and

gyllideb y Cynulliad, mae £32 miliwn wedi'i ddyrannu yn ei gyllideb ar gyfer y flwyddyn nesaf. A chofio bod llywodraeth leol, a fydd yn darparu rhan sylweddol o'r arian cyfatebol, yn wynebu setliad anodd eleni, heb ddim arian dros ben i'w roi i'r prosiectau hyn, ymhle y deunw o hyd i'r arian cyfatebol? Yr ydych wedi cynnwys £32 miliwn, ond o ddefnyddio'r ffigurau ers y tro diwethaf, gwelir y bydd angen £120 miliwn arnom. Sut y bwriadwch lenwi'r bwloch?

Y Prif Weinidog: Er ichi honni bod y bwloch hwn yno er 2000, nid yw erioed wedi bodoli ac yr ydym wedi dweud hynny. Gwnaethom ein hymchwil yn drwyadl, ac yr ydym wedi dweud nad oedd bwloch o'r fath. Ni fethodd prosiectau oherwydd diffyg arian cyfatebol. Dangoswyd y ffordd i ymgeiswyr er mwyn iddynt gymryd yr awenau eu hunain, yn unol â rheolau Ewrop. Gwaith y noddwr yw dod o hyd i arian cyfatebol, ond nid adawn i brosiectau da fethu. Aethom drwy hynny i gyd bob dydd Mawrth. Yr oeddech yn mynnu codi'r peth o hyd gan ddweud bod problem gydag arian cyfatebol. Dywedasom ninnau nad oedd problem, a dyna'r gwir. Yn awr, yr ydych yn dweud yr un peth drosodd a throsodd eto. Ar wahân i'r un mater hwnnw, yr ydych newydd ei fwydo'n ôl i mi, ar ôl i mi ei fwydo i chi yn y lle cyntaf, y bydd yn rhaid inni edrych arno os bydd y gyfradd ewro-sterling yn parhau dros y rhan fwyaf o'r chwe neu'r saith mlynedd, mae ein hymchwiliadau trwyadl yn dangos na fydd problem gydag arian cyfatebol.

Jeff Cuthbert: Brif Weinidog, yn eich ateb i'r cwestiwn gwreiddiol gan Joyce Watson, soniwyd am bwysigrwydd prentisiaethau modern a phrentisiaethau modern sylfaenol er mwyn helpu i fynd i'r afael â pharch cydradd. A gytunwch mai un ffordd wych o wneud hynny yw nid dim ond adeiladu ar sail prentisiaethau modern yn y gweithle neu drwy'r colegau, ond yn y llwybrau dysgu 14-19, bagloriaeth Cymru a'r system yn yr ysgolion, gan y bydd sgiliau allweddol wrth galon pob un o'r rhain, a'r rheini hefyd yn elfen greiddiol o fframwaith y prentisiaethau modern? Drwy fynd i'r afael ag addysg alwedigaethol mewn modd cydgysylltiedig, gobeithio y gwelwn ni, cyn bo hir, genhedlaeth o bobl iau hynod gymwys a llawn cymhelliant yn ein gweithlu, sydd wedi

academic education in a way that was not previously possible.

The First Minister: We must remember that there are now three kinds of apprenticeship. The foundation modern apprenticeship is relatively new, but has become the biggest single component, with some 18,000 or 19,000 participants in 2006—I do not have the more recent figures. Then there are modern apprenticeships, with around 13,500 participants in 2006, and the modern skills diploma for adults, which had about 2,000 participants. Overall, there is a large group of young people participating in those three grades of vocational, work-based learning. However, we are not just concentrating on the numbers that start those apprenticeships—we are also looking at the numbers that finish, because if people do not finish, they will not benefit from the academic component, which prepares them for the switch in skills that they might need over a 30 or 40-year working life.

Andrew R.T. Davies: I know that you know Cantonian High School—in your constituency and in my region—very well. I had the pleasure of visiting that school the other day, and Ms Spargo, the headteacher, showed me the new training facilities for vocational education in the secondary sector. Surely, the key to apprenticeships is to identify as early as possible in a young person's life the way that they want to take their career forward. I would be interested to know how you see that development at Cantonian High School in the context of the 'One Wales' commitment to address disengagement among secondary school students. How do we spread that best practice throughout the secondary sector?

The First Minister: You were probably shown around the same facilities—for hairdressing, beauty, and painting and decorating—that I was shown when I last went to Cantonian school a few months ago, when I was also shown around by the estimable Ms Spargo, the headteacher. I think

cael budd o addysg alwedigaethol ac academiaidd mewn ffordd nad oedd yn bosibl yn y gorffennol.

Y Prif Weinidog: Rhaid inni gofio bod tri math o brentisiaeth ar gael bellach. Mae'r brentisiaeth fodern sylfaenol yn weddol newydd, ond mae wedi tyfu i fod y gydran unigol fwyaf, gyda thua 18,000 neu 19,000 yn cymryd rhan yn 2006—nid oes gennyf ffigurau mwy diweddar. Yna mae'r prentisiaethau modern, gyda thua 13,500 yn cymryd rhan ynndynt yn 2006, a'r diploma sgiliau modern ar gyfer oedolion, gyda thua 2,000 yn cymryd rhan. At ei gilydd, mae grŵp mawr o bobl ifanc yn cymryd rhan yn y tri math hynny o ddysgu galwedigaethol yn y gwaith. Fodd bynnag, nid ydym yn canolbwyntio'n unig ar y niferoedd sy'n dechrau ar y prentisiaethau modern hynny—yr ydym hefyd yn edrych ar y niferoedd sy'n eu cwblhau, oherwydd os nad yw pobl yn eu cwblhau, ni fyddant yn cael budd o'r gydran academiaidd, sy'n eu paratoi ar gyfer newid y sgiliau y bydd eu hangen arnynt o bosibl mewn bywyd gweithio sy'n ymestyn dros 30 neu 40 o flynyddoedd.

Andrew R.T. Davies: Gwn eich bod yn gyfarwydd ag Ysgol Uwchradd Cantonian—yn eich etholaeth ac yn fy rhanbarth—yn dda iawn. Cefais y pleser o ymweld â'r ysgol honno'r diwrnod o'r blaen, a dangosodd Ms Spargo, y pennaeth, y cyfleusterau hyfforddi newydd ar gyfer addysg alwedigaethol yn y sector uwchradd. Yn sicr, yr hyn sy'n allweddol ar gyfer prentisiaethau yw canfod cyn gynted â phosibl ym mywyd y person ifanc i ba gyfeiriad y maent am ddatblygu eu gyrfa. Byddai gennyf ddiddordeb mewn clywed sut yr ydych yn gweld y datblygiad hwnnw yn Ysgol Uwchradd Cantonian yng nghyd-destun yr ymrwymiad yn 'Cymru'n Un' i fynd i'r afael ag ymddieithrio ymysg myfyrwyr ysgolion uwchradd. Sut y gallwn ledaenu'r arfer gorau hwnnw ledled y sector uwchradd?

Y Prif Weinidog: Mae'n siŵr y cawsoch eich tywys gan yr hybarch Ms Spargo, y pennaeth, o gwmpas yr un cyfleusterau—ar gyfer trin gwallt, harddwch, a pheintio ac addurno—ag a welais pan euthum i ysgol Cantonian rai misoedd yn ôl. Credaf fod yr ysgol wedi defnyddio arian codi cyrhaeddiad

that the school used raising attainment and individual standards in education in Wales money to kit out the hairdressing and beauty salon area. I was very impressed with the skills of the girls there—the boys were not using the painting and decorating facilities at the time, because they were out on work experience.

It is especially important to provide those kinds of facilities when the school in question is some distance from the nearest college of further education. There is no college of further education building in the western half of Cardiff, so the secondary schools tend to take on more of that role themselves, through this collegiate consortium that they established with Barry College and Coleg Glan Hafren. That applies to Fitzalan High School, Michaelston Community College, Cantonian High School, Glyn Derw High School, and all the other schools in the western half of Cardiff.

Tidal Lagoons

Q8 Peter Black: Will the First Minister make a statement on the Welsh Assembly Government's policy on tidal lagoons? OAQ(3)0710(FM)

The First Minister: We support the feasibility study on tidal power in the Severn estuary. Some people assume that that means barrage or bust, but it does not—it means a barrage or another method, such as lagoons, which would also be able to generate power from the huge tidal rise and fall that I mentioned in an earlier answer to Chris Franks. We will also examine whether we could use convergence funding to run a competition to help develop a tidal lagoon elsewhere in Wales, as suggested by the Sustainability Commission.

Peter Black: Your Minister for Environment, Sustainability and Housing has previously referred to the need to have a pilot scheme for a tidal lagoon in Wales. Are you aware that the proposal for Swansea bay does not require any public subsidy whatsoever, and just needs the support of your Government,

a safonau addysgol unigolion yng Nghymru i dalu am osod yr offer yn yr ardal trin gwallt a'r salon harddwch. Cefais fy mhlesio'n arw gan sgiliau'r merched yno—nid oedd y bechgyn yn defnyddio'r cyfleusterau peintio ac addurno ar y pryd, oherwydd yr oeddent allan ar brofiad gwaith.

Mae'n hynod bwysig darparu'r mathau hynny o gyfleusterau pan fydd yr ysgol dan sylw gryn bellter oddi wrth y coleg addysg bellaf agosaf. Nid oes adeilad coleg addysg bellaf yn hanner gorllewinol Caerdydd, felly mae'r ysgolion uwchradd yn dueddol o ysgwyddo mwy o'r swyddogaeth honno eu hunain, drwy'r consortiwm colegaid hwn a sefydlwyd ganddynt â Choleg y Bari a Choleg Glan Hafren. Yn eu plith mae Ysgol Uwchradd Fitzalan, Coleg Cymunedol Michaelston, Ysgol Uwchradd Cantonian, Ysgol Uwchradd Glyn Derw, a'r holl ysgolion eraill yn hanner gorllewinol Caerdydd.

Morlynnoedd Llanw

C8 Peter Black: A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am bolisi Llywodraeth Cynulliad Cymru ar forlynnoedd llanw? OAQ(3)0710(FM)

Y Prif Weinidog: Cefnogwn yr astudiaeth ddichonoldeb am bŵer y llanw yn aber Afon Hafren. Mae rhai pobl yn tybio mai naill ai morglawdd neu ddim byd yw'r unig ddewis, ond nid yw hynny'n wir—mae'n golygu morglawdd neu ddull arall, morlynnoedd er enghraifft, a fyddai hefyd yn gallu cynhyrchu pŵer o'r llanw a thrai anferth y soniasais amdano mewn cwestiwn blaenorol gan Chris Franks. Byddwn hefyd yn archwilio a allem ddefnyddio cyllid cydgyfeirio i gynnal cystadleuaeth i helpu i ddatblygu morlyn llanw yn rhywle arall yng Nghymru, fel yr awgrymwyd gan y Comisiwn Cynaliadwyedd.

Peter Black: Mae eich Gweinidog dros yr Amgylchedd, Cynaliadwyedd a Thai wedi sôn o'r blaen am yr angen i gael cynllun peilot ar gyfer morlyn llanw yng Nghymru. A ydych yn ymwybodol na fyddai'r cynnig ar gyfer bae Abertawe yn gofyn am unrhyw fudd-dal cyhoeddus o gwbl, dim ond

and the relevant permissions from the Westminster Government, to go ahead? Would you consider talking to the prospective developers of that tidal lagoon, to see whether it is possible that it might run the pilot scheme for lagoons in this part of Wales?

The First Minister: If there is a competition, they would be entitled to put in a bid. You will be aware, as you have raised this with me on several occasions, that the proposed technology was looked at by consultants—I think that it was Atkins—for the Department of Business, Enterprise and Regulatory Reform in London, which reported that it did not like the technology at all. I cannot remember the exact comments, and, obviously, I do not have the engineering skills to argue about the rights and wrongs of the issue, but if there is a competition, then the Swansea bay project would be entitled to put in a bid.

David Lloyd: Going back to the Canadian experience of operating a large tidal barrage, to which Chris Franks alluded earlier, there is more to the issue than you outlined in your answer. Over the last 25 years, the Canadians have found that operating a large tidal barrage in the Bay of Fundy is inefficient, because it produces electricity only on the falling tide, as well as having many other undesirable impacts, as mentioned by Chris Franks earlier. Therefore, would you agree that an in-depth consideration of the Canadian experience is vital when developing a policy on any proposed Severn barrage?

2.50 p.m.

The First Minister: That, in a way, is a weak-ish argument, because you have given the impression that they have already built a tidal barrage across the Bay of Fundy when they have not. They have locked off some of the inlets into the Bay of Fundy and tried to generate electricity there. So, that would be almost as though you moved the Cardiff bay barrage or re-engineered it as a tidal barrage and did the same in some of the other inlets on the Avon, the Wye or the mouth of the Usk. That is not what we are talking about here. So, there is no comparable Canadian

cefnogaeth eich Llywodraeth, a'r caniatâd perthnasol gan Lywodraeth San Steffan er mwyn bwrw ymlaen ag ef? A fydddech yn ystyried siarad â datblygwyr arfaethedig y morlyn llanw hwnnw, i weld a fyddai'n bosibl rhedeg y cynllun peilot ar gyfer morlynnoedd yn y rhan hon o Gymru?

Y Prif Weinidog: Os oes cystadleuaeth, byddai hawl ganddynt gyflwyno cynnig. Byddwch yn ymwybodol, oherwydd yr ydych wedi codi hyn â mi droeon, bod yr ymgynghorwyr—credaf mai Atkins oeddent—wedi edrych ar y dechnoleg arfaethedig ar ran yr Adran Busnes, Menter a Diwygio Rheoleiddio yn Llundain, a adroddodd nad oedd yn hoffi'r dechnoleg o gwbl. Nid wyf yn cofio'r union sylwadau, ac, yn amlwg, nid yw'r sgiliau peirianyddol gennyf i ddadlau o blaid neu yn erbyn y mater, ond os oes cystadleuaeth, yna byddai hawl gan brosiect bae Abertawe i gyflwyno cynnig.

David Lloyd: Gan fynd yn ôl at brofiad Canada o weithredu morglawdd llanw mawr, y cyfeiriasodd Chris Franks ato'n gynharach, mae mwy i'r mater nag a amlinellsoch yn eich ateb. Dros y 25 mlynedd diwethaf, mae'r Canadiaid wedi canfod bod gweithredu morglawdd llanw mawr ym Mae Fundy yn aneffeithiol, oherwydd ei fod yn cynhyrchu ynni adeg y trai'n unig, yn ogystal â chael effeithiau annymunol eraill, fel y crybwyllwyd gan Chris Franks yn flaenorol. Felly, a fydddech yn cytuno bod ystyriaeth fanwl o brofiad Canada yn hanfodol wrth lunio polisi ar unrhyw forglawdd arfaethedig ar aber Afon Hafren?

Y Prif Weinidog: Dadl wan yw honno, mewn ffordd, oherwydd rhoesoch yr argraff eu bod eisoes wedi adeiladu morglawdd llanw ar draws Bae Fundy, ond nid ydynt. Maent wedi cau rhai o'r cilfachau i Fae Fundy ac wedi ceisio cynhyrchu trydan yno. Felly, byddai hynny bron yn gyfystyr â symud morglawdd bae Caerdydd neu ei hailadeiladu fel morglawdd llanw a gwneud yr un peth ar Afon Avon, Afon Gwy neu ar aber Afon Wysg. Nid dyna'r hyn yr ydym yn siarad amdano yn y fan hon. Felly, nid oes profiad yn bodoli yng Nghanaada y gellir

experience, such as erecting a barrage right across the Bay of Fundy, that could give us useful guidance on the Severn.

The price of power in Canada is so low, given the ease with which they can access the hydroelectric reserves in Quebec and other areas, that to try to compete with cheap hydro power is almost impossible. If we had a tidal barrage in the Severn estuary, the cost of electricity from it would be four times that from conventional sources. It is not going to be cheap electricity, with the best will in the world. The difference is that, if it is four times the cost of electricity from fossil fuels in UK settings, it would probably be eight times the cost of hydro power provided by Hydro-Québec or other hydro producers in the eastern seaboard states.

Development of Railways

Q9 Alun Davies: Will the First Minister make a statement on the Welsh Assembly Government's policy on the development of railways in Mid and West Wales? OAQ(3)0727(FM)

The First Minister: A number of practical actions have been taken to support railways in mid and west Wales, including discount travel for pensioners on the Heart of Wales line and the current £13 million investment programme to improve the Cambrian line. The Welsh transport strategy, intended for publication this summer, will set out our longer-term, broad-scale vision for transport.

Alun Davies: We welcome progress made in all of those fields to ensure that the railway facilities and network that we have in mid and west Wales meet the needs of passengers. Could you ensure that the Assembly Government's investment in rail services places a priority on services west of Swansea, in order to improve both the frequency and the speed of service? Many constituents have contacted me about difficulties, but I was made aware of the nature of the problem when someone tried to contact Network Rail

cymharu ag ef, megis morglawdd o un pen i Fae Fundy i'r llall, er mwyn rhoi arweiniad defnyddiol inni ar Afon Hafren.

Mae pris pŵer yng Nghanada mor isel, a chofio pa mor rhwydd yw cael gafael ar gronfeydd hydro-electrig wrth gefn yn Quebec ac mewn ardaloedd eraill, byddai ceisio cystadlu ag ynni dŵr rhad bron yn amhosibl. Petai gennym forglawdd llanw yn aber Afon Hafren, byddai cost y trydan a gynhyrchwyd yno bedair gwaith yn fwy nag o ffynonellau confensiynol. Nid yw hyn yn mynd i fod yn drydan rhad, hyd yn oed â'r ewyllys gorau yn y byd. Y gwahaniaeth amdani yw, os yw hwn yn mynd i gostio pedair gwaith yn fwy na thrydan o danwydd ffosil yn y DU, byddai fwy na thebyg yn wyth gwaith yn ddrutach nag ynni dŵr a ddarparwyd gan Hydro-Québec neu gynhyrchwyr ynni dŵr eraill yn nhaleithiau arfordirol y dwyrain.

Datblygu Rheilffyrdd

C9 Alun Davies: A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am bolisi Llywodraeth Cynulliad Cymru ar ddatblygu rheilffyrdd yng Nghanolbarth a Gorllewin Cymru? OAQ(3)0727(FM)

Y Prif Weinidog: Mae nifer o gamau ymarferol wedi'u cymryd i gefnogi rheilffyrdd yn y canolbarth a'r gorllewin, gan gynnwys tocyn rhatach i bensiynwyr ar reilffordd Calon Cymru a'r rhaglen buddsoddi gyfredol gwerth £13 miliwn i wella reilffordd y Cambria. Bydd strategaeth trafniadaeth Cymru, a gaiff ei chyhoeddi yn yr haf, yn nodi ein gweledigaeth tymor hir ar raddfa eang ar gyfer trafniadaeth.

Alun Davies: Yr ydym yn croesawu'r cynnydd a wnaethpwyd ym mhob un o'r meysydd hynny i sicrhau bod cyfleusterau rheilffyrdd a'r rhwydwaith rheilffyrdd sydd gennym yn y canolbarth a'r gorllewin yn bodloni anghenion teithwyr. A allech sicrhau bod buddsoddiad Llywodraeth y Cynulliad mewn gwasanaethau rheilffordd yn rhoi blaenoriaeth ar wasanaethau i'r gorllewin o Abertawe, er mwyn gwella amllder a chyflymder y gwasanaeth, ill dau? Mae llawer o'm hetholwyr wedi cysylltu â mi yn

to ask for information on the first train to leave Pembroke Dock for London on a Sunday. It was suggested that they should first go to Rosslare and get the boat from there. That is not quite the twenty-first century rail network that we need.

The First Minister: I suppose that their response would have been, ‘Is this a wind-up?’; unfortunately, it was not and was the truth. Sunday services sometimes leave a great deal to be desired, as we have all probably discovered to our cost.

On rail services west of Swansea, services through to Fishguard are currently being examined by the South Wales West Integrated Transport Consortium of all local authorities from Neath Port Talbot through to Pembrokeshire. It is hoping to provide more rail services between Carmarthen and Fishguard—not with a view to being able to return to Pembroke Dock from Rosslare, but in order to cover local transport requirements.

Paul Davies: Ym mis Hydref, cyhoeddodd y Dirprwy Brif Weinidog ei flaenoriaethau ar gyfer trafniadaeth. Ar y pryd, nid oedd ganddo ddim i’w ddweud am strategaeth y Llywodraeth i wella’r system drafnidiaeth yn y gorllewin. Yn ddiweddar, yr wyf wedi clywed gan nifer o bobl, fel y dywedodd Alun Davies, sy’n anhapus gyda’r gwasanaeth trenau—nid yn unig bod y trenau yn hwyr, ond, mewn rhai achosion, nid ydynt wedi troi i fyny. A oes gan y Llywodraeth gynlluniau penodol i ehangu gwasanaethau trê, yn enwedig yn sir Benfro?

Y Prif Weinidog: Yn ôl fy nealltwriaeth i, dyma yw’r amserlen: cyhoeddir y strategaeth drafnidiaeth ar raddfa fras yn yr haf a bydd cynllun mwy penodol i fynd i’r afael â gwasanaethau i wireddu’r strategaeth yn cael ei gyhoeddi ychydig fisoedd ar ôl hynny.

Nerys Evans: Clywaf fod y polisi o gynnig tocyn trê am ddim i bensiynwyr ar gyfer rheilffordd Calon Cymru o Lanelli i’r Amwythig yn llwyddiannus iawn. Er bod gennyf rai blynyddoedd cyn i mi ymddeol, a

sôn am anawsterau, ond tynnwyd fy sylw at natur y broblem pan geisiodd rhywun gysylltu â Network Rail i ofyn am wybodaeth am y trê cyntaf sy’n gadael Doc Penfro am Lundain ar ddydd Sul. Awgrymwyd y dylent fynd draw i Rosslare yn gyntaf a theithio ar y llong o’r fan honno. Nid hwnnw yw’r math o rwydwaith rheilffyrdd y mae ei angen arnom ar gyfer yr unfed ganrif ar hugain.

Y Prif Weinidog: Mae’n siŵr eu bod wedi meddwl, ‘A ydynt yn tynnu fy nghoes?’; yn anffodus, nid oeddent a dyna’r gwir sydd ohoni. Mae gwasanaethau ar y Sul weithiau’n ymhell o fod yn foddhaol, fel mae pob un ohonom wedi profi mae’n siŵr.

O ran gwasanaethau rheilffyrdd i’r gorllewin o Abertawe, mae gwasanaethau drwodd o Abergwaun yn cael eu harchwilio gan Gonsortium Cludiant Integredig De-orllewin Cymru sy’n cynnwys yr holl awdurdodau lleol o Gastell-nedd Port Talbot i sir Benfro. Mae’n gobeithio darparu mwy o wasanaethau rheilffordd rhwng Caerfyrddin ac Abergwaun—nid er mwyn gallu dychwelyd i Ddoc Penfro o Rosslare, ond er mwyn ateb gofynion trafniadaeth lleol.

Paul Davies: In October, the Deputy First Minister announced his transport priorities. At the time, he had nothing to say about the Government’s strategy to improve the transport system in west Wales. Recently, I have heard from a number of people, as Alun Davies said, who are unhappy with the train service—not only that the trains run late, but that, in some instances, they have not turned up. Does the Government have specific plans to expand train services, especially in Pembrokeshire?

The First Minister: My understanding of the situation is that the timetable is as follows: the broad transport strategy will be published in the summer, and a more specific plan to deal with services to achieve that strategy will be published a few months thereafter.

Nerys Evans: I hear that the policy of offering pensioners a free train ticket for the Heart of Wales line from Lanelli to Shrewsbury has been a great success. Although I have a few years to go before I

oes gennych unrhyw gynlluniau i ehangu'r cynllun hwn i'r gorllewin o Abertawe?

Y Prif Weinidog: Byddaf yn parhau i wneud defnydd helaeth o wasanaethau cyhoeddus fel Aelod ar y meinciau cefn ac wedi imi ymddeol yn gyfan gwbl, gan fy mod wrth fy modd gyda'r ardal. Yr wyf wedi mwynhau defnyddio'r trenau gwych o Aberystwyth i Fachynlleth.

Kirsty Williams: Train services in my constituency are few and far between; bus services are much more likely to be the public transport mode of choice. However, Ieuan Wyn Jones's decision not to increase the bus service operators grant in line with fuel duty will directly lead to an increase in fares and the loss of marginally commercial services, especially early in the morning, in the late evening and in rural areas; First Cymru has already cut its service from Ystradgynlais to Abercrave. In previous years, the Welsh Assembly Government has always kept pace with England; is it just the addition of Plaid Cymru to the Cabinet that has resulted in this change, or do you share the view that bus travellers in Wales do not deserve the same services as those in England?

The First Minister: I do not think that you should be trying to poke a stiletto or crowbar into the two halves of the coalition, because it is a collective whole. If it is strictly a departmental issue, it is a matter that you should put directly to the Deputy First Minister, who has responsibility in that area. However, the broad point that you make that there is far greater use of buses than of trains is right, and the potential for expanding bus travel is far greater than that of rail travel. Bus travel is incredibly important, and it will always make up the major share of public transport. We all know that, and it will remain true. [*Interruption.*]

The Presiding Officer: Order. I thought that I had made my views clear on interruptions, especially by those who have already asked a question. I have warned before and I will warn again that, if Members persist in

retire, do you have any plans to extend this scheme to the west of Swansea?

The First Minister: I will continue to make a great deal of use of public services as a backbench Member and when I am fully retired, as I love that area. I have enjoyed using the excellent trains between Aberystwyth and Machynlleth.

Kirsty Williams: Prin yw'r gwasanaethau trên yn fy etholaeth; mae pobl yn fwy tebygol o lawer o ddewis gwasanaethau bysiau yn drafndiaeth gyhoeddus. Fodd bynnag, bydd penderfyniad Ieuan Wyn Jones i beidio â chynyddu grant y gweithredwyr gwasanaethau bysiau yn unol â thanwydd treth yn arwain yn uniongyrchol at gynnydd mewn prisiau a cholli gwasanaethau lled fasnachol, yn enwedig yn gynnar y bore, yn hwyr min nos ac mewn ardaloedd gwledig; mae First Cymru eisoes wedi torri ei wasanaeth rhwng Ystradgynlais ac Abercraf. Mewn blynyddoedd blaenorol mae Llywodraeth Cynulliad Cymru bob amser wedi symud ymlaen ar yr un raddfa â Lloegr; ai dim ond ychwanegu Plaid Cymru at y Cabinet sydd wedi arwain at y newid hwn ynteu a ydych o'r un farn nad yw teithwyr bws yng Nghymru'n haeddu'r un gwasanaethau â'r rheini yn Lloegr?

Y Prif Weinidog: Nid wyf yn meddwl y dylech geisio gwthio stileto na throsol i ddau hanner y glymblaid, oherwydd ei bod yn un ar y cyd. Mater adrannol yn unig yw hwn, mae'n fater y dylech ei gyfeirio'n uniongyrchol at y Dirprwy Brif Weinidog, sy'n gyfrifol am y maes hwnnw. Fodd bynnag, mae eich pwynt cyffredinol bod mwy o bobl yn defnyddio bysiau na threnau yn gywir, ac mae posibilrwydd ymestyn teithio ar fysiau yn fwy o lawer na theithio ar drenau. Mae teithio ar fysiau yn eithriadol o bwysig, a bydd bob amser yn cynrychioli cyfran fwyaf trafndiaeth gyhoeddus. Yr ydym i gyd yn gwybod hynny a bydd hynny bob amser yn wir. [*Torri ar draws.*]

Y Llywydd: Trefn, yr oeddwn yn meddwl imi gyfleu fy safbwyntiau am dorri ar draws yn glir, yn enwedig gan y rheini sydd eisoes wedi gofyn cwestiwn. Yr wyf wedi eich rhybuddio o'r blaen a byddaf yn eich

making sedentary interventions following a question that they have asked, I will not call them for questions.

Ebbw Valley Railway Line

Q10 Trish Law: Will the First Minister make a statement on Welsh Assembly Government plans to extend the new Ebbw valley railway line to Newport, Abertillery and Ebbw Vale town? OAQ(3)0703)

The First Minister: There are plans but there is no commitment of funds at this time, as you probably already know, Trish. We have commissioned Network Rail to provide a costed feasibility study for removing the notorious constraint at Gaer junction on the outskirts of Newport, and we are awaiting the outcome of the study. I should also add that there are dedicated feeder buses linking to Newport, as there are to Ebbw Vale town centre and Abertillery, and that the line is a great success.

Trish Law: I congratulate the Welsh Assembly Government for making the reinstatement of passenger trains between Ebbw Vale and Cardiff a reality, but the job is not finished; there are three missing links, including the Newport spur. Will the First Minister explain why the driver familiarisation training prior to the reopening of the line took place between Ebbw Vale and Newport, which suggests that there is no impediment to running passenger services between Ebbw Vale and Newport?

The First Minister: I am not an expert on railway signalling or railway driver training. The point that you make is interesting; I was totally unaware of it. I am not sure that it would overcome the objection of Network Rail engineers. They want to complete the modernisation of Newport station and the Gaer junction, and they say that there must be a crossover, which does not exist at the moment, to enable safe operations to take place. Therefore, the Newport area signalling project must be completed first. We have asked them, before they finish the work, to do a feasibility study, and we understand that that is proceeding. So, Network Rail would at

rhybuddio eto, os bydd Aelodau'n mynnu torri ar draws a hwythau ar eu heistedd yn dilyn cwestiwn y maent wedi'i ofyn, ni fyddaf yn eu galw ar gyfer cwestiynau.

Rheilffordd Glyn Ebwy

C10 Trish Law: A wnaiff y Prif Weinidog ddatganiad am gynlluniau Llywodraeth Cynulliad Cymru i ymestyn rheilffordd newydd glyn Ebwy i Gasnewydd, i Abertyleri ac i dref Glynebwy? OAQ(3)0703)

Y Prif Weinidog: Ceir cynlluniau ond ni cheir ymrwymiad cyllid ar hyn o bryd, fel y gwyddoch yn barod mae'n debyg, Trish. Yr ydym wedi comisiynu Network Rail i ddarparu astudiaeth ddichonoldeb wedi'i chostio ar gyfer tynnu'r cyfyngiad enwog yng nghyffordd Gaer ar gyrion Casnewydd, ac yr ydym yn disgwyl am ganlyniad yr astudiaeth. Dylwn ychwanegu hefyd bod bysiau gwennol penodol yn cysylltu â Chasnewydd, yn yr un modd â chanol tref Glynebwy ac Abertyleri, a bod y rheilffordd yn llwyddiant ysgubol.

Trish Law: Yr wyf yn llongyfarch Llywodraeth Cynulliad Cymru am wireddu adfer trenau i deithwyr rhwng Glynebwy a Chaerdydd, ond nid yw'r dasg ar ben; ceir tair dolen goll, gan gynnwys cangen Casnewydd. A wnaiff y Prif Weinidog egluro pam fod hyfforddiant ymgyfarwyddo'r gyrwyr cyn ailagor y rheilffordd wedi cael ei gynnal rhwng Glynebwy a Chasnewydd, sy'n awgrymu nad oes rhwystr rhag rhedeg gwasanaethau teithwyr rhwng Glynebwy a Chasnewydd?

Y Prif Weinidog: Nid wyf yn arbenigwr ar signalau rheilffordd na hyfforddiant ar gyfer gyrwyr trenau. Mae'r pwynt a wnewch yn ddiddorol; nid oeddwn yn ymwybodol ohono o gwbl. Nid wyf yn siŵr y byddai'n goresgyn gwrthwynebiad peirianwyr Network Rail. Maent eisiau gorffen moderneiddio gorsaf Casnewydd a chyffordd Gaer, a dywedant ei bod yn rhaid cael croesfan, nad yw'n bodoli ar hyn o bryd, er mwyn galluogi cynnal gweithrediadau'n ddiogel. Felly, rhaid cwblhau prosiect gosod signalau ardal Casnewydd yn gyntaf. Yr ydym wedi gofyn iddynt gynnal astudiaeth ddichonoldeb, cyn iddynt orffen y gwaith, a chawn ar ddeall bod

least be ready to move when the Newport area signalling project and the new platform 4 are completed, when we can consider the issue of the commitment of funds.

Mohammad Asghar: I congratulate Trish Law on her tireless campaign to press for improvement in the rail links to and from Ebbw Vale. We are all pleased that the service between Ebbw Vale and Cardiff has started. Will the First Minister do all that he can to speed up progress on the link to Newport, and will he also press for an extension of the service so that there can be a more convenient station in Ebbw Vale town and a link to Abertillery?

3.00 p.m.

The First Minister: We do not want to go over the history all over again, but the original intention was to run a service from Ebbw Vale to Newport. Network Rail then told us, 'You can't have a service to Newport because you can't do the signalling at the Gaer Junction'. As our faces fell, it then said, 'Ah, but the good news is that you can have a service to Cardiff'. It was as simple as that. It was that you could run, without major engineering works, a service to Cardiff, and we could therefore have said, 'Oh no, we only want to go to Newport, therefore we'll forget the whole project for another five to six years', or, 'We'll start the service to Cardiff and then consider the service to Newport', when Network Rail has completed its huge, £400 million-programme to modernise the signalling all the way from Port Talbot to Newport—the Newport area signalling project. There are also the changes to Newport, including new platforms, which need to be completed before the Ryder Cup comes to Newport in September 2010. We understand that Network Rail is on schedule with that proposal—Newport station will be reconstructed, but you still have to have a crossover, and the crossover in question is the one at the Gaer Junction. I cannot draw it for you, and neither can I say how the driver training got over it, because I am not a railway engineer, but I will write to Trish and to you when we have appropriate advice on

honno'n mynd rhagddi. Felly, byddai Network Rail o leiaf yn barod i symud pan fydd prosiect gosod signalau ardal Casnewydd a'r plattform 4 newydd yn cael eu cwblhau, pan allwn ystyried ymrwymo cyllid.

Mohammad Asghar: Yr wyf yn llongyfarch Trish Law am ei hymgyrch ddiflino i bwysu am wella'r cysylltiadau rheilffordd yn ôl ac ymlaen o Lynebwy. Yr ydym i gyd yn falch bod y gwasanaeth rhwng Glynebwy a Chaerdydd wedi dechrau. A wnaiff y Prif Weinidog wneud popeth y gall ei wneud i gyflymu hynt y cyswllt â Chasnewydd, ac a wnaiff hefyd bwysu am ymestyn y gwasanaeth er mwyn cael gorsaf sy'n fwy cyfleus yn nhref Glynebwy a chyswllt ag Abertylleri?

Y Prif Weinidog: Nid oes arnom eisiau trafod yr hanes i gyd eto, ond y bwriad gwreiddiol oedd rhedeg gwasanaeth o Lynebwy i Gasnewydd. Yna, dywedodd Network Rail wrthym, 'Ni allwch gael gwasanaeth i Gasnewydd oherwydd ni allwch wneud y gwaith signalau yng Nghyffordd Gaer'. Wrth i'n hwynebau syrthio, dywedodd wedyn, 'A, ond y newyddion da yw y gallwch gael gwasanaeth i Gaerdydd'. Yr oedd mor syml â hynny. Y sefyllfa oedd y gellid rhedeg gwasanaeth i Gaerdydd heb wneud gwaith peirianeg sylweddol, ac felly gallasem fod wedi dweud, 'O na, dim ond i Gasnewydd y mae arnom eisiau mynd, felly anghofiwn y prosiect cyfan am bum neu chwe mlynedd arall', neu, 'Dechrewn y gwasanaeth i Gaerdydd ac yna ystyried y gwasanaeth i Gasnewydd', pan fydd Network Rail wedi gorffen ei raglen enfawr gwerth £400 miliwn i foderneiddio'r signalau yr holl ffordd o Bort Talbot i Gasnewydd—prosiect signalau ardal Casnewydd. Hefyd, mae angen cwblhau newidiadau i orsaf Casnewydd, gan gynnwys plattformau newydd, cyn i Gwpan Ryder ddod i Gasnewydd ym mis Medi 2010. Yr ydym ar ddeall bod Network Rail ar amser o ran y cynnig hwnnw—caiff gorsaf Casnewydd ei hailadeiladu, ond rhaid ichi ddal i gael croesfan, a'r groesfan dan sylw yw'r un yng Nghyffordd Caer. Ni allaf dynnu llun ohoni ichi, ac ni allaf ychwaith ddweud wrthy ch sut yr ymdriniwyd â hyn o ran

this matter.

hyfforddi gyrwyr, ond ysgrifennaf at Trish ac atoch chi pan gawn gyngor priodol am y mater hwn.

William Graham: Is it not the truth that the service to Newport will not be open until 2014?

William Graham: Onid yw'n wir na fydd y gwasanaeth i Gasnewydd yn agor tan 2014?

The First Minister: I really do not know, because we have not yet committed funds to it. We have, however, commissioned Network Rail to conduct a study in advance so that we can reconsider the issue of the commitment of funds—there will be Network Rail funds as well as Government funds—once the Newport area signalling scheme has been completed and the platforms at Newport station have been renewed. That is when we will be able to consider how much it would cost and how long it would take to build. Therefore, we can consider that when the time comes.

Y Prif Weinidog: Yn wir, nid wyf yn gwybod, oherwydd nid ydym wedi ymrwymo cyllid iddo eto. Yr ydym, fodd bynnag, wedi comisiynu Network Rail i gynnal astudiaeth ymlaen llaw fel y gallwn ailystyried y mater o ymrwymo cyllid—bydd cyllid gan Network Rail yn ogystal â chan y Llywodraeth—wedi i gynllun signalau ardal Casnewydd gael ei gwblhau ac wedi i blatfformau rheilffordd Casnewydd gael eu hadnewyddu. Dyna pryd y gallwn ystyried faint y byddai'n ei gostio a pha mor hir y cymerai i'w adeiladu. Felly, gallwn ystyried hynny pan ddaw'r amser.

Rosemary Butler: Members are mystified as to how the stories about this famous railway are increasingly exaggerated. I am concerned by your remarks that you are not financially committed to this scheme. May I have your assurance that you will ensure that the funding is available when this railway is eventually finished?

Rosemary Butler: Mae Aelodau mewn penbleth ynghylch y ffordd y mae'r straeon am y rheilffordd enwog hon yn cael eu gorliwio fwyfwy. Yr wyf yn pryderu am eich sylwadau nad ydych wedi ymrwymo'n ariannol i'r cynllun hwn. A wnewch fy sicrhau y byddwch yn gwneud yn siŵr bod y cyllid ar gael pan gaiff y rheilffordd hon ei gorffen o'r diwedd?

The First Minister: I am not saying that we have said 'no'; we have just not said 'yes' yet as there is nothing to say 'yes' to, because we do not yet have the possibility of opening a scheme on a service to Newport. We have asked Network Rail to do a feasibility study. We are funding that study and, when it is completed, we will know what it is that we are being asked to sign up to and what Network Rail is being asked to sign up to in terms of its commitment to enable such a scheme. We are trying to accelerate the scheme, however, by commissioning the feasibility study in advance.

Y Prif Weinidog: Nid wyf yn dweud ein bod wedi dweud 'na'; nid ydym wedi dweud 'ie' eto gan nad oes dim i ddweud 'ie' iddo, oherwydd nid yw'n bosibl agor cynllun ar wasanaeth i Gasnewydd eto. Yr ydym wedi gofyn i Network Rail gynnal astudiaeth ddichonoldeb. Ni sy'n ariannu'r astudiaeth honno a, phan gaiff ei chwblhau, byddwn yn gwybod beth y mae gofyn inni gytuno i'w wneud a beth y mae gofyn i Network Rail gytuno i'w wneud o ran ei ymrwymiad i alluogi cynllun o'r fath. Yr ydym yn ceisio cyflymu'r cynllun, fodd bynnag, drwy gomisiynu'r astudiaeth ddichonoldeb ymlaen llaw.

Cwestiwn Brys Urgent Question

Y Tafod Glas Bluetongue

Brynle Williams: Will the Minister provide an urgent update on bluetongue disease? EAQ(03)0222(RAF)

Brynle Williams: A wnaiff y Gweinidog roi'r wybodaeth ddiweddaraf, a hynny ar fyrder, ynghylch clefyd y tafod glas? EAQ(03)0222(RAF)

Y Gweinidog dros Faterion Gwledig (Elin Jones): Yn sgîl yr achosion o glwy'r dafod las a gadarnhawyd yn Dorset ar 13 Chwefror, sefydlwyd ardal sydd dan gyfyngiadau yn neddwyrain Cymru fel rhan o'r parth gwyladwriaeth 150 km. Hefyd, canfuwyd bod y clwyf wedi'i fewnforio o'r Iseldiroedd i Llandysul. Mae'r ddafad dan sylw wedi'i lladd, mae'r ffarm dan waharddiad, ac mae gweddill ei hanifeiliaid yn cael eu profi.

The Minister for Rural Affairs (Elin Jones): Following the confirmed cases of bluetongue disease in Dorset on 13 February, a restricted area in south-east Wales was established as part of the 150 km-restriction zone. The disease was also found in a sheep that was imported into the Llandysul area from the Netherlands. The sheep has since been destroyed, the farm in question is under restrictions, and the remaining stock is being tested.

Brynle Williams: Can you explain how this infected sheep in Llandysul slipped through the net? What is being done to tighten controls? It appears that the tests are not robust enough. Is it your intention that Wales will continue to rely on other countries for testing before allowing animals into the country?

Brynle Williams: A allwch egluro sut yr aeth y ddafad heintiedig hon yn Llandysul drwy'r rhwyd? Beth sy'n cael ei wneud i dynhau'r rheolyddion? Ymddengys nad yw'r profion yn ddigon cadarn. Ai eich bwriad yw y bydd Cymru'n parhau i ddibynnu ar wledydd eraill i brofi anifeiliaid cyn eu gadael i mewn i'r wlad?

Also, will you update farmers on the availability of the vaccine? Some 2.5 million doses, I believe, are on order, but that will not even cover the pedigree flocks in Wales. We have cattle to consider on top of that, Minister. Will your Government be placing an additional order? If so, how will demand be calculated, how will the vaccination be rolled out? Will it be voluntary in nature, and will it be available on a first come, first served basis?

Hefyd, a rowch y wybodaeth ddiweddaraf i ffermwyr o ran i ba raddau y bydd y brechlyn ar gael? Credaf fod rhyw 2.5 miliwn o ddoisiau wedi'u harchebu, ond ni fydd hynny'n ddigon hyd yn oed i'r diadellau pedigri yng Nghymru. Mae gennym wartheg i'w hystyried ar ben hynny, Weinidog. A fydd eich Llywodraeth yn archebu mwy? Os felly, sut y caiff y galw ei gyfrifo, a sut y caiff y brechu ei gyflwyno? A fydd yn wirfoddol, ac a fydd ar sail y cyntaf i'r felin?

Also, can you confirm what Wales would have to do to qualify for EU money for an emergency vaccination programme? Do you intend to pursue such aid?

Hefyd, a allwch gadarnhau beth y byddai'n rhaid i Gymru ei wneud i fod yn gymwys am arian UE ar gyfer rhaglen frechu frys? A ydych yn bwriadu ceisio cymorth o'r fath?

In the worst-case scenario, the Department for Environment, Food and Rural Affairs' figures predict sheep mortality alone at 80 per cent. Will you consider some sort of aid package for the disposal of carcasses?

Yn yr achos gwaethaf, mae ffigurau Adran yr Amgylchedd, Bwyd a Materion gwledig yn rhagweld y bydd 80 y cant o ddefaid yn unig yn marw. A ystyriwch ryw fath o becyn cymorth ar gyfer cael gwared â charcasau?

We are well aware that, in the light of the enormous cost to the industry, there will be no money for compensation for disposal, as we cannot bury. I was just looking at the Department for Environment, Food and Rural Affairs website, and it seems that once these animals are dead, there is no chance of cross-infection and that they could be buried. It is quite feasible that somebody with 1,000 sheep could lose 800 of them, and it could cost some £16,000 to dispose of them.

Elin Jones: Ynghylch yr achos yn Llandysul, gwnaethpwyd yr hyn a oedd yn angenrheidiol o safbwynt yr awdurdodau yng Nghymru, a sicrhawyd fod yr anifeiliaid yn cael eu profi ar ôl iddynt gael eu symud i Landysul. Drwy hynny, ffeindiwyd bod un o'r 14 anifail a oedd wedi eu symud o'r Iseldiroedd i Landysul yn cario clwyf y dafod las. Dylid fod wedi profi'r anifeiliaid hyn wrth iddynt adael yr Iseldiroedd hefyd, yn enwedig os oeddynt yn dod o ardal o dan gyfyngiadau. Felly mae'r mater hwnnw o dan ymchwiliad ar hyn o bryd, ac yr ydym yn disgwyl clywed oddi wrth yr awdurdodau yn yr Iseldiroedd er mwyn gweld tystiolaeth bod y prosesau angenrheidiol wedi eu dilyn.

Bu ichi gyfeirio yn eich cwestiynau at frechu, a bydd brechiadau yn bwysig o ran rheoli'r clwyf hwn yn y dyfodol. Mae'r Llywodraeth wedi gwneud archeb gychwynnol am 2.5 miliwn o ddosau i Gymru. Yr ydych yn iawn wrth ddweud bod mwy na 2.5 miliwn o anifeiliaid yng Nghymru, ond fy mhenderfyniad i oedd gwneud archeb gychwynnol i sicrhau bod Cymru, gyda Lloegr, ar flaen y gad o safbwynt y brechiadau ac, felly, ein bod ar dop y rhestr o ran argaeledd brechiadau ar gyfer ffermwyr os a phan fydd eu hangen. Yr ydym yn gweithio gyda DEFRA, a chyda undebau amaethyddol ac eraill, i ystyried cynllun brechu a blaenoriaethau brechu, a byddwch yn deall bod cyngor milfeddygol a gwyddonol yn bwysig o ran rhoi'r cynllun hwnnw at ei gilydd. Mae'r gwaith hwnnw yn mynd yn ei flaen. Yr ydym yn dal i ddisgwyl y bydd y brechiadau cychwynnol ar gael i Gymru a Lloegr o ddiwedd y gwanwyn.

Yr ydym yn ymwybodol iawn, ac ystyried y gost enfawr i'r diwydiant, na fydd dim arian i ddigolledu am gael gwared â hwy, gan na allwn eu claddu. Yr wyf newydd fod yn edrych ar wefan Adran yr Amgylchedd, Bwyd a Materion Gwledig, ac mae'n ymddangos, wedi i'r anifeiliaid hyn farw, nad oes dim posibilrwydd o draws-heintiad ac y gellid eu claddu. Mae'n ddigon dichonadwy y gallai rhywun a chanddo 1,000 o ddefaid golli 800 ohonynt, a gallai gostio rhyw £16,000 i gael gwared â hwy.

Elin Jones: As regards the case in Llandysul, the authorities in Wales did what was necessary and ensured that the animals were tested after being moved to Llandysul. As a result of that testing, it was discovered that one of the 14 animals imported from the Netherlands to Llandysul had bluetongue disease. The animals should of course have been tested on leaving the Netherlands, particularly if they were coming from a restriction zone. This matter is therefore being looked into at present, and we expect to hear from the authorities in the Netherlands in order to be assured that the required processes were followed.

You referred in your contribution to vaccination, and vaccination will be important as regards controlling this disease in future. The Government has placed an initial order for 2.5 million doses for Wales. You are right to say that there are more than 2.5 million animals in Wales, but it was my decision to place an initial order so that Wales, along with England, would be in the vanguard as far as vaccinations were concerned and, therefore, that we would be ahead of the game, with vaccinations available to farmers if and when required. We are working with DEFRA, and with agricultural unions and others, on a vaccination programme and vaccination priorities, and you will understand that veterinary and scientific advice is important from the point of view of putting this programme together. This work is ongoing. We are still working on the expectation that initial vaccinations will be available to England and Wales from the end of the spring.

Alun Ffred Jones: Gan fod newid yn yr hinsawdd yn digwydd ac, felly, ei bod yn debygol y bydd mwy o achosion o'r clwyf hwn, a ydych chi a'ch adran yn edrych ar arferion Ewrop lle mae'r clwyf hwn yn bresennol? Mae'n amlwg y daethpwyd i ryw dealltwriaeth a threfniadau i geisio rheoli presenoldeb y clwyf hwn yno, a dod i delerau ag ef.

Elin Jones: Mae'n gynnar i ddweud bod hyd yn oed wledydd yng ngogledd cyfandir Ewrop yn dod i delerau'n llwyr gyda lledaeniad y clwyf hwn. Mae'r achosion wedi codi'n gyflym dros y misoedd diwethaf ar gyfandir Ewrop hefyd. Fel y dywedais yn fy ymateb blaenorol, bydd mynediad i frechiadau yn rhan hanfodol o'r gwaith o reoli'r clwyf hwn yn yr hirdymor, gan ei bod hi'n debygol, o ystyried sut mae pethau ar hyn o bryd, y bydd y clwyf hwn gyda ni yn yr hirdymor. Er bod gennym bolisi ar hyn o bryd o gadw Cymru'n rhydd o'r clwyf ac i waharddiadau ar symud anifeiliaid fod yn rhan o hynny, mae'n rhaid inni fod yn ymwybodol y bydd gwybed yn dechrau symud o'r gwanwyn ymlaen. Golyga hynny fod rhywfaint o hyn y tu hwnt i'n gallu fel Llywodraeth a thu hwnt i allu ffermwyr wrth iddynt gadw at y gwaharddiad ar symud anifeiliaid; bydd gwybed yn symud p'un ai a yw'r Llywodraeth yn gosod gwaharddiad ai peidio.

Mick Bates: We all appreciate, as Alun Ffred just said, that this disease has spread and is a symptom of climate change. It is one of the diseases that threaten the industry, along with TB and foot and mouth disease, from which we are still suffering.

3.10 p.m.

What contact have you had with Europe to examine the restriction zones? This is a key issue. The current zone stretches 150 km from the outbreak in Dorset. The impact of that in Wales is absolute chaos. Farms are split, and it is impossible for trading to carry on normally under these circumstances. I want to hear two clear statements from you. First, what is your Government doing to negotiate with Europe a different regime for

Alun Ffred Jones: As climate change is occurring and, therefore, it is likely that more outbreaks of this disease will occur, are you and your department considering practices in parts of Europe where this disease is prevalent? It is clear that some kind of understanding was reached, and arrangements were made, in order to control and come to terms with the existence of the disease in the areas concerned.

Elin Jones: It is too early to say that even countries in the north of the European continent are completely coming to terms with the spread of this disease. Outbreaks have occurred swiftly in recent months in Europe. As I said in my previous response, access to vaccinations will be an essential part of controlling this disease in the long term, as it is likely, given the current state of play, that this disease will be with us for the long term. Although it is our policy at present to keep Wales bluetongue free and for stock movement restrictions to be part of that, we must be aware that midges will start to move as we enter the spring. This means that a certain element of control will be beyond our control as a Government and beyond the control of farmers as they adhere to stock movement restrictions; the midges will of course move from one place to another regardless of any Government restrictions.

Mick Bates: Yr ydym oll yn gwerthfawrogi, fel y mae Alun Ffred newydd ei ddweud, bod y clefyd hwn wedi lledaenu a'i fod yn un o symptomau newid yn yr hinsawdd. Mae'n un o'r clefydau sy'n bygwth y diwydiant, ynghyd â TB a chlwy'r traed a'r genau, ac yr ydym yn dal i ddioddef o hwnnw.

Pa gyswllt yr ydych wedi'i gael gydag Ewrop i archwilio'r parthau cyfyngu? Mae hwn yn fater allweddol. Mae'r parth presennol yn ymestyn 150km o'r achos yn Dorset. Mae hynny wedi achosi anrhefn llwyr yng Nghymru. Mae ffermydd wedi'u hollti, ac mae'n amhosibl i fasnachu barhau yn y modd arferol dan yr amgylchiadau hyn. Hoffwn glywed dau ddatganiad clir gennych. Yn gyntaf, beth y mae eich Llywodraeth yn ei

the ridiculous zones that are being implemented? To me, 150 km seems like a dimension to spread the disease rather than to control it. How does having such a massive zone control the disease?

Secondly, what consideration have you given to allowing Wales as a whole to become an infected area? If that were to be the case—and it seems to many of us that this disease spreads and that we are unable to stop it—the problems that I have outlined with regard to splitting farms and disruption of trade would be overcome. I am aware that the unions possibly lobby to retain our disease-free status, but with these threats, surely consideration must be given to this option. We need to know why this disruption will continue for so long.

You made reference to 2.5 million vaccines. Why 2.5 million? Why not 10 million, which would allow us to vaccinate all the stock in Wales? What contingencies have you put in place for the vaccination of all animals in Wales, so that we can truly have protection against this disease?

Elin Jones: First, the zone of 150 km is set in European regulations, as you suggest. That zone had to be put in place following the confirmation of disease in Dorset last week. It is my understanding that, as has been said already this afternoon, this is a new disease in northern Europe. The European Commission, on its own veterinary advice and on veterinary advice from member states, continually looks to see that adequate regulations are in place to deal with this new disease. You should not assume that this zone will not shrink. A zone of 150 km will be in place for two years. I am interpreting what you say as advocating the extension of the restriction zone to include all of Wales to allow the free movement of animals from England and the restricted zone in Wales to all areas in Wales.

We know that animal movement as well as midge movements can spread this disease. The movement of the disease within East Anglia to Peterborough last year, which

wneud i negodi trefn wahanol gydag Ewrop ar gyfer y parthau hurt sy'n cael eu rhoi ar waith? I mi, mae 150km yn ymddangos fel modd o ledaenu'r clefyd yn hytrach na'i reoli. Sut y mae parth mor enfawr yn rheoli'r clefyd?

Yn ail, a ydych wedi ystyried gadael i Gymru gyfan ddod yn ardal heintiedig? Petai hynny'n digwydd—ac ymddengys i lawer ohonom bod y clefyd hwn yn lledaenu ac na allwn ei atal—câi'r problemau yr wyf wedi'u hamlinellu o ran rhannu ffermydd a tharfu ar fasnachu eu goresgyn. Yr wyf yn ymwybodol bod yr undebau o bosibl yn llobio i gadw ein statws diglefyd, ond gyda'r bygythiadau hyn, nid oes posibl na ddylid ystyried y dewis hwn. Mae angen inni wybod pam y bydd y tarfu hwn yn parhau am gyn hired.

Cyfeiriasoch at 2.5 miliwn o frechlynnau. Pam 2.5 miliwn? Pam nad 10 miliwn, a fyddai'n ein galluogi i frechu holl stoc Cymru? Pa gynlluniau wrth gefn sydd gennych i frechu holl anifeiliaid Cymru, fel y gallwn gael gwir ddiogelwch rhag y clefyd hwn?

Elin Jones: Yn gyntaf, mae'r parth 150km wedi'i bennu yn rheoliadau Ewrop, fel yr awgrymwyd gennych. Bu rhaid rhoi'r parth hwnnw ar waith ar ôl y cadarnhad o'r clefyd yn Dorset yr wythnos diwethaf. Yr wyf ar ddeall, fel y dywedwyd eisoes y prynhawn yma, fod hwn yn glefyd newydd yng ngogledd Ewrop. Mae'r Comisiwn Ewropeaidd, yn unol â'i gyngor milfeddygol ei hun a chyngor milfeddygol gan aelod-wladwriaethau, yn ceisio sicrhau'n barhaus bod rheoliadau digonol yn eu lle i ymdrin â'r clefyd newydd hwn. Ni ddylech gymryd yn ganiataol na fydd y parth hwn yn lleihau. Bydd parth 150km ar waith am ddwy flynedd. Yr wyf yn dehongli'r hyn a ddywedwch fel hyrwyddo ymestyn y parth cyfyngu i gynnwys Cymru i gyd, er mwyn caniatáu symud anifeiliaid yn rhydd o Loegr a'r parth cyfyngedig yng Nghymru i bob rhan o Gymru.

Gwyddom y gall symud anifeiliaid yn ogystal â symudiadau gwybed ledaenu'r clefyd hwn. Yr oedd y ffaith i'r clefyd symud o fewn Dwyrain Anglia i Peterborough y llynedd, a

moved the disease westwards and took the restriction zone right to the Welsh border, was due to an animal movement. Therefore, by including all of Wales in the restriction zone, we would increase the risk to other farms in Wales. Having said that, I am aware that many farmers who suddenly find themselves in a restriction zone as a result of the outbreak last week and those farmers outside the area who have animals in those areas find themselves in difficult practical situations. However, my officials met yesterday with representatives of the farming industry in Wales, and the message to my officials was quite clear: they are content that the restriction zone should remain as it is and therefore that my policy to decrease the risk of spreading the disease into Wales by keeping the restriction zone to a minimum is supported by farming industry representatives at this time.

Kirsty Williams: As you will be aware, my constituency is dissected by the zone. Many farmers in my constituency find themselves with half their holding on one side of the road and half on the other side. Will you outline whether the movement restrictions will be based on holding numbers or on the geographical location of particular pieces of land? There is a balancing act to be performed between the needs of the majority of farmers who at this stage might find themselves without the zone, and the needs of farmers who find themselves split by the zone to continue to trade in a meaningful way. What considerations are you giving to balancing those arguments, which may lead you to reverse your policy of not putting the whole of Wales into a restricted zone? While I respect the fact that the unions are telling you that that is what they want at present, the talk at Brecon market on Saturday was quite to the opposite.

Elin Jones: I fully understand that farmers in different parts of Wales who will give me a different view of where they think this restriction zone should lie, depending on their own practical issues. Farming is a practical industry, and the movement of animals is part of that; therefore, this decision will affect those issues for farmers. You mentioned your particular constituency, and I took the

symudodd y clefyd tua'r gorllewin gan ddod â'r parth cyfyngu at y ffin â Chymru, o ganlyniad i symud anifeiliaid. Felly, drwy gynnwys Cymru gyfan yn y parth cyfyngu, byddem yn cynyddu'r risg i ffermydd eraill yng Nghymru. Wedi dweud hynny, yr wyf yn ymwybodol bod nifer o ffermwyr sy'n sydyn wedi eu cael eu hunain mewn parth cyfyngu o ganlyniad i'r achos yr wythnos diwethaf, a'r ffermwyr hynny y tu allan i'r ardal a chanddynt anifeiliaid yn yr ardaloedd hynny, yn eu cael eu hunain mewn sefyllfaoedd ymarferol anodd. Fodd bynnag, cyfarfu fy swyddogion ddoe â chynrychiolwyr y diwydiant ffermio yng Nghymru, ac yr oedd y neges i fy swyddogion yn ddigon clir: maent yn fodlon y dylai'r parth cyfyngu aros fel y mae, ac felly mae cynrychiolwyr y diwydiant ffermio ar hyn o bryd yn cefnogi fy mholisi i leihau'r risg o ledaenu'r clefyd i Gymru drwy gadw'r parth cyfyngu cyn lleied â phosibl.

Kirsty Williams: Fel y byddwch yn gwybod, mae'r parth yn holli fy etholaeth. Mae llawer o ffermwyr yn fy etholaeth i yn eu cael eu hunain gyda hanner eu daliad ar un ochr i'r ffordd a hanner ar yr ochr arall. A wnewch chi amlinellu a fydd y cyfyngiadau symud yn cael eu seilio ar rifau daliadau ynteu ar leoliad daearyddol darnau neilltuol o dir? Mae angen dal y ddysgl yn wastad rhwng anghenion y mwyafrif o ffermwyr sydd efallai ar hyn o bryd y tu allan i'r parth, ac anghenion ffermwyr sy'n cael eu holli gan y parth i barhau i fasnachu mewn ffordd ystyrlon. Pa ystyriaeth ydych chi'n ei rhoi i ddal y ddysgl yn wastad rhwng y dadleuon hynny, a allai beri ichi wrthdroi eich polisi o beidio â rhoi Cymru gyfan mewn parth dan gyfyngiadau? Er fy mod yn parchu'r ffaith bod yr undebau'n dweud wrthy ch mai dyna y maent am ei gael ar hyn o bryd, yr oedd y siarad ym marchnad Aberhonddu ddydd Sadwrn i'r gwrthwyneb.

Elin Jones: Yr wyf yn deall yn iawn y bydd ffermwyr mewn gwahanol rannau o Gymru yn rhoi barn wahanol imi ynglŷn â ble yn eu tyb hwy y dylai'r parth dan gyfyngiadau orwedd, yn dibynnu ar eu hystyriaethau ymarferol hwy eu hunain. Diwydiant ymarferol yr ffermio, ac mae symud anifeiliaid yn rhan o hynny; felly, bydd y penderfyniad hwn yn effeithio ar yr

decision not to include the entirety of your constituency or the entirety of the local authority area in the restriction zone. That was done to minimise the zone to an area necessary to meet the European regulation, as well as to make the restriction enforceable by trading standards officials, so that it is clear to all concerned. You made the point about farms that straddle the restriction zone. That was also the case when the restriction zone came up to the Welsh border. If you write to me outlining the exact policy that we will be interpreting for those farms that currently straddle the border, I will be happy to provide clarification.

Andrew R.T. Davies: First, I declare an interest as I run a farming operation that is in the new surveillance zone. Therefore, I will contain my comments to the logistics of what I believe will be the new regime, and particularly to the level of consultation undertaken by your officials with large animal veterinary practices within the surveillance zone and in Wales about the implementation of a blood-testing regime to allow stock to move, now that we are in a vector-free area. I have been engaged with large animal practices over the past few days to try to get an understanding of this, but, to be frank, their knowledge has been next to nil. Given that we have known that bluetongue is in the country, albeit in England, this is an inevitable spread of the surveillance zone, and yet it seems that that dialogue has been, sadly, lacking. Perhaps you could enlighten me on the level of dialogue that your officials have undertaken. In addition, if we have a normal spring, when could you see the vector-free period ending for the movement of stock? I know that it is an imprecise science, but if you have modelled it, you may know of an approximate date for this window of opportunity for farmers to move stock. It is critical. If you are a dairy farmer and you wish to sell dairy stock, the only market in Wales is Carmarthen market, and so many people in south-east Wales are completely hamstrung.

ystyriaethau hynny i ffermwyr. Soniasoch am eich etholaeth neilltuol chi, a phenderfynais beidio â chynnwys eich etholaeth yn ei chyfanrwydd nac ardal yr awdurdod lleol yn ei chyfanrwydd yn y parth dan gyfyngiadau. Gwnaethpwyd hynny i gyfyngu'r parth i ardal a oedd yn ofynnol i fodloni'r rheoliad Ewropeaidd, yn ogystal ag i wneud y cyfyngiad yn un y mae modd i swyddogion safonau masnach ei orfodi, fel ei fod yn glir i bawb dan sylw. Gwnaethoch y pwynt am ffermydd sy'n pontio'r parth dan gyfyngiadau. Yr oedd hynny'n digwydd hefyd pan oedd y parth dan gyfyngiadau yn ymestyn hyd at ffin Cymru. Os ysgrifennwch ataf yn amlinellu'r union bolisi y byddwn yn ei ddehongli i'r ffermydd hynny sydd ar hyn o bryd yn pontio'r ffin, byddaf yn hapus i ddarparu eglurhad.

Andrew R.T. Davies: Yn gyntaf, datganaf ddi-ddordeb gan fy mod yn rhedeg busnes ffermio sydd yn y parth gwyliadwriaeth newydd. Felly, cyfyngaf fy sylwadau i logisteg y gyfundrefn newydd fel y credaf y caiff ei sefydlu, ac yn arbennig i lefel yr ymgynghori â phractisiau milfeddygol mawr o fewn y parth gwyliadwriaeth ac yng Nghymru, y mae eich swyddogion wedi ymgymryd â hi, ynglŷn â rhoi cyfundrefn profi gwaed ar waith i ganiatáu i stoc symud, gan ein bod bellach mewn ardal sy'n rhydd o gludwyr. Yr wyf wedi bod mewn cysylltiad â phractisiau anifeiliaid mawr dros y dyddiau diwethaf i geisio dod i ddeall hyn, ond, a bod yn onest, nid oedd ganddynt y nesaf peth i ddim o wybodaeth. Ac ystyried ein bod yn gwybod bod clefyd y tafod glas yn y wlad, er mai yn Lloegr ydoedd, yr oedd yr ehangu hwn ar y parth gwyliadwriaeth yn anochel; eto'i gyd, mae'n ymddangos, yn anffodus, na fu fawr o ddeialog. Efallai y gallech fy ngoleuo ynglŷn â lefel y ddeialog y mae eich swyddogion wedi ymgymryd â hi. Yn ogystal, os cawn wanwyn normal, pa bryd y tybiech chi y byddai'r cyfnod rhydd o gludwyr yn dod i ben o ran symud stoc? Gwn nad yw'n wyddor fanwl gywir, ond os ydych wedi modelu hyn, efallai y gwyddoch am ddyddiad bras o ran y cyfle hwn i ffermwyr gael symud eu stoc. Mae'n dyngedfennol. Os ydych yn ffermwr llaeth a'ch bod yn dymuno gwerthu stoc godro, yr unig farchnad yng Nghymru yw marchnad Caerfyrddin, ac mae cynifer o bobl yn y de-ddwyrain yn cael eu

rhwystro'n llwyr.

On vaccination, if we order only 2.5 million doses, there will be a real scramble to get people's hands on the vaccine, although it will not be a compulsory vaccination programme. How will farmers and livestock owners be ordered, as it were, to get their hands on that vaccine so that their stock can move in a commercial world?

Elin Jones: I am disappointed to learn that large veterinary practices were not completely familiar with the issues around bluetongue. You will accept, as I do, that this came upon us last week. The outbreak in Dorset resulted in a very sudden need to include part of south-east Wales in a restriction zone. However, my general view on that is that veterinary practices throughout Wales should be learning to accommodate the reality of bluetongue, whether they are in a restriction zone, a surveillance zone or in a free zone. If the disease is not here yet, it may well be in the very near future. I am sure that vets will be interested in playing a leading role in vaccinating animals, and they will need to work with animal health experts on preventing the spread of disease.

3.20 p.m.

On the vector-free period, you will not be surprised to know that I cannot give you a date. I will seek veterinary scientific advice as to when the restriction on the movement of animals can cease. If you were a canny farmer—as I am sure you are—you would realise that the earlier you do it, the better, because you then lessen the risk of your animals being stuck in a surveillance or restriction zone.

On the vaccination, I reiterate that we, as a Government, placed an order of the magnitude of 2.5 million doses so that we would be at the top of the priority list to access the vaccine as soon as it is available. We are putting in place a vaccination plan for Wales, and we are working with the Department for Environment, Food and Rural Affairs on that. That will give a lead to the

O ran brechu, os dim ond 2.5 miliwn o ddosiau a archebwn, bydd sgrialu difrifol er mwyn i bobl gael gafael ar y brechlyn, er na fydd yn rhaglen frechu orfodol. Sut bydd ffermwyr a pherchenogion da byw yn cael eu gorchymyn, fel petai, i gael gafael ar y brechlyn hwnnw fel y bydd modd i'w stoc symud mewn byd masnachol?

Elin Jones: Yr wyf yn siomedig o glywed nad oedd practisiau milfeddygol mawr yn gwbl gyfarwydd â'r materion yn ymwneud â'r tafod glas. Byddwch yn derbyn, fel y gwnaf fi, mai'r wythnos diwethaf y daeth hyn ar ein gwarthaf. Arweiniodd yr achos yn Dorset at angen sydyn iawn i gynnwys rhan o dde-ddwyrain Cymru mewn parth dan gyfyngiadau. Fodd bynnag, fy marn gyffredinol i ynglŷn â hynny yw y dylai practisiau milfeddygol ledled Cymru fod yn dysgu ymdopi â realiti'r tafod glas, pa un a ydynt mewn parth dan gyfyngiadau, parth goruchwyliaeth ynteu barth glân. Os nad yw'r clefyd yma eto, mae'n bosibl iawn y bydd yma yn y dyfodol agos iawn. Yr wyf yn siŵr y bydd milfeddygon am chwarae rhan flaenllaw yn brechu anifeiliaid, a bydd angen iddynt weithio gydag arbenigwyr iechyd anifeiliaid i atal y clefyd rhag lledaenu.

O ran y cyfnod rhydd o gludwyr, ni fyddwch yn synnu clywed na allaf roi dyddiad ichi. Ceisiaf gyngor gwyddonol milfeddygol ynglŷn â phryd y gall y cyfyngiadau ar symud anifeiliaid ddod i ben. Petaech yn ffermwr hirben—ac yr wyf yn siŵr eich bod—byddech yn sylweddoli, po gynharaf y gwnewch chi hynny, gorau oll, oherwydd wedyn yr ydych yn lleihau'r risg y caiff eich anifeiliaid eu dal mewn parth goruchwyliaeth neu barth dan gyfyngiadau.

O ran y brechu, ailadroddaf ein bod ni, fel Llywodraeth, wedi archebu cynifer â 2.5 miliwn o ddosiau fel y byddem ar frig y rhestr flaenoriaeth i gael gafael ar y brechlyn cyn gynted ag y bydd ar gael. Yr ydym yn sefydlu cynllun brechu i Gymru, ac yr ydym yn gweithio gydag Adran yr Amgylchedd, Bwyd a Materion Gwledig ar hynny. Bydd hynny'n rhoi arweiniad i'r diwydiant o ran y

industry on the priority of vaccination, but this is very much a first step. It was about making sure that we placed an early order so that farmers in Wales, in those areas that require priority vaccination, could have access to the vaccine.

Brynle Williams: I will just come back on Andrew R.T. Davies's question, Minister. Could you please make sure that all veterinary practices, including those in north Wales, are aware of what is going on before we get to that situation? I spoke to one large practice in north Wales this morning that is nowhere near the restricted zone, but it is not getting sufficient information on bluetongue and the contingency plans.

Elin Jones: I am sure that I can ask animal health officials to ensure that adequate information is made available to veterinary practices. However, I make the point again that veterinary practices are there to serve their customers and their clients. This disease is new and is in the here and now, and so there is a responsibility on vets, farmers and all of us who are interested in the livestock industry in Wales to make sure that we lessen the risk of the disease spreading and the impact that it may have on the Welsh livestock industry.

flaenoriaeth a roddir i frechu, ond nid yw hyn yn ddim ond cam cyntaf. Y peth pwysig oedd gwneud yn siŵr ein bod yn archebu'n gynnar fel y byddai ffermwyr yng Nghymru, yn yr ardaloedd hynny lle mae angen brechu fel mater o flaenoriaeth, yn gallu cael gafael ar y brechlyn.

Brynle Williams: Hoffwn ddod yn ôl ynglŷn â chwestiwn Andrew R.T. Davies, Weinidog. A allech os gwelwch yn dda wneud yn siŵr bod pob practis milfeddygol, gan gynnwys y rhai yn y gogledd, yn ymwybodol o'r hyn sy'n digwydd cyn inni gyrraedd y sefyllfa honno? Siaradais ag un practis mawr yn y gogledd y bore yma nad yw'n agos o gwbl at y parth dan gyfyngiadau, ond nid yw'n cael digon o wybodaeth am y tafod glas a'r cynlluniau wrth gefn.

Elin Jones: Yr wyf yn siŵr y gallaf ofyn i swyddogion iechyd anifeiliaid sicrhau bod gwybodaeth ddigonol yn cael ei darparu i bractisiau milfeddygol. Fodd bynnag, gwnaf y pwynt eto fod practisiau milfeddygol yn bodoli i wasanaethu eu cwsmeriaid a'u cleientiaid. Mae'r clefyd hwn yn newydd ac mae yma yn awr, ac felly mae cyfrifoldeb ar filfeddygon, ffermwyr a phawb ohonom sydd â diddordeb yn y diwydiant da byw yng Nghymru i wneud yn siŵr ein bod yn lleihau'r risg y bydd y clefyd yn lledaenu a'r effaith y gallai ei chael ar ddiwydiant da byw Cymru.

Datganiad a Chyhoeddiad Busnes Business Statement and Announcement

The Counsel General and Leader of the House (Carwyn Jones): I have one change to report to this week's planned Government business. Tomorrow, Elin Jones, Minister for Rural Affairs, will make a statement on the rural development plan for Wales. Business for the next three weeks is as set out in the draft business statement and announcement, which can be found in the agenda papers that are available to Members electronically.

Nick Bourne: I thank the Leader of the House for the statement. Would he or the First Minister come to the House with a statement announcing a public inquiry into

Y Cwnsler Cyffredinol ac Arweinydd y Tŷ (Carwyn Jones): Mae gennyf un newid i'w adrodd i fusnes y Llywodraeth fel y'i cynlluniwyd ar gyfer yr wythnos hon. Yfory, bydd Elin Jones, y Gweinidog dros Faterion Gwledig, yn gwneud datganiad am y cynllun datblygu gwledig i Gymru. Mae'r busnes am y tair wythnos nesaf fel y'i nodwyd yn y datganiad busnes drafft a'r cyhoeddiad, sydd i'w gweld yn y papurau ynghlwm wrth yr agenda sydd ar gael i'r Aelodau'n electronig.

Nick Bourne: Diolchaf i Arweinydd y Tŷ am y datganiad. A wnaiff ef neu'r Prif Weinidog ddod i'r Tŷ gyda datganiad yn cyhoeddi ymchwiliad cyhoeddus i farwolaeth Robbie

the death of Robbie Powell? I have written to the First Minister and other party leaders about this, as well as to the chief executive of the General Medical Council. It was 18 years ago that Robbie Powell died from Addison's disease, which is not always easy to recognise but is fairly easy to treat. It is not the medical negligence aspect that is causing concern—although I think that that has been established in this case—but the allegations, substantiated for the most part, concerning the falsification of medical records. Rhodri Morgan, when he was an MP, described it as one of the worst cases of maladministration or deliberate cover-up that he had ever seen and insisted that nothing less than an independent inquiry would probably ever get to the truth. It has now been 18 years since the death of that child. The death has obviously had a massive impact on his family, but it is also of wider concern given the circumstances relating to the possible cover-up by doctors, and the fact that a GMC inquiry is under way. I have e-mailed the GMC and I received an e-mail back about an hour ago, saying that the GMC cannot comment on the case. It has been looking at it for more than two years, and that is blocking a full independent inquiry, which is what is needed for my constituents and, more widely, for the people of Wales and beyond. Could the Leader of the House look at that issue?

Carwyn Jones: I will discuss the matter with the First Minister. Public inquiries can often be delayed because of other matters, such as criminal proceedings, for example, or formal proceedings into the conduct of professionals, such as a GMC inquiry. Nevertheless, the issue that you raise is important and I will ensure that the First Minister contacts you to provide you with information on the latest situation.

Val Lloyd: Could the Government look at making a statement on women's health issues in Wales, particularly contraception? I have been considering this issue for a while, following constituents' queries. I am concerned that it seems as though women in Wales are not offered the full range of contraception options. For example, too many women in Wales are not offered long-

Powell? Yr wyf wedi ysgrifennu at y Prif Weinidog ac arweinwyr y pleidiau eraill am hyn, yn ogystal ag at brif weithredwr y Cyngor Meddygol Cyffredinol. Mae'n 18 mlynedd ers i Robbie Powell farw o glefyd Addison, nad yw bob amser yn hawdd i'w adnabod ond sy'n weddol hawdd i'w drin. Nid yr agwedd esgeuluster meddygol sy'n peri pryder—er fy mod yn credu bod hynny wedi cael ei sefydlu yn yr achos hwn—ond yr honiadau, sydd ar y cyfan wedi cael eu profi, ynglŷn â ffugio cofnodion meddygol. Disgrifiodd Rhodri Morgan hyn, pan oedd yn AS, fel un o'r achosion gwaethaf o gamweinyddu neu gelu bwriadol yr oedd wedi'i weld erioed a mynnodd na fyddai dim byd llai nag ymchwiliad annibynnol yn debygol o ddatgelu'r gwir. Mae 18 mlynedd bellach ers marwolaeth y plentyn hwnnw. Mae'r farwolaeth yn amlwg wedi cael effaith enfawr ar ei deulu, ond mae hefyd yn destun pryder ehangach oherwydd yr amgylchiadau'n ymwneud â chelu posibl gan feddygon, a'r ffaith bod ymchwiliad ar y gweill gan y Cyngor Meddygol Cyffredinol. Yr wyf wedi anfon e-bost at y GMC a chefais e-bost yn ôl rhyw awr yn ôl, yn dweud na all y GMC wneud sylwadau am yr achos. Mae wedi bod yn edrych arno am fwy na dwy flynedd, ac mae'n rhwystro ymchwiliad annibynnol llawn, sef yr hyn y mae ei angen er mwyn fy etholwyr i ac, yn ehangach, er mwyn pobl Cymru a'r tu hwnt. A allai Arweinydd y Tŷ edrych ar y mater hwnnw?

Carwyn Jones: Trafodaf y mater gyda'r Prif Weinidog. Gall ymchwiliadau cyhoeddus gael eu hoedi'n aml oherwydd materion eraill, megis achos troseddol, er enghraifft, neu achos ffurfiol i ymchwilio i ymddygiad gweithwyr proffesiynol, megis ymchwiliad gan y GMC. Serch hynny, mae'r mater a godwch yn bwysig a byddaf yn sicrhau bod y Prif Weinidog yn cysylltu â chi i roi gwybodaeth ichi am y sefyllfa ddiweddaraf.

Val Lloyd: A allai'r Llywodraeth ystyried gwneud datganiad am faterion iechyd menywod yng Nghymru, yn enwedig atal cenhedlu? Yr wyf wedi bod yn ystyried y mater hwn ers tipyn, yn dilyn ymholiadau gan etholwyr. Yr wyf yn pryderu nad yw menywod Cymru yn ôl pob golwg yn cael cynnig yr ystod lawn o opsiynau atal cenhedlu. Er enghraifft, nid yw gormod o

acting reversible contraception, which is known to be a safer, more convenient and more reliable method of contraception. With the cost of unwanted teenage pregnancies to NHS Wales estimated to be around £63 million per annum, could the Government look into this issue, and report to the Assembly on what measures it can take to tackle this?

Carwyn Jones: Thank you, Val, for raising an important issue. I remember that one of our first debates during the early days of the first Assembly, back in 1999, was on unwanted teenage pregnancies. The level was seen to be particularly high at that time, and it remains at a level that we would all prefer to be lower, I am sure, despite the steps that have been taken in the meantime. Nevertheless, I will take the matter up with Edwina Hart, and I am sure that she will provide you with an answer.

Kirsty Williams: Leader of the House, following the comments made earlier by the First Minister about the importance of bus services, and given that buses carry some 112 million passengers per year compared with the 21 million passengers who take the train, will you ask the Deputy First Minister to make a statement on why he has decided not to increase the bus service operators' grant in line with fuel duty—which previous Welsh Assembly Governments have always done—and on the potential effects of his decision for bus operators throughout Wales, especially those operating marginally commercial services? Passengers may have to pay more to use buses, or perhaps bus services will simply be removed. Can you arrange for Ieuan Wyn Jones to come to the Chamber to explain the thinking behind his decision to tax bus passengers and bus service operators in that way?

Carwyn Jones: It is quite simple. The decision on whether to increase the bus service operators' grant will be made following a review of the Welsh Assembly

fenywod yng Nghymru yn cael cynnig dull atal cenhedlu sy'n gweithredu dros gyfnod hir, y mae modd ei wrthdroi, y gwyddys ei fod yn ddull atal cenhedlu saffach, mwy hwylus a mwy dibynadwy. Amcangyfrifir bod beichiogi di-groeso ymysg merched yn eu harddegau yn costio oddeutu £63 miliwn y flwyddyn i GIG Cymru, felly a wnaiff y Llywodraeth ymchwilio i'r mater hwn, ac adrodd yn ôl i'r Cynulliad ar ba fesurau y gall eu cymryd i fynd i'r afael â hyn?

Carwyn Jones: Diolch ichi, Val, am godi mater pwysig. Cofiaf fod a wnelo un o'n dadleuon cyntaf yn ystod dyddiau cynnar y Cynulliad cyntaf, yn ôl yn 1999, â beichiogi digroeso yn yr ardegau. Tybid bod y lefel yn neilltuol o uchel bryd hynny, ac mae'n dal ar lefel y byddai'n well gan bawb ohonom ei gweld yn is, yr wyf yn siŵr, er gwaethaf y camau sydd wedi cael eu cymryd yn y cyfamser. Serch hynny, codaf y mater gyda Edwina Hart, ac yr wyf yn siŵr y bydd yn darparu ateb ichi.

Kirsty Williams: Arweinydd y Tŷ, yn dilyn y sylwadau a wnaethpwyd yn gynharach gan y Prif Weinidog am bwysigrwydd gwasanaethau bws, a chan ystyried bod bysiau'n cario rhyw 112 miliwn o deithwyr y flwyddyn o'i gymharu â'r 21 miliwn o deithwyr sy'n mynd ar y trê, a ofynnwch i'r Dirprwy Brif Weinidog wneud datganiad am y rhesymau pam y mae wedi penderfynu peidio â chynyddu'r grant i weithredwyr gwasanaethau bws yn unol â'r dreth ar danwydd—rhywbeth y mae Llywodraethau blaenorol Cynulliad Cymru wedi ei wneud erioed—ac am effeithiau posibl ei benderfyniad ar weithredwyr bysiau ledled Cymru, yn enwedig y rhai sy'n rhedeg gwasanaethau sy'n fasnachol o drwch blewyn? Efallai y bydd yn rhaid i deithwyr dalu mwy i ddefnyddio bysiau, neu efallai y bydd gwasanaethau bws yn cael eu dileu. A allwch drefnu i Ieuan Wyn Jones ddod i'r Siambr i egluro'r meddylfryd wrth wraidd ei benderfyniad i drethu teithwyr ar fysiau a gweithredwyr gwasanaethau bysiau yn y ffordd honno?

Carwyn Jones: Mae'n ddigon syml. Caiff y penderfyniad pa un i gynyddu'r grant i weithredwyr gwasanaethau bws ei wneud yn dilyn adolygiad o gymorth ariannol

Government's financial support for bus services, to be undertaken later this year. In Wales, since the Assembly's inception, we have a strong history of supporting bus services through the introduction of the free bus pass. There is no question of that. The free bus pass was introduced by the Labour Government of the time, and continues to be supported by the One Wales Government. That has been a tremendous boost to bus services across Wales, as more and more people have used services. Some services that were marginal have become much more viable, and some services have been reinstated, which shows the extent to which the Government supports the services of bus companies in Wales.

Janet Ryder: I am sure that you are aware that today is the launch of the National Autistic Society Cymru's I Exist campaign, which highlights the lack of services, in many cases, for adults with autism. It dispels the myth that some people still harbour, namely that you can grow out of autism. You cannot grow out of autism; it stays with you for life. Many adults do not get the services that they need. Would it be possible to have a debate on the Government's proposed autistic spectrum disorder action plan, which is still in draft form, so that we can debate it before it is confirmed and ensure that it includes a full commitment to providing services for adults with autism?

Would you also be prepared to allow the Minister for Heritage to make a statement on funding for rugby league, given the recent success that the youth teams have experienced? Blackwood under-16s won through to the semi-finals of the Northern Rail British Amateur Rugby League Association National Youth Cup, and Newport under-18s winning through to the semi-finals of their round. The team will meet the Wigan St Patrick's team, which is the feeder team for Wigan that players like Mike Gregory and Shaun Edwards came from. A massive amount of talent is coming forward in Wales in rugby league now, and it needs to be funded properly by the Sports

Llywodraeth Cynulliad Cymru i wasanaethau bws, yr ymgymmerir ag ef yn ddiweddarach eleni. Yng Nghymru, ers sefydlu'r Cynulliad, mae gennym hanes cryf o gefnogi gwasanaethau bws drwy gyflwyno'r tocyn bws am ddim. Nid oes cwestiwn ynglŷn â hynny. Cyflwynwyd y tocyn bws am ddim gan y Llywodraeth Lafur ar y pryd, ac mae'n dal i gael ei gefnogi gan Lywodraeth Cymru'n Un. Bu hynny'n hwb aruthrol i wasanaethau bws ledled Cymru, wth i fwy a mwy o bobl ddefnyddio gwasanaethau. Mae rhai gwasanaethau a oedd yn ymylol gynt wedi dod yn llawer mwy dichonadwy, ac mae rhai gwasanaethau wedi cael eu hailsefydlu, sy'n dangos i ba raddau y mae'r Llywodraeth yn cefnogi gwasanaethau cwmnïau bws yng Nghymru.

Janet Ryder: Yr wyf yn siŵr eich bod yn ymwybodol mai heddiw yw diwrnod lansio ymgyrch I Exist Cymdeithas Genedlaethol Awtistiaeth Cymru, sy'n tynnu sylw at y diffyg gwasanaethau, mewn llawer o achosion, i oedolion ag awtistiaeth. Mae'n chwalu'r myth y mae rhai pobl yn dal i'w goleddu, fod modd tyfu allan o awtistiaeth. Nid oes modd tyfu allan o awtistiaeth; mae'n aros gyda chi gydol eich oes. Nid yw llawer o oedolion yn cael y gwasanaethau y mae eu hangen arnynt. A fyddai modd cael dadl ar gynllun gweithredu arfaethedig y Llywodraeth ar anhwylder yn y sbectwm awtistig, sy'n dal ar ffurf ddrafft, fel y gallwn ei drafod cyn iddo gael ei gadarnhau a sicrhau ei fod yn cynnwys ymrwymiad llawn i ddarparu gwasanaethau i oedolion sydd ag awtistiaeth?

A fydddech hefyd yn barod i ganiatáu i'r Gweinidog dros Dreftadaeth wneud datganiad am gyllid ar gyfer rygbi cynghrair, ac ystyried y llwyddiant y mae'r timau ieuencid wedi'i gael yn ddiweddar? Aeth tîm dan 16 Coed-duon cyn belled â rownd gyn-derfynol Cwpan Ieuencid Cenedlaethol Cymdeithas Rygbi Cynghrair Amatur y Rheilffyrdd Prydeinig yn y Gogledd, ac mae tîm dan 18 Casnewydd wedi mynd cyn belled â'r rownd gyn-derfynol iddynt hwythau. Bydd y tîm yn cwrdd â thîm St Patrick, Wigan, sef tîm bwydo Wigan y daeth chwaraewyr megis Mike Gregory a Shaun Edwards ohono. Mae llawer iawn o dalent yn dod ymlaen yng Nghymru ym maes rygbi

Council for Wales, and I ask you to bring a statement on that in the future.

Carwyn Jones: On the first issue that you raised, the Government welcomes the launching of the I Exist campaign, and the contribution that it makes to the discussion about the provision of services for adults who have autistic spectrum disorder. We have already seen a great deal of interest in the draft strategic autism action plan, and there have been many consultation responses to that, which are being analysed. The draft strategy will then set out early actions for authorities, such as estimating both the current and future demand for services for individuals with autistic spectrum disorder.

3.30 p.m.

However, we would encourage local authorities not to wait for the publication of the action plan before taking forward work on autism in their areas. When the final action plan is produced, the Minister will decide how Members should be notified.

I agree with you that rugby league is growing in many parts of Wales, and particularly in my town. It needs further financial support, but I am sure that the Minister will say that it is a matter for the Sports Council for Wales. I declare an interest as I have a season ticket to watch the Celtic Crusaders. The point that you raised is important. I am sure that we seek to encourage all types of sports across Wales, and it is exceptionally important that there is a reasonable level of funding for all sports, particularly those that are growing very quickly.

Jonathan Morgan: The Leader of the House might be aware that the General Practitioners Committee of the British Medical Association has written to GPs throughout

cynghrair yng Nghymru yn awr, ac mae angen iddo gael ei gyllido'n iawn gan Gyngor Chwaraeon Cymru, a gofynnaf ichi ddod â datganiad gerbron am hynny yn y dyfodol.

Carwyn Jones: O ran y mater cyntaf a godoch, mae'r Llywodraeth yn croesawu lansio'r ymgyrch I Exist, a'r cyfraniad y mae'n ei wneud tuag at y drafodaeth am y ddarpariaeth gwasanaethau i oedolion sydd ag anhwylder yn y sbectrwm awtistig. Yr ydym eisoes wedi gweld llawer iawn o ddi-ddordeb yn y cynllun gweithredu strategol drafft ar awtistiaeth, a chafwyd llawer o ymatebion ymgynghori i hwnnw, sy'n cael eu dadansoddi. Bydd y strategaeth ddrafft wedyn yn nodi'r camau gweithredu cynnar i awdurdodau, megis amcangyfrif y galw ar hyn o bryd a'r galw yn y dyfodol am wasanaethau i unigolion sydd ag anhwylder yn y sbectrwm awtistig.

Fodd bynnag, byddem yn annog awdurdodau lleol i beidio ag aros nes y bydd y cynllun gweithredu wedi cael ei gyhoeddi cyn symud ymlaen gyda gwaith ar awtistiaeth yn eu hardaloedd. Bydd y Gweinidog yn penderfynu sut y dylid hysbysu'r Aelodau pan fydd y cynllun gweithredu terfynol yn barod.

Yr wyf yn cytuno â chi bod rygbi'r gynghrair yn dod yn fwy poblogaidd mewn llawer rhan o Gymru, yn enwedig yn fy nhref i. Mae angen mwy o gymorth ariannol ar ei gyfer, ond mae'n siŵr y bydd y Gweinidog yn dweud mai mater i Gyngor Chwaraeon Cymru yw hwn. Yr wyf yn datgan buddiant gan fod gennyf docyn tymor i wyllo'r Crwydrwyr Celtaidd. Mae'r pwynt a godwyd gennych yn un pwysig. Yr wyf yn siŵr ein bod yn ceisio annog chwaraeon o bob math ledled Cymru, ac mae'n eithriadol o bwysig bod swm rhesymol o arian ar gyfer chwaraeon o bob math, yn enwedig y rhai hynny y mae eu poblogrwydd yn cynyddu'n gyflym iawn.

Jonathan Morgan: Efallai fod Arweinydd y Tŷ'n ymwybodol bod Pwyllgor Meddygon Teulu Cymdeithas Feddygol Prydain wedi ysgrifennu at feddygon teulu ym mhob rhan

the UK to outline the two options that the UK Government will impose on GPs as a result of reforming the GP contract. This affects Wales, not just England, and I am not sure whether the Assembly Government is aware of the imposition of the two options that have been put to the General Practitioners Committee. According to the BMA, GPs have been put in an impossible position and will have to choose between two unacceptable options. It goes on to say in the letter that the GPC has come to the conclusion that option A is less damaging for general practice, because the alternative option will harm the underlying fabric of NHS general practice and patient care more quickly and lastingly. These changes affect GPs in Wales, and I think that you should ask the Minister for health to give an oral statement so that we can discuss what the UK Government is seeking to impose on our GPs.

Carwyn Jones: It is a matter for the Minister to consider. I do not think that any GPs could complain about their current contract. That is certainly not the case in my constituency as many GPs have seen a pay increase of up to 40 per cent. It is not unreasonable, in those circumstances, for there to be further discussions regarding how the NHS works—it is a service for patients, after all—and how it could be made to work better in the future. I am sure that most Members would agree with that.

It is worth emphasising that we in Wales have a good record in dealing with professional bodies. You only have to consider the recent announcement on emergency walk-in centres. The proposals were supported not just by the BMA or the Royal College of Medicine, but by Unison. We sometimes forget that there are others in the health service, apart from doctors and nurses—important as medical staff are—whose interests need to be taken into account in running the service. I often wonder, when some Members in the Chamber say that the NHS should be run by doctors and nurses,

o'r DU er mwyn amlinellu'r ddau ddewis a fydd yn cael eu gorfodi ar feddygon teulu gan Lywodraeth y DU o ganlyniad i ddiwygio contract meddygon teulu. Mae hyn yn effeithio ar Gymru, yn ogystal â Lloegr, ac nid wyf yn siŵr a yw Llywodraeth y Cynulliad yn ymwybodol o'r ddau ddewis sydd wedi'u rhoi i Bwyllgor y Meddygon Teulu. Yn ôl Cymdeithas Feddygol Prydain, mae meddygon teulu wedi cael eu rhoi mewn sefyllfa amhosibl, a byddant yn gorfod penderfynu pa un yw'r gorau o ddau ddewis annerbyniol. Mae'n mynd ymlaen i ddweud yn y llythyr bod Pwyllgor y Meddygon Teulu wedi dod i'r casgliad mai dewis A yw'r un lleiaf andwyol i feddygaeth deuluol, gan y bydd yr ail ddewis yn cael effaith barhaol, a hynny'n gynt, ar drefniadaeth sylfaenol meddygaeth deuluol a gofal cleifion yn y GIG. Mae'r newidiadau hyn yn effeithio ar feddygon teulu yng Nghymru, a chredaf y dylech ofyn i'r Gweinidog dros iechyd roi datganiad llafar fel y bydd modd inni drafod yr hyn y mae Llywodraeth y DU yn ceisio'i orfodi ar ein meddygon teulu.

Carwyn Jones: Mater i'r Gweinidog ei ystyried yw hwn. Nid wyf yn credu y gallai unrhyw feddyg teulu gwyno am ei contract presennol. Yr wyf yn sicr nad yw hynny'n wir yn fy etholaeth i gan fod llawer o feddygon teulu wedi gweld cynnydd o hyd at 40 y cant yn eu cyflogau. Nid yw'n afresymol, yn yr amgylchiadau hynny, cynnal rhagor o drafodaethau ynglŷn â sut y mae'r GIG yn gweithio—mae'n wasanaeth i gleifion, wedi'r cyfan—a sut y gellid ei gael i weithio'n well yn y dyfodol. Yr wyf yn siŵr y byddai'r rhan fwyaf o'r Aelodau'n cytuno â hynny.

Mae'n werth pwysleisio ein bod ni yng Nghymru wedi bod yn dda iawn am ymdrin â chyrff proffesiynol yn y gorffennol. Nid oes ond rhaid ichi ystyried y cyhoeddiad a wnaethpwyd yn ddiweddar ynglŷn â chanolfannau galw i mewn achosion brys. Cefnogwyd y cynigion gan Gymdeithas Feddygol Prydain a'r Coleg Meddygaeth Brenhinol, a hefyd gan Unsain. Yr ydym yn anghofio weithiau bod pobl eraill yn y gwasanaeth iechyd, ar wahân i feddygon a nyrsys—er mor bwysig yw staff meddygol—y mae angen ystyried eu buddiannau wrth gynnal y gwasanaeth. Byddaf yn meddwl yn

why they do not make any reference to all of the others—the technicians, managers and porters—who make hospitals tick. Those people are, unfortunately, ignored by parties on the other side of the Chamber.

Ann Jones: Could we have a debate in Government time on road safety in north Wales, and particularly on the A55? There have been several deaths on that road recently. There is a lack of safe stopping places along the road, which is a European trans-network route. Would the Government consider having a debate on how we can improve the A55 for everyone?

Carwyn Jones: The A55 is one of the most important corridors in Wales. It is a well-used road, and can be very congested in parts, as we know. You rightly raise the issue of road safety. I will raise the issue with the appropriate Minister, and perhaps a response can be given on the Government's position.

Eleanor Burnham: I was quite disheartened to hear the comments made by Arriva Trains Wales representatives at a meeting of the Shrewsbury Chester Rail Users Association last night. A full debate is needed on the Welsh Assembly Government's strategy, or lack of it, on train improvements, both in terms of north Wales and the vital north-south link. It seems that Arriva Trains Wales does not have the capacity to deal with existing customers adequately, and certainly does not have the capacity—when pressed—to develop the service, given a constant uptake. In view of the fuel price increases, more people will, hopefully, take to the trains. I want to press you on this matter and I would like your assurance that you will try to ensure that we get a Government debate, or, at the very least, a statement, as soon as possible. In view of the importance of buses, can you ensure that the Deputy First Minister and Minister for the Economy and Transport has a word with Arriva Trains Wales, because the buses that take over from the trains when there is a disruption to the train service in Wrexham on Saturdays and

aml, pan fydd rhai Aelodau'n dweud yn y Siambr y dylai'r GIG gael ei redeg gan feddygon a nyrsys, pam nad ydynt yn cyfeirio at yr holl bobl eraill—y technegwyr, y rheolwyr a'r porthorion—sy'n gweithio mewn ysbytai. Mae'r bobl hynny, yn anffodus, yn cael eu hanwybyddu gan y pleidiau sydd yr ochr arall i'r Siambr.

Ann Jones: A fyddai modd inni gael dadl yn amser y Llywodraeth ar ddiogelwch ar ffyrdd y gogledd, yn enwedig yr A55? Bu nifer o farwolaethau ar y ffordd honno yn ddiweddar. Mae prinder manau aros diogel ar y ffordd, sy'n rhan o'r rhwydwaith traws-Ewropeaidd. A fyddai'r Llywodraeth yn ystyried cynnal dadl ynglŷn â sut y gallwn wella'r A55 er budd pawb?

Carwyn Jones: Mae'r A55 yn un o'r coridorau pwysicaf yng Nghymru. Mae'n ffordd brysur iawn, a gall fod â llawer o dagfeydd mewn rhai rhannau, fel y gwyddom. Mae diogelwch ar y ffordd yn fater y mae angen ei godi. Yr wyf am ddwyn y mater i sylw'r Gweinidog priodol, ac efallai y gallwn gael ymateb yn datgan barn y Llywodraeth.

Eleanor Burnham: Yr oeddwn yn siomedig iawn o glywed y sylwadau a wnaethpwyd gan gynrychiolwyr Trenau Arriva Cymru mewn cyfarfod o Gymdeithas Defnyddwyr Rheilffyrdd Amwythig a Chaer neithiwr. Mae angen dadl lawn ar strategaeth, neu ddiffyg strategaeth, Llywodraeth Cynulliad Cymru ar welliannau i drenau, yng nghyd-destun y gogledd a'r cyswllt hanfodol rhwng y gogledd a'r de. Mae'n ymddangos nad oes modd i Drenau Arriva Cymru ymdrin yn ddigonol â'r cwsmeriaid presennol, ac yn sicr nid oes ganddo'r modd—mewn ymateb i gwestiwn—i ddatblygu'r gwasanaeth, gan gymryd bod nifer y defnyddwyr yn cynyddu'n gyson. Bydd mwy o bobl yn defnyddio'r trenau, gobeithio, oherwydd y cynnydd ym mhris tanwydd. Yr wyf yn awyddus iawn ichi ystyried y mater hwn, a hoffwn gael sicrwydd gennych y byddwch yn ceisio sicrhau ein bod yn cael dadl yn amser y Llywodraeth, neu ddatganiad o leiaf, cyn gynted ag y bo modd. Gan fod bysiau mor bwysig, a allwch sicrhau bod y Dirprwy Brif Weinidog a'r Gweinidog dros yr Economi a Thrafnidiaeth yn cael gair gyda Threnau

Sundays carry a notice that says that you cannot take on large pieces of luggage, prams, or bikes, so what on earth can you take? It is not good enough.

Carwyn Jones: There are always difficulties when bus services are forced to replace rail services for any number of reasons, particularly when it comes to engineering work. I would reject any suggestion that there is somehow a drift or a lack of strategy when it comes to the railways. Let us face it, not five years ago, there was no Vale of Glamorgan line, there was no Ebbw vale line, there was no improvement to platform four at Newport station, there were no proposals to improve the Aberystwyth to Shrewsbury line, there were no proposals to look at improving transport infrastructure elsewhere in Wales, and there was no north-south service other than one service that was subsidised to go to north Wales once a day, and that was a two-carriage train. We now have a two-hourly north-south service, and the rolling stock is of a high standard compared to what it was previously, without question. There are now potentially four carriages in place at busy times and, on top of that, I know that the Deputy First Minister has said that he is examining, once again, what can be done to further upgrade the rolling stock on that line. He has previously announced that in the Chamber.

Chris Franks: Would you be willing to arrange a debate on the impact of industrial diseases on the health service? That is so that we can mark 10 years since the court victory of the miners trade union, the National Association of Colliery Overmen, Deputies and Shotfirers, which paved the way for 105,000 miners, widows, and their families in Wales to claim compensation. Do you agree that it would be fitting to arrange such a debate to commemorate the vital work undertaken by the union, and Bleddyn Hancock as its general secretary, in winning this momentous court victory in 1998 against the UK Labour Government on behalf of so many miners and their families? Without that

Arriva Cymru? Mae hysbysiad yn y bysiau a ddefnyddir yn lle'r trenau pan fydd amhariad ar y gwasanaeth trên yn Wrecsam ar y Sadwrn a'r Sul sy'n gwahardd bagiau mawr, pramiau, neu feiciau. Felly beth ar wyneb y ddaear y gallwch ei gludo ar fws? Nid yw hyn yn ddigon da.

Carwyn Jones: Mae anawsterau bob amser pan mae gwasanaeth bws yn gorfod cymryd lle gwasanaeth rheilffordd, am ba reswm bynnag, yn enwedig os yw oherwydd gwaith peirianyddol. Byddwn yn gwrthod unrhyw awgrym bod llithriad o ryw fath neu ddiffyg strategaeth yng nghyswllt y rheilffyrdd. Gadewch inni wynebu'r ffeithiau. Lai na phum mlynedd yn ôl, nid oedd sôn am reilffordd Bro Morgannwg, rheilffordd glyn Ebwy, gwelliant i blatfform pedwar yng ngorsaf Casnewydd, cynlluniau i wella'r rheilffordd o Aberystwyth i Amwythig, cynigion i wella'r seilwaith trafndiaeth mewn rhannau eraill o Gymru, na gwasanaeth rhwng y de a'r gogledd, ar wahân i un gwasanaeth â chymhorthdal a oedd yn mynd i'r gogledd unwaith y diwrnod, a thrên dau gerbyd oedd hwnnw. Erbyn hyn mae gennym wasanaeth bob dwyawr rhwng y de a'r gogledd, ac mae'r cerbydau o safon uchel o'u cymharu â'r rhai blaenorol, heb os nac oni bai. Mae modd cael pedwar cerbyd yn ystod adegau prysur yn awr ac, yn ychwanegol at hynny, gwn fod y Dirprwy Brif Weinidog wedi dweud ei fod yn ystyried, unwaith eto, beth y gellir ei wneud er mwyn cael cerbydau gwell fyth ar y rheilffordd honno. Mae wedi cyhoeddi hynny'n barod yn y Siambr.

Chris Franks: A fydddech yn fodlon trefnu dadl ar effaith clefydau diwydiannol ar y gwasanaeth iechyd? Byddai dadl o'r fath yn cofnodi 10 mlynedd ers y fuddugoliaeth a gafwyd yn y llys gan undeb llafur y glowyr, sef Cymdeithas Genedlaethol Goruchwylwyr, Dirprwyon a Thanwyr Pyllau Glo. Y fuddugoliaeth hon a baratodd y ffordd er mwyn i 105,000 o lowyr, gweddwon, a'u teuluoedd gael hawlio iawndal yng Nghymru. A ydych yn cytuno y byddai'n briodol trefnu dadl o'r fath er mwyn coffáu'r gwaith hanfodol a wnaethpwyd gan yr undeb, a Bleddyn Hancock fel ei ysgrifennydd cyffredinol, a'r fuddugoliaeth bwysig hon a gafwyd yn y llys yn 1998 yn erbyn

victory, hundreds of thousands of miners and their families may not have received compensation for the terrible chest diseases from which they suffered.

Carwyn Jones: It was a Labour Government that paid the compensation; we should emphasise that. However, there is a serious point here. Industrial diseases took prematurely the lives of many young men, particularly in Wales, and there are many of us in this Chamber who saw the effects on family members of pneumoconiosis and silicosis, particularly in the north from slate dust. There are other ways to recognise—I do not think that ‘commemorate’ is the right word when it comes to disease—the payment of compensation. My mind is drawn to a report displayed in one of the museums in Llanberis, in which a doctor of a slate company in Llanberis states that slate dust is not harmful to the lungs, but beneficial. That takes us back to the days of the old company doctors, and we should all be glad that we are not in that situation now.

Brynle Williams: We have had a response from the Minister this afternoon on bluetongue, but this subject is far bigger and will have further implications for Wales, and not only for the agricultural industry. Could you find time to have a full public debate in the Chamber on the effects of bluetongue in Wales and what we will do about it?

Carwyn Jones: I know that Elin Jones has issued a written statement, and she has answered an urgent question in the Chamber today. I do not think that there is much to be gained from a debate; the issue has clearly had a fair airing—certainly for the time being.

Leanne Wood: Leader of the House, would you consider finding Government time to discuss the news that Xfm South Wales could be taken off the airwaves soon, after launching only last November? My office has been contacted by a constituent regarding this matter and there is a concern that up to 30 people could lose their jobs.

Llywodraeth Lafur y DU ar ran cynifer o lowyr a’u teuluoedd? Oni bai am y fuddugoliaeth honno, mae’n bosibl y byddai miloedd o lowyr a’u teuluoedd heb gael iawndal am y clefydau difrifol a oedd ganddynt ar eu hysgyfaint.

Carwyn Jones: Llywodraeth Lafur a dalodd yr iawndal; dylem bwysleisio hynny. Fodd bynnag, mae yma bwynt difrifol. Mae clefydau diwydiannol yn gyfrifol am farwolaeth gynamserol llawer o ddynion ifanc, yn enwedig yng Nghymru, ac mae nifer ohonom yn y Siambr hon wedi gweld effeithiau niwmoconiosis a silicosis ar aelodau o’r teulu, yn enwedig o ganlyniad i lwch llechi yn y gogledd. Mae ffyrdd eraill o gydnabod talu iawndal—nid wyf yn credu mai ‘coffáu’ yw’r gair priodol wrth sôn am glefyd. Yr wyf yn cofio gweld adroddiad mewn arddangosfa yn un o’r amgueddfeydd yn Llanberis, lle’r oedd un o feddygon y cwmni llechi yn Llanberis yn datgan bod llwch llechi’n llesol i’r ysgyfaint, ac nad oedd yn niweidiol. Mae hynny’n mynd â ni’n ôl i ddyddiau’r hen feddygon cwmniâu, a dylai pob un ohonom fod yn falch nad ydym yn y sefyllfa honno yn awr.

Brynle Williams: Yr ydym wedi cael ymateb gan y Gweinidog y prynhawn yma ynglŷn â chlefyd y tafod glas, ond mae’r pwnc hwn yn llawer ehangach. Bydd goblygiadau eraill i Gymru, ac nid i’r diwydiant amaeth yn unig. A fyddai modd ichi neilltuo amser ar gyfer dadl gyhoeddus lawn yn y Siambr ar effeithiau clefyd y tafod glas yng Nghymru a beth y byddwn yn ei wneud yn ei gylch?

Carwyn Jones: Gwn fod Elin Jones wedi cyhoeddi datganiad ysgrifenedig, ac mae wedi ateb cwestiwn brys yn y Siambr heddiw. Nid wyf yn credu y byddem yn elwa llawer o gael dadl; mae’r mater yn amlwg wedi cael ei wyntyllu’n deg—am y tro yn sicr.

Leanne Wood: Arweinydd y Tŷ, a fydddech yn ystyried neilltuo amser y Llywodraeth i drafod y newyddion ei bod yn bosibl y bydd yn rhaid i Xfm De Cymru roi’r gorau i ddarlledu cyn bo hir, er mai ym mis Tachwedd diwethaf y cafodd ei lansio? Mae un o’r hetholwyr wedi cysylltu â’r swyddfa ynglŷn â’r mater hwn ac mae pryder y gallai

hyd at 30 o bobl golli eu swyddi.

3.40 p.m.

Carwyn Jones: That is a matter to perhaps take up with the appropriate Minister, Rhodri Glyn Thomas. As well as Xfm South Wales, I think that the Jazz will also be taken off the digital network. The difficulty at the moment with digital radio is that there is questionable reception in many parts of Wales, even in more urban parts of Wales, where it can be sometimes easy to pick up BBC transmissions, but not transmissions from the commercial networks. We may be in a situation where we will see some channels disappear, but, in the longer term, digital broadcasting will clearly be an important medium. Nevertheless, you referred to the fact that 30 people might lose their jobs and I am sure that the Minister will want to examine the situation with a view as to whether he wishes to respond further.

Alun Cairns: I ask the Leader of the House, in the most sensitive way possible, what consideration he has given to giving the Assembly an opportunity to discuss a suicide strategy for Wales, or for the Minister to make a statement on such a strategy, and for us to discuss whether there is a case for having such a strategy.

Carwyn Jones: I know that Members have received a letter today from the Minister explaining the plans for a suicide strategy for Wales. We all note with concern what has happened in my own part of the world, and in Janice Gregory's part of the world, the county of Bridgend, where there have been several tragic suicides. One is too many, of course.

However, the coverage of those suicides has made things substantially worse, particularly in terms of the way that people perceive the town. For example, I have seen Bridgend described as a highly depressed former seaside mining town. It is none of those things, and that coverage has not been helpful. There must be concern among Members that the more intrusive the coverage and the longer it continues, the more danger there might be of young teenagers seeing a

Carwyn Jones: Mae'n bosibl bod hwn yn fater y dylid ei ddwyn i sylw'r Gweinidog priodol, Rhodri Glyn Thomas. Yn ogystal ag Xfm De Cymru, credaf y bydd Jazz hefyd yn cael ei dynnu oddi ar y rhwydwaith digidol. Y broblem gyda radio digidol ar hyn o bryd yw bod y derbynaiad mewn llawer o ardaloedd yng Nghymru, hyd yn oed yn y rhannau mwy trefol, yn annibynadwy. Ambell waith mae modd codi darllediadau'r BBC yn rhwydd, ond nid darllediadau'r rhwydweithiau masnachol. Efallai ein bod mewn sefyllfa lle byddwn yn gweld rhai sianeli'n diflannu, ond, yn yr hirdymor, mae'n amlwg y bydd darlledu digidol yn gyfrwng pwysig. Er hynny, cyfeiriasoch at y ffaith y gallai 30 o bobl golli eu swyddi ac yr wyf yn siŵr y bydd y Gweinidog yn awyddus i edrych ar y sefyllfa ac ystyried a yw am ymateb ymhellach.

Alun Cairns: Hoffwn ofyn i Arweinydd y Tŷ, mor sensitif ag y mae'n bosibl, a yw wedi ystyried rhoi cyfle i'r Cynulliad drafod strategaeth ar hunanladdiad yng Nghymru, neu gyfle i'r Gweinidog wneud datganiad ar strategaeth o'r fath, a chyfle i ni drafod a oes angen strategaeth o'r fath.

Carwyn Jones: Gwn fod yr Aelodau wedi cael llythyr heddiw gan y Gweinidog yn egluro'r cynlluniau ar gyfer strategaeth ar hunanladdiad yng Nghymru. Mae pob un ohonom yn gofidio ynglŷn â'r hyn sydd wedi digwydd yn fy ardal i, ac ardal Janice Gregory, sef sir Pen-y-bont ar Ogwr, lle bu nifer o hunanladdiadau trist iawn. Mae un yn ormod, wrth gwrs.

Fodd bynnag, mae'r sylw sydd wedi cael ei roi i'r hunanladdiadau hyn wedi gwneud pethau'n llawer gwaeth, yn enwedig o ran y ffordd y mae pobl yn gweld y dref. Er enghraifft, yr wyf wedi gweld Pen-y-bont ar Ogwr yn cael ei disgrifio fel cyn dref lofaol, ddigalon iawn ar lan y môr. Nid oes yr un o'r pethau hyn yn wir, ac nid yw'r math hwn o sylw wedi bod o unrhyw fudd. Rhaid i'r Aelodau sylweddoli po fwyaf ymwithiol yw'r sylw a pho hwyaf y mae'n para, po fwyaf

suicide as an option, however strange that might seem to most people. I know that that is a concern for the authorities. The suicides need to be examined calmly and rationally by the police and other bodies. A suicide strategy has been produced in Bridgend; it has been worked on for more than a year by many agencies, including Bridgend County Borough Council, and time needs to be given for that strategy to be worked through.

yw'r perygl y bydd pobl ifanc yn eu harddegau'n gweld hunanladdiad fel dewis posibl, ni waeth pa mor od y mae hynny'n ymddangos i'r rhan fwyaf o bobl. Gwn fod yr awdurdodau'n poeni ynglŷn â hynny. Mae angen i'r heddlu a chyrff eraill edrych ar yr hunanladdiadau'n bwyllog ac yn rhesymol. Mae strategaeth ar hunanladdiad wedi'i llunio ym Mhen-y-bont ar Ogwr; mae wedi bod yn cael ei pharatoi ers dros flwyddyn ac mae llawer o asiantaethau wedi bod yn ymwneud â'r gwaith, gan gynnwys Cyngor Bwrdeistref Sirol Pen-y-bont ar Ogwr, ac mae angen amser i weithredu'r strategaeth honno.

We have to accept that there will be many young people who do not exhibit any signs of wanting to take their own lives, and that is the most frightening thing for any parent. In view of what has been happening in Bridgend, a debate would not perhaps be appropriate at this stage, given that the authorities are trying to deal with the situation rationally and sensitively—and I know that Alun Cairns is doing that as well. It is right to say that the authorities should be given the opportunity to carry out that work at this stage without the intrusive media coverage that we have seen.

Rhaid inni dderbyn y bydd llawer o bobl ifanc nad ydynt yn dangos unrhyw arwydd eu bod am ddod â'u bywydau i ben, a dyna'r peth mwyaf brawychus i unrhyw riant. Ac ystyried yr hyn sydd wedi bod yn digwydd ym Mhen-y-bont ar Ogwr, mae'n bosibl na fyddai dadl yn briodol ar hyn o bryd, gan fod yr awdurdodau'n ceisio ymdrin â'r sefyllfa mewn modd rhesymegol a sensitif—a gwn fod Alun Cairns yn gwneud hynny hefyd. Mae'n deg dweud mai'r hyn y dylid ei wneud yn awr yw rhoi cyfle i'r awdurdodau wneud y gwaith hwnnw heb y sylw ymwithiol yr ydym wedi'i weld yn y cyfryngau.

Gorchymyn Bwrdd Ardollau Cymru The Welsh Levy Board Order

Y Gweinidog dros Faterion Gwledig (Elin Jones): Cynigiau fod

The Minister for Rural Affairs (Elin Jones): I propose that

Cynulliad Cenedlaethol Cymru, yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 24.4:

the National Assembly for Wales, in accordance with Standing Order No. 24.4,

1. yn ystyried adroddiad y Pwyllgor Is-ddeddfwriaeth a osodwyd yn y Swyddfa Gyflwyno ar 15 Ionawr 2008 mewn perthynas â'r Gorchymyn drafft, Gorchymyn Bwrdd Ardollau Cymru 2008; a

1. considers the report of the Subordinate Legislation Committee laid in the Table Office on 15 January 2008 in relation to the draft the Welsh Levy Board Order 2008; and

2. yn cymeradwyo bod y Gorchymyn drafft, Gorchymyn Bwrdd Ardollau Cymru 2008, yn cael ei wneud yn unol ag:

2. approves that the draft the Welsh Levy Board Order 2008 is made in accordance with:

a) y drafft a osodwyd yn y Swyddfa Gyflwyno ar 12 Rhagfyr 2007; a

a) the draft laid in the Table Office on 12 December 2007; and

b) y memorandwm esboniadol a osodwyd yn y Swyddfa Gyflwyno ar 12 Rhagfyr 2007. (NDM3862)

Ym mis Mehefin 2006, cyhoeddodd fy rhagflaenydd, ynghyd â'r gweinidogion cyfatebol ledled y Deyrnas Unedig, strwythur newydd ar gyfer y byrddau ardoll amaethyddol a garddwriaethol i ddiogeli buddiannau'r rheini sy'n talu ardoll yng Nghymru.

Ar ôl ymgynghori â'r diwydiant, ac o ystyried natur unigryw y sector cig coch yng Nghymru, penderfynwyd cadw corff hyrwyddo ar wahân ar gyfer cig coch yng Nghymru a fyddai'n gwbl atebol i Weinidogion Cymru fel cwmni, a gyfyngir drwy warant dan berchnogaeth y Llywodraeth. Am resymau cyfreithiol, rhaid rhoi trefniadau dros dro ar waith nes y bydd modd gweithredu'r pwerau deddfwriaethol angenrheidiol o dan Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006. Yr wyf felly wedi cytuno i sefydlu corff cyhoeddus i godi ardoll o dan Ddeddf Amgylchedd Naturiol a Chymunedau Gwledig 2006 am gyfnod cyfyngedig, hyd nes y bydd mesur yn cael ei roi ar waith i roi pwerau codi ardoll i Weinidogion Cymru. Bydd Hybu Cig Cymru yn atebol i'r corff hwn.

Mae'r offeryn statudol sydd o'n blaenau heddiw yn gwneud darpariaeth i greu bwrdd ardollau Cymru, a fydd yn gyfrifol am swyddogaethau a dyletswyddau sy'n gysylltiedig â'r diwydiannau cig eidion, cig oen a chig moch yng Nghymru.

Bydd yr ardoll y mae'r bwrdd yn ei godi yn cael ei drosglwyddo i Hybu Cig Cymru i'w weinyddu. Wedi i'r pwerau codi ardoll gael eu trosglwyddo yn uniongyrchol drwy Fesur i Weinidogion Cymru, y bwriad yw y bydd Hybu Cig Cymru yn derbyn arian ardoll gan Weinidogion Cymru i'w weinyddu yng Nghymru. Ar hyn o bryd, mae fy swyddogion yn ceisio Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol a fydd yn caniatáu i Weinidogion Cymru greu Mesur i drosglwyddo pwerau codi ardollau yn uniongyrchol i Weinidogion. Yn y cyfamser, mae angen inni sefydlu'r corff codi ardollau dros dro, a bydd y Gorchymyn hwn yn caniatáu gwneud hynny erbyn mis Ebrill.

b) the explanatory memorandum laid in the Table Office on 12 December 2007. (NDM3862)

In June 2006, my predecessor, as well as the corresponding ministers across the United Kingdom, announced a new structure for the agriculture and horticultural levy boards to safeguard the interests of those who pay levies in Wales.

Following consultation with the industry, and considering the unique nature of the red meat sector in Wales, the decision was made to keep a separate promotions body for red meat in Wales, which would be entirely accountable as a company to Welsh Ministers, and which would be limited by guarantee under the Government's ownership. For legal reasons, temporary measures must be put in place until it is possible to get the necessary legislation in place under the Government of Wales Act 2006. I have therefore agreed to establish a public body to raise levies under the Natural Environment and Rural Communities Act 2006 for a limited period, until a measure is put in place to give levy-raising powers to Welsh Ministers. Hybu Cig Cymru will be accountable to this body.

The statutory instrument before us today makes provision to create a Welsh levy board, which will be responsible for the functions and responsibilities related to the beef, sheep and pig industries in Wales.

This levy will be transferred to Hybu Cig Cymru to be administered. Once the levy-raising powers are transferred by Measure to Welsh Ministers, the intention is that Hybu Cig Cymru will receive levy funding from Welsh Ministers to be administered in Wales. At present, my officials are seeking a legislative competence Order that would allow Welsh Ministers to create a Measure transferring levy-raising powers directly to Ministers. In the meantime, we need to establish the temporary levy-raising body, and the Order before you today will achieve that by April.

Brynle Williams: First, I welcome the Order and the changes that will secure the future of Hybu Cig Cymru, which has carried out some excellent work to support the Welsh red meat industry. The Welsh Conservatives also support more direct accountability for the new Welsh levy board. Will the Minister provide a clarification on the work that has been done to secure the future funding of Hybu Cig Cymru in the event of the closure of a major abattoir in Wales, with animals going for slaughter across the border? Is it your intention to ensure that the levy paid by Welsh farmers should stay within Wales? Would you envisage a mechanism of reclaiming the levy for Welsh livestock slaughtered over the border?

Nerys Evans: Yr wyf yn croesawu'r Gorchymyn hwn, ac mae gennyf rai sylwadau byr. Fel y byddech yn ei ddisgwyl o'r ochr hon, yr ydym yn croesawu creu bwrdd ar gyfer Cymru gyfan yn hytrach nag ar gyfer y Deyrnas Unedig. Mae hyn hyd yn oed yn bwysicach yn y maes amaethyddol, gan fod y diwydiant cig coch mor hanfodol i gefn gwlad Cymru ac i economi Cymru gyfan. Mae'n bwysig nodi hefyd fod y diwydiant ei hun yn cefnogi cael corff sy'n atebol yn uniongyrchol i Lywodraeth y Cynulliad. Daeth hynny'n amlwg yn ystod yr ymgynghoriad y llynedd. Mae'n bositif fod neges a wnaed mor glir yn ystod yr ymgynghoriad hwnnw yn cael ei wireddu yn y Gorchymyn hwn. Mae anghenion y diwydiant yn wahanol yma yng Nghymru, ac mae bwrdd tebyg yn cael ei greu yn yr Alban—mae'n debyg fod gan lywodraethau datganoledig well dealltwriaeth o'r sector ar lawr gwlad.

Yr wyf yn falch hefyd fod y Gorchymyn yn cael gwared ar y gwaith gweinyddol diangen a gormodol yn y sector, a'r baich a ddaw gyda hynny. Yr ydym wedi gweld arweiniad gan Lywodraeth y Cynulliad ar hyn yn ystod y mis diwethaf, wrth i'r Gweinidog gyhoeddi adolygiad o'r gwaith papur. Credaf fod y gwaith hwnnw wedi cychwyn eisoes. Fel yr ydym wedi'i weld dros y blynyddoedd diwethaf, mae'r diwydiant yn fregus iawn, felly mae'n bwysig cael hyder yn y system ac mewn unrhyw newidiadau a wneir. Yr wyf yn falch o weld y dylai cynrychiolwyr

Brynle Williams: Yn gyntaf, croesawaf y Gorchymyn a'r newidiadau a fydd yn diogelu dyfodol Hybu Cig Cymru, a gyflawnodd waith ardderchog yn cefnogi diwydiant cig coch Cymru. Mae Ceidwadwyr Cymru hefyd yn cefnogi mwy o atebolrwydd uniongyrchol i fwrdd ardoll newydd Cymru. A wnaiff y Gweinidog esbonio'r gwaith sydd wedi cael ei wneud i sicrhau cyllido Hybu Cig Cymru i'r dyfodol, petai lladd-dy o bwys yn cau yng Nghymru, gydag anifeiliaid yn cael eu cario dros y ffin i'w lladd? A ydych yn bwriadu sicrhau y dylai'r ardoll a delir gan ffermwyr yng Nghymru aros yng Nghymru? A fyddech yn rhagweld mecanwaith ar gyfer adhawlio'r ardoll am dda byw o Gymru a laddid dros y ffin?

Nerys Evans: We welcome this Order, and I just have a few brief comments. As you would expect from this side, we welcome the creation of a board for Wales rather than for the United Kingdom. That is even more important in agriculture, as the red meat industry is so vital to rural Wales and to the economy of Wales in general. It is important to note that the industry itself supports having a board that is accountable to the Assembly Government. This became evident in last year's consultation. It is positive that the message that came through so clearly in the consultation is now being realised in this Order. The needs of the industry are different here in Wales, and a similar board is being established in Scotland—it seems that the devolved administrations have a better understanding of grass-roots needs in the sector.

It is good that we are dispensing with unnecessary and burdensome administrative work in the sector. We have seen the Assembly Government taking the lead on that in the last month, with the Minister announcing a review of the paperwork. I believe that that work has already begun. As we have seen over the past months and years, the industry is vulnerable, and it is important that we have confidence in the system and in any changes that are made. I am pleased that producers and processors in the industry will see more accountability following this Order,

proseswyr yn y diwydiant weld mwy o atebolrwydd yn sgîl y Gorchymyn hwn, ac na ddylent weld gostyngiad mewn gwasanaethau.

Andrew R.T. Davies: Thank you, Minister, for bringing this subject to Plenary this afternoon. I take great comfort in the fact that we in Wales will be able to promote our own products by using our own levy money, although I am cautious, given the vulnerability of securing that stream. We currently raise £3.5 million per year in Wales, and it would only take the closure or relocation of an operation like St Merryn Meat in Merthyr to make a massive dent in our ability to recover that levy—because the levy is deducted at the source of processing, rather than the source of breeding or rearing of stock. The promotion industry is very cut-throat, and relies on a constant stream of money coming through to reach major food markets across Europe and the world, so I worry, to a degree, about how we will secure that flow of income for the new levy board. I also worry that, because of the decline in the numbers of livestock as a result of the single farm payment, the entire funding stream is now based upon the processing of stock. If the stock is not there to process, then that could cause significant problems for the new levy board in promoting Welsh products.

In Wales, we have a noble history of quality products in red meat in particular, especially lamb and beef, and I welcome the opportunity for Wales to take forward the good work that Hybu Cig Cymru has done over the last few years.

3.50 p.m.

However, I take issue with the title—the Welsh Levy Board Order—because two other levies are raised in Wales, by the Milk Development Council and the Home-Grown Cereals Authority.

While this directly relates to the red meat sector, sadly, the change in the levy system brought about by the Rosemary Butler review two years ago means that Wales no longer has a voice on the Home-Grown Cereals

and they should not see any diminution of services.

Andrew R.T. Davies: Diolch, Weinidog, am ddod â'r mater hwn gerbron Cyfarfod llawn y prynhawn yma. Mae'n gysur mawr i mi y byddwn yng Nghymru yn gallu hyrwyddo ein cynhyrchion ein hunain drwy ddefnyddio ein harian ardoll ein hunain, er mor betrus yr wyf, yn wyneb y sefyllfa fregus o ran sicrhau'r ffrwd honno. Ar hyn o bryd, yr ydym yn codi £3.5 miliwn y flwyddyn yng Nghymru, a byddai ond yn cymryd i waith fel Cig San Merryn ym Merthyr gau neu adleoli i wneud tolcanferth yn ein gallu i adfer yr ardoll hwnnw—gan fod yr ardoll yn cael ei chodi yn y ffynhonnell brosesu, yn hytrach nag yn y ffynhonnell lle caiff y stoc ei fridio neu fagu. Mae'r diwydiant hyrwyddo yn gystadleuol tu hwnt ac mae'n dibynnu ar gael ffrwd gyson o arian yn llifo er mwyn cyrraedd marchnadoedd bwyd o bwys ledled Ewrop a'r byd, felly yr wyf yn poeni, i raddau, ynghylch sut y byddwn yn sicrhau'r llif incwm hwnnw i'r bwrdd ardollau newydd. Yr wyf hefyd yn poeni, oherwydd y dirywiad yn niferoedd y da byw yn sgîl y taliad sengl, bod y ffrwd gyllido gyfan yn seiliedig yn awr ar brosesu stoc. Heb y stoc yno i'w brosesu, gellid achosi problemau sylweddol i'r bwrdd ardollau newydd o ran hyrwyddo cynhyrchion Cymreig.

Yng Nghymru, mae gennym hanes nodedig o gynhyrchion cig coch o safon yn benodol, yn enwedig cig oen a chig eidion, a chroesawaf y cyfle i Gymru barhau â'r gwaith da y mae Hybu Cig Cymru wedi'i wneud dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf.

Fodd bynnag, yr wyf yn gwrthwynebu'r teitl—Gorchymyn Bwrdd Ardollau Cymru—oherwydd mae dwy ardoll arall yn cael eu codi yng Nghymru, gan y Cyngor Datblygu Llaeth a'r Awdurdod Ydau Cartref.

Er bod hyn yn uniongyrchol berthnasol i'r sector cig coch, yn anffodus, mae'r newid yn y system ardoll a ddaeth yn sgîl adolygiad Rosemary Butler ddwy flynedd yn ôl yn golygu nad oes gan Gymru lais mwyach ar yr

Authority. While this is specifically on red meat, sadly, for other levy payers, we have lost our voice on the GB board. Given the importance of plant production and research on food production, that surely is an anomaly that needs to be addressed. I urge you to consider that, Minister, because, when the Levy Board UK was established, the Welsh voice was wiped off the HGCA board. Historically, we always had a voice on that board.

So, while I welcome your initiative and hope that the industry will go forward with a Welsh voice to promote Welsh products, there are certain areas that raise concern. We must ensure that we keep an eye on those areas of concern, to ensure that the funding stream stays in place and that the promotional work that has been undertaken continues with greater emphasis.

Mick Bates: The Welsh Liberal Democrats, in agreement with all other parties here, broadly welcome this move, particularly to retain such a focus on the red meat sector. In view of our future markets, it is essential that we have a body in Wales that is directly accountable to levy payers and to the Minister, which can react to changes in our future market so that the sector can increase its profitability. I will address that point a little more.

Could the Minister tell us how she will evaluate the performance of Hybu Cig Cymru to ensure that there is value for money in this? Since there is now direct accountability and an emphasis on direct accountability to Ministers, the Minister should outline at this stage how she will assess the cost-effectiveness of this organisation.

Brynle Williams asked you about funding, but could you give us more detail on where you expect the funding for HCC to come from and what proportion of that funding will be gained from bids to Europe? As we know, European bids are not always guaranteed and, in 2013, much of that support may disappear. The long-term sustainability of the Welsh Levy Board contains within it something that is important for us to sustain the marketing of

Awdurdod Ydau Cartref. Er bod hyn yn benodol ynghylch cig coch, yn anffodus, i dalwyr ardollau eraill, yr ydym wedi colli ein llais ar fwrdd Prydain Fawr. Yn wyneb pwysigrwydd cynhyrchu planhigion ac ymchwil ynghylch cynhyrchu bwyd, mae hwnnw, 'does bosibl, yn anomaledd y mae angen mynd i'r afael ag ef. Yr wyf yn eich annog i ystyried hynny, Weinidog, oherwydd pan ffurfiwyd Bwrdd Ardollau y DU, collwyd llais Cymru oddi ar fwrdd yr Awdurdod Ydau Cartref.

Felly, er fy mod yn croesawu eich cynllun ac yn gobeithio yr aiff y diwydiant yn ei flaen gyda llais Cymreig i hyrwyddo cynhyrchion Cymreig, mae rhai meysydd yn peri pryder. Rhaid inni sicrhau ein bod yn cadw llygad ar y meysydd pryder hynny, er mwyn sicrhau bod y ffrwd gyllido yn cadw ei lle a bod y gwaith hyrwyddo a wnaed cyn belled yn parhau, gyda phwyslais cryfach.

Mick Bates: Mae Democratiaid Rhyddfrydol Cymru, gan gytuno â phob plaid arall yma, yn croesawu'r datblygiad hwn yn fras, yn enwedig er mwyn cynnal ffocws o'r fath ar y sector cig coch. Yn wyneb ein marchnadoedd i'r dyfodol, mae'n hanfodol bod gennym gorff yng Nghymru sy'n uniongyrchol atebol i dalwyr ardollau ac i'r Gweinidog, a'r corff hwnnw'n gallu ymateb i newidiadau yn ein marchnad i'r dyfodol er mwyn i'r sector ddod yn fwy proffidiol. Rhoddaf ychydig mwy o sylw i'r pwynt hwnnw.

A allai'r Gweinidog ddweud wrthym sut y bydd yn cloriannu perfformiad Hybu Cig Cymru er mwyn sicrhau y ceir gwerth am arian yn hyn? Gan y ceir yn awr atebolrwydd uniongyrchol a phwyslais ar atebolrwydd uniongyrchol i Weinidogion, dylai'r Gweinidog amlinellu bryd hyn sut y bydd yn asesu pa mor gost-effeithiol yw'r corff hwn.

Gofynnodd Brynle Williams ichi am gyllido, ond a allech roi mwy o fanylion inni ynghylch o le yr ydych yn disgwyl i gyllid HCC ddod, a pha ganran o'r cyllid hwnnw a ddaw o fidiau i Ewrop? Fel y gwyddom, nid yw bidiau Ewropeaidd wedi'u gwarantu bob tro ac, yn 2013, gallai llawer o'r gefnogaeth honno ddiflannu. Mae cynaliadwyedd tymor hir Bwrdd Ardollau Cymru yn cynnwys o'i fewn rhywbeth sy'n bwysig er mwyn inni

our red meat sector in Wales.

gynnal marchnata ein sector cig coch yng Nghymru.

Y Gweinidog dros Faterion Gwledig (Elin Jones): Yn gyntaf, hoffwn egluro mai'r hyn yr ydym yn ei basio fel Gorchymyn yw sefydlu bwrdd ardollau sydd yn fecanwaith i alluogi codi ardoll yng Nghymru ac yn fecanwaith dros dro tra bo'r Llywodraeth hwn yn ceisio Gorchymyn cymhwysedd deddfwriaethol a fydd yn caniatáu inni godi ardoll yn uniongyrchol, fel Gweinidogion Cymru. Bydd y bwrdd hwn yn trosglwyddo'r ardoll yn uniongyrchol i Hybu Cig Cymru a bydd gan Hybu Cig Cymru ei fwrd ei hun. Mae'r bwrdd hwnnw yn cael ei sefydlu ar hyn o bryd, a bydd yn gyfuniad o'r rhai sy'n talu'r ardoll a'r cynhyrchwyr yn ogystal â'r rhai sy'n rhan o'r diwydiant yn ehangach, gan gynnwys proseswyr.

The Minister for Rural Affairs (Elin Jones): Firstly, I would like to explain that what we are passing today is an Order to establish a levy board, which is a mechanism to enable the raising of levies in Wales. It is a temporary mechanism while this Government seeks a legislative competence Order, which will allow us to raise levies directly as Welsh Ministers. This board will transfer the levies directly to Hybu Cig Cymru and Hybu Cig Cymru will have its own board. That board is currently being established, which will be a combination of those paying the levy and the producers, as well as those involved in the industry on a broader level, including the processors.

Cododd Brynle Williams ac Andrew R.T. Davies bwynt ar ladd-dai a'r sefyllfa fregus yng Nghymru, ac mewn gwledydd eraill, lle mae llai o ladd-dai. Mae hyfywedd economaidd y lladd-dai hynny o gonsyn i fi ac i eraill. Mae'n rhaid sicrhau bod gennym yr ystod ehangaf posibl o ladd-dai yng Nghymru a fydd yn sicrhau arian drwy ardoll i Hybu Cig Cymru ac yn sicrhau bod cynhyrchwyr cig yn gallu lladd eu cig yn agos at y man lle caiff ei gynhyrchu.

Brynle Williams and Andrew R.T. Davies raised a point regarding abattoirs and the fragile situation in Wales, and in other countries, where there are fewer abattoirs. The economic viability of those abattoirs is an issue of concern to me and to others. We must ensure that we have the broadest range possible of abattoirs available to us in Wales, which will ensure the funding through levy to Hybu Cig Cymru, and also ensure that meat producers can slaughter their meat close to where it is produced.

O ran y bwrdd ardollau grawnfwyd, mae gennyf gyfarfod gyda'r Awdurdod Ydau Cartref yr wythnos nesaf ac mae pwynt Andrew R.T. Davies ar gynrychiolaeth i roi barn Cymru ar yr awdurdod penodol hwnnw yn ddymuniad yr wyf yn ei rannu. Byddaf yn barod i'w drafod yr wythnos nesaf pan fyddaf yn cwrdd â chynrychiolwyr yr awdurdod.

With regard to the cereals levy board, I have a meeting with the Home Grown Cereals Authority next week and I share Andrew R.T. Davies's aspiration with regard to his point on representation and the expression of Welsh opinion on that particular body. I will be prepared to discuss that next week when I meet with representatives of the authority.

Yr wyf yn falch fod y Gorchymyn hwn yn derbyn eich cefnogaeth.

I am pleased that this Order has received your support.

Y Llywydd: Diolch i'r Gweinidog. Gan nad oes unrhyw un wedi siarad yn erbyn neu wedi gwneud unrhyw arwydd arall yn erbyn y cynnig, yr wyf yn datgan, yn unol â Rheol Sefydlog Rhif 7.35, y caiff y cynnig ei dderbyn.

The Presiding Officer: Thank you, Minister. As no-one has spoken against, or noted any opposition, I declare that, in accordance with Standing Order No. 7.35, the motion is carried.

*Derbyniwyd y cynnig.
Motion carried.*

*Daeth y Dirprwy Lywydd (Rosemary Butler) i'r Gadair am 3.55 p.m.
The Deputy Presiding Officer (Rosemary Butler) took the Chair at 3.55 p.m.*

Newid yn yr Hinsawdd—Ynni Adnewyddadwy Climate Change—Renewable Energy

The Deputy Presiding Officer: I have selected amendment 1 in the name of Kirsty Williams.

Y Dirprwy Lywydd: Yr wyf wedi dethol gwelliant 1 yn enw Kirsty Williams.

The Minister for Environment, Sustainability and Housing (Jane Davidson): I propose that

Y Gweinidog dros yr Amgylchedd, Cynaliadwyedd a Thai (Jane Davidson): Cynigiad fod

the National Assembly for Wales:

Cynulliad Cenedlaethol Cymru:

believes that Wales should be in the global forefront of the transition to low-carbon energy production and in that regard should exploit its considerable renewable energy resources to the full, as well as showing leadership in achieving major energy efficiency improvements. (NDM3863)

o'r farn y dylai Cymru fod ar flaen y gad yn fyd-eang o ran trosglwyddo i gynhyrchu ynni carbon isel, ac i'r perwyl hwnnw y dylai ddatblygu i'r eithaf ei hadnoddau sylweddol o ynni adnewyddadwy, yn ogystal â dangos arweiniad wrth gyflawni gwelliannau effeithlonrwydd ynni o bwys. (NDM3863)

We have debated climate change, wind energy and energy efficiency with some vigour in the Chamber, but today I focus on renewable energy production.

Yr ydym wedi trafod newid yn yr hinsawdd, ynni gwynt ac effeithlonrwydd ynni yn frwd yn y Siambr, ond heddiw canolbwyntiaf ar gynhyrchu ynni adnewyddadwy.

Concerns about global warming have increased considerably, with the Intergovernmental Panel on Climate Change reports demonstrating how close we may be to catastrophic global warming. I know that one cannot attribute any specific weather event categorically to climate change effects, but one can speculate that, had the weather conditions experienced last week occurred in July and August, what type of temperatures Wales might have experienced. I remind you that last week, on a day in the first part of February, temperatures in west Wales reached 18 degrees centigrade—a truly phenomenal event.

Mae pryderon ynghylch cynhesu byd-eang wedi cynyddu'n sylweddol, gydag adroddiadau'r Panel Rhynglywodraethol ar Newid yn yr Hinsawdd yn dangos pa mor agos y gallem fod at gynhesu byd-eang trychinebus. Gwn na ellir priodolddu unrhyw ddigwyddiad tywydd penodol i effeithiau newid yn yr hinsawdd, ond gall dyn ddyfalu, petai'r amodau tywydd a brofwyd yr wythnos diwethaf wedi digwydd ym mis Gorffennaf ac Awst, sut dymheredd fyddai Cymru wedi ei gael. Carwn eich atgoffa bod y tymheredd yng ngorllewin Cymru'r wythnos diwethaf, ar ddiwrnod yn nechrau Chwefror, wedi cyrraedd 18 gradd canradd—sy'n ddigwyddiad hollol ffenomenaidd.

While continuing to focus on important campaigns and initiatives to persuade us all not to waste energy and to invest much more in energy efficiency in our homes and processes, we have also been looking at the potential for producing low carbon energy

Wrth barhau i ganolbwyntio ar ymgyrchoedd a chynlluniau pwysig i ddwyn perswâd ar bob un ohonom i beidio â gwastraffu ynni ac i fuddsoddi llawer mwy ar effeithlonrwydd ynni yn ein cartrefi a'n prosesau, yr ydym hefyd wedi bod yn edrych ar y potensial o

from our tremendous renewable energy resources. With renewable energy, Wales is blessed with tremendous resources on land and at sea. Our analysis of these resources has indicated that, within a sustainable development framework, we could, by 2025, produce 33 TWh per annum, along with a further 3 TWh per annum of renewable heat from biomass and waste resources. So, I was very excited this morning to launch the renewable energy route-map for consultation, which explains in detail the level of renewable energy that we might produce from a wide range of sources by 2025. All Members will have received a hard copy and an electronic version of the route-map this morning, as well as a written statement.

Of that 33 TWh per annum, half might come from marine resources, wave and tide, a third from wind, onshore and offshore, and the rest mainly from biomass, with some contributions from hydro power and microgeneration.

This route-map highlights that Wales is not only performing cutting-edge research into renewable technologies but also has the potential to be at the forefront of commercial exploitation. Wales has projects such as the UK's first commercial offshore windfarm, and is the UK centre for photovoltaic manufacturing, at places such as Sharp in north Wales and G24i, which manufactures thin film solar PV in Cardiff. Wales has the 350MW PreEnergy biomass development at Port Talbot, which is the largest biomass electricity plant in the world. On a local scale, the Bluestone leisure development in Pembrokeshire will be heated by locally grown biomass. Wave Dragon Ltd is developing the world's largest wave energy converter, located in Pembrokeshire. There is also the proposed Luna/E.ON 8MW tidal stream array off Pembrokeshire, which is the world's first utility-led tidal stream unit. We have the proposed SeaGen Marine Current Turbines RWE npower project, which is a 10.5 MW tidal stream array off Anglesey. There is the possibility for convergence funds to be used to identify the best tidal lagoon site in Wales and to support the preparatory phases of constructing perhaps the world's

gynhyrchu ynni carbon isel o'n hadnoddau ynni adnewyddadwy aruthrol. Gydag ynni adnewyddadwy, mae Cymru wedi ei bendithio ag adnoddau aruthrol ar dir a môr. Mae ein dadansoddiad o'r adnoddau hyn wedi nodi y gallem, o fewn fframwaith datblygu cynaliadwy, erbyn 2025, fod yn cynhyrchu 33 TWh y flwyddyn, ynghyd â 3 TWh y flwyddyn pellach o wres adnewyddadwy o fomas ac adnoddau gwastraff. Felly, yr oeddwn yn llawn cyffro'r bore yma wrth lansio'r map llwybr ynni adnewyddadwy ar gyfer ymgynghori yn ei gylch. Mae'n esbonio'n fanwl lefel yr ynni adnewyddadwy y gallem ei gynhyrchu o ystod helaeth o ffynonellau erbyn 2025. Bydd pob Aelod wedi derbyn copi caled a chopi electronig o'r map llwybr y bore yma, yn ogystal â datganiad ysgrifenedig.

O'r 33 TWh y flwyddyn hwnnw, gallai hanner ddeillio o adnoddau morol, tonnau a llanw, traean o wynt, ar y tir ac ar y môr, a'r gweddill yn bennaf o fomas, gyda pheth cyfraniadau gan bŵer dŵr a microgynhyrchu.

Mae'r map llwybr hwn yn dangos bod Cymru, nid yn unig yn cyflawni ymchwil arloesol ym maes technolegau adnewyddadwy, ond bod ganddi hefyd y potensial i fod ar flaen y gad gydag ymelwa masnachol. Mae gan Gymru brosiectau megis fferm wynt ar y môr fasnachol gyntaf y DU, a hi yw canolfan y DU ar gyfer gweithgynhyrchu ffotofoltaidd, mewn lleoedd fel Sharp yn y gogledd a G24i sy'n cynhyrchu PV solar ffilm tenau yng Nghaerdydd. Mae'r datblygiad biomas 350MW PreEnergy yng Nghymru, ym Mhort Talbot, sef yr orsaf trydan biomas fwyaf yn y byd. Ar raddfa leol, bydd datblygiad hamdden Bluestone yn sir Benfro'n cael ei wresogi â biomas a dyfir yn lleol. Mae Wave Dragon Ltd yn datblygu trawsnewidydd ynni tonnau mwyaf y byd, ac mae wedi'i leoli yn sir Benfro. Ceir hefyd yr arae llif llanw Luna/E.ON 8MW arfaethedig oddi ar arfordir sir Benfro, sef uned llif llanw cyfleustod gyntaf y byd. Mae gennym y prosiect n-ynni SeaGen Tyrbinau Cerrynt Morol RWE arfaethedig, sef arae llif llanw MW 10.5 oddi ar arfordir Ynys Môn. Mae'n bosibl y defnyddir cyllid cydgyfeirio i ganfod y safle morlyn llanw gorau yng Nghymru ac i

first tidal-energy lagoon.

The route-map also contains our latest strategic thoughts on energy efficiency as a prelude to a national energy efficiency and savings plan that I intend to issue for consultation before the summer.

It is too early to debate the details of this route-map, but I am sure that we will come to that in due course. At this stage, I will flag up four particular points. First, we remain open-minded about the best way to capture the enormous energy of the tides in the Severn estuary, but capture it we must. That is why we are participating with Whitehall in the major feasibility study that I announced to the Assembly in January. When you look at the analysis of the 33 TWh figures, you will see that some 9 TWh, on a 50:50 split with England, could come from a major Severn barrage. You will also see, however, that with an annual electricity consumption in Wales of around 24 TWh per annum now, even without such a contribution, Wales could be self-sufficient in renewable electricity by 2025.

4.00 p.m.

We appreciate the controversy, particularly as turbines get larger, surrounding wind power. We are determined to continue with the measured approach in our pathfinding TAN 8 renewable planning guidance, which we have frequently debated. The work of Arup, and the interest shown by wind developers, has indicated that the potential of the Severn-TAN 8 strategic search areas may well be more than we originally envisaged, and along with the major offshore wind opportunities surrounding Wales, we believe that up to 10 TWh of electricity could be produced by wind by 2025.

Thirdly, there is power generated from biomass and waste. While these are complex matters, on which we expect to issue further guidance, we believe that some 7 TWh of renewable electricity and 3 TWh of

gefnogi camau paratoadol adeiladu'r hyn a allai fod yn forlyn llanw cyntaf y byd.

Mae'r map llwybr hefyd yn cynnwys ein syniadau strategol diweddaraf ynghylch effeithlonrwydd ynni fel rhagarweiniad i gynllun effeithlonrwydd ynni ac arbedion cenedlaethol y bwriadaf ei gyhoeddi ar gyfer ymgynghori yn ei gylch cyn yr haf.

Mae'n rhy gynnar i drafod manylion y map llwybr hwn, ond yr wyf yn sicr y down i hynny maes o law. Ar hyn o bryd, tynnaf sylw at bedwar pwynt penodol. Yn gyntaf, yr ydym yn parhau'n feddwl-agored am y ffordd orau o ddal ynni aruthrol y llanw yn aber afon Hafren, ond ei ddal fydd raid. Dyna pam ein bod yn cyfrannu, gyda Whitehall, at yr astudiaeth ddichonoldeb o bwys a gyhoeddais gerbron y Cynulliad ym mis Ionawr. O edych ar ddadansoddiad y ffigurau 33 TWh, gwelwch y gallai rhyw 9TWh, ar raniad 50:50 gyda Lloegr, ddod o forglawdd mawr ar afon Hafren. Gwelwch hefyd, fodd bynnag, gydag oddeutu 24 TWh y flwyddyn o drydan yn cael ei ddefnyddio bob blwyddyn yng Nghymru yn awr, hyd yn oed heb gyfraniad o'r fath, gallai Cymru fod yn hunangynhaliol o ran trydan adnewyddadwy erbyn 2025.

Sylweddolwn fod ynni'r gwynt bwnc llosg, yn enwedig wrth i'r tyrbinau fynd yn fwy. Yr ydym yn benderfynol o fwrw ymlaen yn bwyllog yn unol â chanllawiau cynllunio TAN 8 ar ynni adnewyddadwy, canllawiau sy'n braenaru'r tir ac sydd wedi bod yn destun dadl yma'n aml. Mae gwaith Arup, a'r diddordeb a ddangoswyd gan ddatblygwyr ynni'r gwynt, wedi dangos y gallai potensial ardaloedd chwilio strategol TAN8-Afon Hafren fod yn fwy nag a ragwelwyd yn wreiddiol, ac ynghyd â'r cyfleodd sylweddol i ddatblygu ynni'r gwynt oddi ar y lan o gwmpas Cymru, credwn y gellid cynhyrchu hyd at 10 TWh o drydan drwy ynni'r gwynt erbyn 2025.

Yn drydydd, ceir y pŵer a gynhyrchir drwy fiomas a gwastraff. Er bod y rhain yn faterion cymhleth, y disgwyliwn gyhoeddi rhagor o ganllawiau yn eu cylch, credwn y gellir cynhyrchu oddeutu 7 TWh o drydan

renewable heat can be produced through the use of local biomass and residual waste for local heat and electricity generation in particular, and through the import, as with Prenergy at Port Talbot, of substantial quantities of biomass from sustainable international sources.

Fourthly, I want to stress the importance of microgeneration and community energy developments. These are important not only because of their carbon-saving consequences, but because they engage people at first hand with the all-important low-carbon agenda. I am particularly interested in talking to energy suppliers and others about the possibility of innovative ways of creating energy service companies that could help to enable rapid investment in these areas and help to take people off-grid.

Finally, the renewable energy route-map has now been issued for consultation. We will listen carefully to the responses, and I ask you all to take part in this vital debate to help ensure that we move rapidly towards a leaner, cleaner and greener Wales.

In moving the motion, I cannot support the amendment, as the 2010 target, while challenging, is still achievable. The route-map today is part of a robust strategy to meet out ambitious climate change and low-energy targets.

Mick Bates: I propose amendment 1 in the name of Kirsty Williams. Add new points at the end of the motion:

1) expresses concern that the Welsh Assembly Government will not meet its own targets on renewable energy and the reduction of carbon dioxide emissions;

2) calls on the Welsh Assembly Government to develop more robust strategies to meet these targets.

I congratulate you on what I consider to be a valuable document. Contained in it are many of our shared aspirations in trying to combat

adnewyddadwy a 3 TWh o wres adnewyddadwy drwy ddefnyddio biomas lleol a gwastraff gweddilliol er mwyn creu gwres a thrydan lleol yn benodol, a thrwy fewnforio, fel y gwneir yn Prenergy ym Mhort Talbot, symiau sylweddol o fomas o ffynonellau rhyngwladol cynaliadwy.

Yn bedwerydd, dymunaf bwysleisio pwysigrwydd microgynhyrchu a datblygiadau ynni cymunedol. Mae'r rhain yn bwysig nid yn unig oherwydd eu bod yn arwain at arbed carbon, ond am eu bod yn meithrin cysylltiad uniongyrchol rhwng pobl â'r agenda carbon-isel hollbwysig. Mae gennyf ddi-ddordeb penodol mewn sgwrsio â chyflenwyr ynni ac â phobl eraill am bosibilrwydd dulliau arloesol o greu cwmnïau gwasanaethau ynni a allai gynorthwyo i alluogi buddsoddi'n ddi-oed yn y meysydd hyn a chynorthwyo i dynnu pobl oddi ar y grid.

Yn olaf, mae'r map llwybr ynni adnewyddadwy wedi'i gyhoeddi bellach ar gyfer ymgynghori. Byddwn yn gwrandao ar yr ymatebion yn ofalus, a gofynnaf ichi i gyd gyfrannu at y ddadl hollbwysig hon er mwyn sicrhau ein bod yn symud yn gyflym tuag at Gymru feinach, lanach a gwyrddach.

Wrth gyflwyno'r cynnig, ni allaf gefnogi'r gwelliant, gan fod targed 2010, er ei fod yn gryn her, yn dal yn darged y gellir ei wireddu. Mae'r map llwybr heddiw'n rhan o strategaeth gadarn i gyrraedd ein targedau uchelgeisiol ym maes newid yn yr hinsawdd ac ynni isel.

Mick Bates: Cynigiaf welliant 1 yn enw Kirsty Williams. Ychwanegu pwyntiau newydd ar ddiwedd y cynnig:

1) yn mynegi pryder na fydd Llywodraeth Cynulliad Cymru yn cyrraedd ei dargedau ei hun ar ynni adnewyddadwy a lleihau allyriadau carbon deuocsid;

2) yn galw ar Lywodraeth Cynulliad Cymru i ddatblygu strategaethau mwy cadarn i gyrraedd y targedau hyn.

Hoffwn eich llongyfarch ar yr hyn sydd, yn fy marn i, yn ddogfen werthfawr. Mae'n cynnwys llawer o'n cyd-ddyheadau wrth inni

the effects of climate change. Although I have not had time to go through all the appendices, the details contained in the document are extremely valuable; they provide a benchmark against which we can evaluate our information.

However, I tabled the amendment in anticipation of your proposal being based mainly on your route-map announcement. It is apt to quote the following:

‘Thus the goal of our Energy Route-map is to put Wales in the forefront of clean energy generation, while simultaneously developing a dynamic economy and driving forward a strong energy conservation ethos across our public and private sectors’.

Wonderful. That was said in June 2005, at the consultation launch of the then energy route-map. That is why I consider it timely to remind the Minister and Members of what has gone before. In our amendment, I call on the Government to ensure that it meets its existing targets. Let us look at those targets and what others have to say about them.

There is a Welsh Assembly Government target to produce 4 TW of renewable energy by 2010, and a target to produce 7 kW of energy by 2020. To put the 4 TW in perspective, that roughly means 1,500 MW of installed power. If current trends continue, the Government will be unable to meet these TAN 8 targets. I have looked to the British Wind Energy Association on this matter, and it says that since TAN 8 guidance was adopted in July 2005, local authorities have voted on 319 MW-worth of planning applications involving 21 separate windfarms, and, of these, only 107 MW—just over one third, which happens to be 10 windfarms—have been approved; 236 MW, 11 windfarms, have been rejected. Remember that we wish to reach the target of 1,500 MW; to date, only 73 additional MW have become operational. I remind you that the target is for 2010.

geisio brwydro yn erbyn effeithiau newid yn yr hinsawdd. Er nad wyf wedi cael amser i ddarllen yr atodiadau i gyd, mae'r manylion yn y ddogfen yn hynod o werthfawr; maent yn feincnod y gallwn ei ddefnyddio'n sail ar gyfer cloriannu'n gwybodaeth .

Fodd bynnag, cyflwynais y gwelliant gan ragweld y byddech yn seilio'ch cynnig yn bennaf ar eich cyhoeddiad ynglŷn â'r map llwybr. Mae'n briodol dyfynnu'r canlynol:

‘Felly, nod ein Trywydd Ynni yw gosod Cymru ar y blaen wrth gynhyrchu ynni glân, ac ar yr un pryd ddatblygu economi ddeinamig a gyrru ymlaen ethos cadwraeth ynni cryf ar draws ein sectorau cyhoeddus a phreifat’.

Gwych. Ym mis Mehefin 2005 y dywedwyd hynny, adeg lansio'r map llwybr ynni fel yr oedd ar y pryd. Dyna pam yr wyf yn ei ystyried yn bryd atgoffa'r Gweinidog a'r Aelodau am yr hyn sydd wedi digwydd o'r blaen. Yn ein gwelliant cyntaf, galwaf ar y Llywodraeth i sicrhau ei bod yn cyrraedd y targedau hynny y mae eisoes wedi'u gosod. Gadewch inni edrych ar y targedau hynny sy'n bodoli eisoes a'r hyn y mae gan bobl eraill i'w ddweud amdanynt.

Un o dargedau Llywodraeth Cynulliad Cymru yw cynhyrchu 4TW o ynni adnewyddadwy erbyn 2010, ac un arall yw cynhyrchu 7kW o ynni erbyn 2020. A rhoi'r 4 TW yn ei gyd-destun, mae hynny fwy neu lai'n golygu 1,500 MW o bŵer wedi'i osod. Os bydd y tueddiadau presennol yn parhau, ni fydd y Llywodraeth yn llwyddo i gyrraedd y targedau TAN 8 hyn. Yr wyf wedi ymgynghori â Chymdeithas Ynni'r Gwynt Prydain ynglŷn â hyn, ac mae'n dweud, ers mabwysiadu canllawiau TAN 8 ym mis Gorffennaf 2005, bod awdurdodau lleol wedi pleidleisio ar werth 319 MW o geisiadau cynllunio'n ymwneud â 21 o ffermydd gwynt unigol, ac o blith y rhain, dim ond 107 MW—ychydig dros draean, sy'n digwydd bod yn 10 fferm gwynt—sydd wedi'u cymeradwyo; mae 236 MW, 11 fferm gwynt wedi'u gwrthod. Cofiwch ein bod am gyrraedd y targed 1,500 MW; hyd yn hyn, dim ond 73 MW ychwanegol sydd wedi cael eu rhoi ar waith. Fe'ch atgoffaf mai targed ar gyfer 2010 yw hwn.

Let us look at the targets in the microgeneration action plan, which is another product of the energy route-map consultation that we had before. Again, I share the aspiration for achieving these targets of having 20,000 micro-heating units and 10,000 electricity units installed by 2012. How many have we installed so far? It is difficult to obtain the correct figure, but it is around 600. The target goes further; the figure they chose for 2020 is 300,000 units installed. I am the greatest enthusiast for achieving this, but I wish to see some realism introduced.

The latest figures on carbon emissions show that, since 1990, carbon dioxide emissions in Wales have reduced by only 3.7 per cent. That means that we are 16 per cent behind our desired reduction target. To meet the emission target that we set for 2010, Welsh emissions must be reduced by 5 per cent a year. As we know, the 'One Wales' document talks about reducing them by 3 per cent in areas of devolved competence. I welcome what you have to say, Minister. However, I know that you are a believer in evidence, and the evidence from the targets that have been set so far does not fill me with confidence about achieving them.

Turning to the second part of the amendment, which refers to developing more robust strategies to meet these targets, how do we meet them? Essentially, Minister, it means gaining the powers to achieve them. What powers do we have to achieve these targets? We were told that by the end of 2007 we would have powers over building regulations. We do not have those. Even if we get them, how long will it take us to implement them after the consultation? We had one consultation on the energy route-map in 2005, and now there is another in 2008. What about taking power over developments over 50 MW? Your aspirations are fine, but if someone puts forward a proposal for a development over 50 MW it goes to Westminster, not to the National Assembly for Wales.

Gadewch inni edrych ar y targedau yn y cynllun gweithredu microgynhyrchu, sef cynnyrch arall a ddaeth yn sgîl yr ymgynghori blaenorol ar fap llwybr ynni. Unwaith eto, yr wyf innau hefyd am ein gweld ein cyrraedd y targedau hyn, sef gosod 20,000 o unedau microgynhesu a 10,000 o unedau trydan erbyn 2012. Faint yr ydym wedi'u gosod hyd yn hyn? Mae'n anodd cael gafael ar y ffigur cywir, ond mae oddeutu 600. Mae'r targed yn mynd ymhellach; y ffigur a ddewiswyd ganddynt ar gyfer 2020 yw 300,000 o unedau wedi'u gosod. Yr wyf yn hynod o frwd o blaid gwireddu hyn, ond hoffwn weld ychydig o wynebu realiti.

Mae'r ffigurau diweddaraf ar gyfer gollyngiadau carbon yn dangos nad yw gollyngiadau carbon deuocsid ond wedi gostwng 3.7 y cant yng Nghymru er 1990. Mae hynny'n golygu ein 16 y cant yn brin o'r targed a bennwyd ar gyfer gostwng gollyngiadau. Er mwyn cyrraedd y targed a bennwyd erbyn 2010, bydd yn rhaid gostwng y gollyngiadau 5 y cant y flwyddyn yng Nghymru. Fel y gwyddom, mae dogfen 'Cymru'n Un' yn sôn am eu gostwng 3 y cant yn y meysydd sydd wedi'u datganoli. yr wyf yn croesawu'r hyn y mae gennych i'w ddweud, Weinidog. Fodd bynnag, gwn eich bod yn daer o blaid tystiolaeth. Nid yw'r dystiolaeth ar gyfer y targedau a bennwyd hyd yn hyn yn ennyn ffydd ynof y llwyddir i'w cyrraedd.

A throi at ail ran y gwelliant, sy'n cyfeirio at ddatblygu strategaethau mwy cadarn er mwyn cyrraedd y targedau hyn, sut mae eu cyrraedd? Yn y bôn, weinidog, mae'n golygu cael y pwerau er mwyn eu cyrraedd. Pa bwerau sydd gennym i gyrraedd y targedau hyn? Dywedwyd wrthym y byddai gennym bwerau dros reoliadau adeiladu erbyn diwedd 2007. Nid yw'r pwerau hynny gennym. Hyd yn oed os cawn hwy, pa mor hir fydd hi cyn inni allu eu rhoi ar waith ar ôl yr ymgynghori? Cawsom un broses ymgynghori ar y map llwybr ynni yn 2005, ac yn awr, dyma un arall yn 2008. Beth am ysgwyddo'r pŵer dros ddatblygiadau sydd dros 50 MW? Mae eich dyheadau'n glodwiw, ond os bydd rhywun yn cyflwyno cynnig ar gyfer datblygiad dros 50 MW, i San Steffan yr aiff y cynnig hwnnw, nid i Gynulliad

Cenedlaethol Cymru.

Look at the strategies that have been adopted voluntarily by some local authorities in England. Merton and Woking are examples. We have the power here to adopt such strategies. Therefore, when I talk about robust strategies, the Government needs to take on that power and to do more to achieve your vision, Minister, and mine and that of other parties here. If we are not mindful of the evidence on meeting targets or we do not take on that power, we will end up with raised expectations that will not be met.

Darren Millar: I welcome today's debate; it is time that we had a Government debate on climate change. I also welcome your statement this morning, Minister. It is important that the renewable energy route-map was published; as the previous speaker said, it is well overdue. When you were talking about the warmer weather that we have been having lately—and particularly last week—I was reminded that I was told that bikinis were being worn on the beach in Aberystwyth. I did not see this myself, but I am sure that it would have been interesting.

Global warming and its effect on our climate present huge challenges for Wales and beyond. It is crucial that we have a strategy to meet this challenge, on mitigation and adaptation, and with regard to action to reduce our greenhouse gas emissions. The publication of the renewable energy route-map goes some way towards helping to address some of the problems, but the delay demonstrates the gap between the rhetoric that we hear from you and your Plaid coalition partners on the issue of climate change and the action being taken.

4.10 p.m.

That said, some parts of the document are to be welcomed. The improved focus, for example, on energy efficiency—something which has almost been totally missing from your Government thus far—is to be welcomed. The promise to remove barriers to

Edrychwch ar y strategaethau sydd wedi cael eu mabwysiadu gan ambell awdurdod lleol yn Lloegr, Merton a Working er enghraifft. Mae gennym y pŵer yma i fabwysiadu strategaethau o'r fath. Felly, pan soniaf am strategaethau cadarn, mae angen i'r Llywodraeth ysgwyddo'r pŵer hwnnw a gwneud rhagor i wireddu eich gweledigaeth, Weinidog, a'm gweledigaeth innau a gweledigaeth pleidiau eraill yma. Oni roddwn sylw i'r dystiolaeth ynglŷn â chyrraedd targedau neu oni ysgwyddwn y pŵer hwnnw, y cyfan a fydd gennym fydd disgwyliadau uwch nas gwiredir.

Darren Millar: Croesawaf ddadl heddiw; mae'n bryd inni gael dadl gan y Llywodraeth am newid yn yr hinsawdd. Croesawaf hefyd eich datganiad y bore yma, Weinidog. Mae'n bwysig cyhoeddi'r map llwybr ynni adnewyddadwy; fel y dywedodd y siaradwr blaenorol, mae'n hen bryd. Pan oeddech yn sôn am y tywydd cynhesach yr ydym wedi'i gael yn ddiweddar—ac yn enwedig yr wythnos diwethaf—cefais fy atgoffa i rywun ddweud wrthyf fod pobl yn gwisgo bicinis ar y traeth yn Aberystwyth. Ni welais hyn fy hun, ond yr wyf yn siŵr y byddai wedi bod yn ddiddorol.

Mae cynhesu byd-eang a'i effaith ar ein hinsawdd yn gosod her anferth i Gymru a'r tu hwnt. Mae'n hollbwysig bod gennym strategaeth i ymateb i'r her hon, er mwyn lliniaru ac addasu, ac er mwyn cymryd camau i leihau ein gollyngiadau nwyon tŷ gwydr. Mae cyhoeddi'r map llwybr ynni adnewyddadwy yn mynd rywfaint o'r ffordd tuag at gynorthwyo i fynd i'r afael â rhai o'r problemau, ond mae'r oedi'n dangos y bwch rhwng y rhyngwladol a glywn gennych chi a gan Blaid Cymru, eich partneriaid yn y glymblaid, am newid yn yr hinsawdd a'r camau a gymerir.

Wedi dweud hynny, mae rhai rhannau o'r ddogfen i'w croesawu. Mae'n canolbwyntio mwy, er enghraifft ar effeithlonrwydd ynni—elfen sydd wedi bod ar goll yn llwyr bron gan eich Llywodraeth hyd yn hyn—ac mae hynny i'w groesawu. Mae'r addewid hefyd i

microgeneration in the planning system is also to be welcomed, although I share some of the scepticism about the number of individual microgenerators that will be installed in people's properties and on business premises. We also welcome the increase in the target for energy generated by renewable technologies. We commend all of those things. It is right and proper that we in Wales and the United Kingdom must reduce our reliance on fossil fuels to meet our energy needs not just in terms of reducing greenhouse gas emissions, but to ensure energy security for the future.

We also welcome the recognition in the route-map that marine renewable technologies can assist greatly in helping to meet these new targets. As you are well aware, Minister, my party has campaigned for a greater emphasis on marine technology such as tidal barrages and lagoons for many years. I am delighted that, in recent months, the scales appear to have fallen from your eyes and that you have recognised that this has a huge role to play in helping to reduce carbon dioxide emissions and increasing the amount of renewable energy that is generated in Wales. There is nothing more reliable and predictable than the tides, and it is important that we have a strategy to harness this power and that of the waves and the currents.

Irene James: You seem to be the sort of environmentalist who supports sustainable energy, but you then oppose every single application in your area.

Darren Millar: I will talk about windfarms later; I assume that that is what you are referring to.

Irene James: Not only windfarms, Darren.

The Deputy Presiding Officer: Thank you.

Darren Millar: Actually, that is not the case. I have been supportive of a number of applications for all sorts of renewable projects in my area.

ddileu'r elfennau hynny yn y system gynllunio sy'n rhwystro microgynhyrchu, er fy mod yn rhannu rhywfaint o'r amheuon ynglŷn â nifer y microgeneraduron a osodir yn eiddo pobl ac mewn eiddo busnes. Croesawn hefyd y cynnydd yn y targed ar gyfer cynhyrchu ynni drwy ddefnyddio technolegau adnewyddadwy. Cymeradwywn y pethau hynny i gyd. Mae'n iawn ac yn briodol ein bod ni yng Nghymru a'r Deyrnas Unedig yn lleihau ein dibyniaeth ar danwyddau ffosil er mwyn diwallu'n hanghenion ynni nid dim ond er mwyn lleihau gollyngiadau nwyon tŷ gwydr, ond er mwyn sicrhau cyflenwad ynni diogel ar gyfer y dyfodol.

Croesawn hefyd y ffaith bod y map llwybr yn cydnabod y gall technolegau morol adnewyddadwy fod o gymorth mawr o ran cynorthwyo i gyrraedd y targedau newydd hyn. Fel y gwyddoch yn dda, Weinidog, mae fy mhlaidd wedi ymgyrchu o blaid mwy o bwyslais ar dechnoleg forol megis morgloddiau llanw a lagwnau ers blynyddoedd lawer. Yr wyf wrth fy modd bod y cen i bob golwg wedi disgyn oddi ar eich llygaid chithau yn y misoedd diwethaf a'ch bod wedi sylweddoli bod rôl anferth i hyn o ran cynorthwyo i leihau gollyngiadau carbon deuocsid a chynyddu faint o ynni adnewyddadwy a gynhyrchir yng Nghymru. Nid oes dim sy'n fwy dibynadwy a rhagweladwy na'r llanw ac mae'n bwysig bod gennych strategaeth i ffrwyno'r pŵer hwn a phŵer y tonnau a'r ceryntau.

Irene James: I bob golwg, yr ydych yn un o'r amgylcheddwyr hynny sy'n cefnogi ynni cynaliadwy, ac eto yr ydych yn gwrthwynebu pob cais unigol yn eich ardal.

Darren Millar: Byddaf yn sôn am ffermydd gwynt yn nes ymlaen; tybiaf mai at hynny yr ydych yn cyfeirio.

Irene James: Nid dim ond ffermydd gwynt, Darren.

Y Dirprwy Lywydd: Diolch.

Darren Millar: A dweud y gwir, nid felly y mae. Yr wyf wedi cefnogi nifer o geisiadau am bob math o brosiectau adnewyddadwy yn fy ardal.

One area of deep concern is wind energy. I am concerned about the fact that a large part of the targets refer to wind energy. However, when you look at the marine renewables target, you will see that you seem to incorporate the Severn barrage, to which you made reference in your opening speech. It seems that there is some presumption in your document that the Severn barrage—and you call it a barrage; you do not talk about other technologies that could be used in the Severn—is definitely going ahead. The inclusion of this project in the target is presumptuous and its mention in the report flies in the face of things that you have said previously in this Chamber, and it does not seem to correspond with your remarks this afternoon. Perhaps you could clarify, Minister, in your summing up later, what your position is on this project. Are you for the project, as you seem to indicate in the report, or are you against it, as you may have said in the past, or do you agree that we need further information before drawing any meaningful conclusions?

It is also important to acknowledge the potential for marine energy schemes to make a contribution to reducing flood risk around our coasts. Given this, do you feel that such schemes could be eligible for significant financial support from the capital flood defence budget held by your department? In fact, is there any cash available to help to meet the potential targets that you have set for yourselves in the route-map?

Perhaps the most concerning parts of the renewable energy route-map are the paragraphs dedicated to wind energy. There is no doubt that the current Assembly Government policy has diverted investment and interest away from a broad basket of renewable technologies, and instead, it has encouraged a nationwide rush for wind, particularly in those strategic search areas identified in technical advice note 8.

Let there be no confusion on this issue—my party is not against wind energy. We do not

Un maes sy'n destun pryder mawr yw ynni'r gwynt. Yr wyf yn poeni bod rhan fawr o'r targedau'n cyfeirio at ynni'r gwynt. Fodd bynnag, wrth ichi edrych ar y targedau ynni adnewyddadwy morol, gwelwch eich bod i bob golwg yn cynnwys morglawdd Afon Hafren, y cyfeiriasoch ato yn eich araith agoriadol. Ymddengys fod rhyw ragdybiaeth yn eich dogfen y bydd morglawdd Afon Hafren—ac am forglawdd yr ydych yn sôn ; nid ydych yn sôn am dechnolegau eraill y gellid eu defnyddio yn Afon Hafren—yn sicr o fynd yn ei flaen. Mae cynnwys y prosiect hwn yn y targed yn rhyfygus ac mae sôn amdano yn yr adroddiad yn groes i'r hyn yr ydych wedi'i ddweud o'r blaen yn y Siambr hon ac, i bob golwg, mae'n croes-ddweud eich sylwadau y prynhawn yma. Efallai y gallech egluro, Weinidog, wrth ichi grynhoi wedyn, beth yw eich safbwynt at y prosiect hwn? A ydych chi o blaid y prosiect, fel yr ydych i bob golwg yn ei awgrymu yn yr adroddiad, ynteu a ydych chi yn ei erbyn, fel yr ydych o bosibl wedi'i ddweud yn y gorffennol, ynteu a ydych yn cytuno bod angen rhagor o wybodaeth arnom cyn llunio unrhyw gasgliadau ystyrlon?

Mae'n bwysig cydnabod hefyd y gallai cynlluniau ynni morol gyfrannu at leihau risg llifogydd o gwmpas ein glannau. A chofio hyn, a ydych yn teimlo y gallai cynlluniau o'r fath fod yn gymwys i gael cymorth ariannol sylweddol drwy'r gyllideb gyfalaf sydd gan eich adran ar gyfer amddiffyn rhag llifogydd? A dweud y gwir, a oes unrhyw arian ar gael i gynorthwyo i gyrraedd y darpar dargedau yr ydych wedi'u gosod i chi'ch hunain yn y map llwybr?

Efallai mai'r rhannau o'r map llwybr ynni adnewyddadwy sy'n fy mhoeni fwyaf yw'r paragraffau sy'n ymwneud ag ynni'r gwynt. Nid oes amheuaeth nad yw polisi presennol Llywodraeth y Cynulliad wedi cyfeirio buddsoddi a diddordeb oddi wrth fasedg eang o dechnolegau adnewyddadwy, gan annog yn hytrach ruthr ym mhob cwr o'r wlad i gyfeiriad ynni'r gwynt, yn enwedig yn yr ardaloedd chwilio strategol hynny a nodwyd yn nodyn cyngor technegol 8.

Gadewch inni wneud hyn yn glir; nid yw fy mhlaid yn erbyn ynni'r gwynt. Ni chredwn

believe that it needs the significant emphasis that your party appears to put on it.

The Deputy Presiding Officer: Order. You are out of time, even with the allowance for the intervention.

Huw Lewis: I thank Irene James for rightly pointing out the Tories' truly chronic problem with wind, which I do not now need to touch upon during my speech. I will therefore make my remarks more succinct. I welcome today's publication of the energy route-map. It is a bold and important element of getting on with the job of tackling climate change.

The Minister is right to point out that Wales is well placed to play its part in hitting all the environmental targets that we inherit from the European Union and the UK Government, and to become a world leader in renewables. The potential is truly staggering. There is also a strong social justice case to be made for environmental responsibility, and I will focus my remarks today on that.

Any change or upheaval in society impacts on the poorest communities first. That is true in relation to climate change, recession and health problems. We are already hearing stories of a return to fuel poverty in the homes of pensioners because of escalating energy costs, and that is nothing short of a scandal in 2008. It is therefore vital that our battle against the worst effects of climate change starts simultaneously in our homes and on the hills and coastline. A well insulated, warm home reduces the twin evils of big bills and excessive energy use. In my constituency, the home energy efficiency scheme grant has already allowed for £3 million-worth of work to take place across 3,700 homes, and that good work must continue. There are other sensible preventative measures that we can put in place to complement the use of renewables.

Here is an example. Earlier today, we had an urgent question about bluetongue, which

fod angen rhoi cymaint o bwyslais arno ag y mae'ch plaid chi, i bob golwg.

Y Dirprwy Lywydd: Trefn. Daeth eich amser i ben, a hynny wedi i mi ganiatáu amser ychwanegol ar gyfer yr ymyriad.

Huw Lewis: Diolch i Irene James am dynnu sylw'n gwbl briodol at y broblem wirioneddol gronig sydd gan y Torïaid gyda gwynt, ac ni fydd yn rhaid imi sôn am hynny yn awr yn ystod fy araith. Felly, byddaf yn fwy cryno. Croesawaf gyhoeddi'r map llwybr ynni heddiw. Mae'n elfen ddewr a phwysig o fwrw ymlaen â'r gwaith o fynd i'r afael â newid yn yr hinsawdd.

Mae'r Gweinidog yn llygad ei lle pan ddywed fod Cymru mewn lle da i gyflawni pob un o'r targedau amgylchedd a etifeddwn oddi wrth yr Undeb Ewropeaidd a Llywodraeth y Deyrnas Unedig, a dod yn un o arweinwyr y byd ym maes ynni adnewyddadwy. Mae'r posibilïadau'n wirioneddol syfrdanol. Mae achos cryf i'w wneud o ran cyfrifoldeb amgylcheddol hefyd, ac yr wyf am ganolbwyntio fy sylwadau ar hynny heddiw.

Bydd unrhyw newid neu dryblith mewn cymdeithas yn taro'r cymunedau tlotaf yn gyntaf. Felly y mae hi o ran newid yn yr hinsawdd, dirwasgiad a phroblemau iechyd. Eisoës clywn straeon am dlodi tanwydd yn dychwelyd i gartrefi'r pensïynwyr oherwydd y cynnydd mawr ym mhrisiau ynni, ac mae hynny'n waradwydd yn 2008. Felly mae'n hanfodol bod ein hymdrechion yn erbyn effeithiau gwaethaf y newid yn yr hinsawdd yn dechrau ar yr un pryd yn ein cartrefi ac ar y bryniau a'r arfordir. Mae cartref cynnes sydd wedi'i insiwleiddio'n dda'n ymgeledd rhag drwg effeithiau biliau mawr a gordefnyddio ynni. Yn fy etholaeth i mae grantiau cynllun effeithlonrwydd ynni'r cartref eisoes wedi bod yn fodd gwneud gwerth £3 miliwn o waith mewn 3,700 o gartrefi a rhaid i'r gwaith da hwnnw barhau. Mae mesurau ataliol synhwyrol eraill y medrwn eu rhoi ar waith i ategu defnyddio ynni adnewyddadwy.

Dyma ichi enghraifft. Yn gynharach heddiw, bu cwestiwn brys ynglŷn â'r tafod glas, a

threatened to impact seriously on the St Merryn Meat Ltd meat-packing plant in my constituency. That is a big employer locally. When measures were put in place to curb the transport of cattle for slaughter, some incredible facts came to my attention in that regard. While trucks were rumbling into Merthyr from all over the English countryside, an equal number was rolling out of Wales, taking animals in huge numbers for slaughter as far away as Scotland. Given how that impacts so severely on our carbon footprint and our economy, how could we justify such a practice to the next generation?

Public transport also requires more investment and a rethink. In many towns and villages in my constituency, it is just impossible to get a bus after 6 p.m.. Again, there is a social and an environmental impact to consider. Given the way in which funding is distributed, Merthyr Tydfil County Borough Council was given just £150,000 to improve non-commercial services across the borough. That is barely enough to purchase one bendy bus, let alone to provide a driver and fuel.

The push today for renewables is vital and well thought out, but we must demonstrate that we are thinking about these issues in an integrated fashion. It is also time to start to presume against out-of-town developments at the expense of town-centre improvement. 'Out of town' means going in the car. It also means deserted high streets and a disaster for small businesses. We are taking away people's right to have safe ownership of their town centres at night, and we are forcing them into cars. The simple lesson is that we need an integrated approach, and that is vital for the success of sustainable communities. I am sure that the Minister will expand on those points in her reply.

Leanne Wood: Plaid Cymru welcomes this energy route-map, and we are particularly pleased to see the national energy efficiency and savings plan, which is a 'One Wales' commitment.

I agree with the previous speaker that questions of sustainability cannot be divorced

oedd yn bygwth effeithio'n ddifrifol ar ffatri pecynnu cig St Merryn Meat Cyf yn fy etholaeth. Mae hwnnw'n gyflogwr mawr yn lleol. Pan roddwyd mesurau ar waith i atal cludo gwartheg i'r lladd-dy, dygwyd rhai ffeithiau anhygoel i'm sylw yn hynny o beth. Tra oedd tryciau'n ymlwybro i Ferthyr, o bob cwr o gefn gwlad Lloegr, yr oedd nifer cyffelyb yn mynd o Gymru, gan gludo anifeiliaid di-rif i ladd-dai mor bell i ffwrdd â'r Alban. Ac ystyried yr effaith ddifrifol ar ein hôl-troed carbon a'n heconomi, sut y gallem gyfiawnhau arfer o'r fath i'r genhedlaeth nesaf?

Mae angen buddsoddi mwy mewn trafndiaeth gyhoeddus hefyd ac ailfeddwl. Mewn nifer o drefi a phentrefi yn fy etholaeth, mae'n amhosibl cael bws ar ôl 6 p.m. Eto, mae angen ystyried yr effaith gymdeithasol ac amgylcheddol. Oherwydd y ffordd y caiff arian ei ddosrannu, ni chafodd Cyngor Bwrdeistref Sirol Merthyr Tudful ond £150,000 i wella gwasanaethau anfasnachol ar draws y fwrdeistref. Prin fod hynny'n ddigon i brynu un bws plygu, heb sôn am ddarparu gyrrwr a thanwydd.

Mae'r ymdrech heddiw dros ynni adnewyddadwy'n hanfodol ac mae gwaith meddwl da y tu ôl iddi, ond mae'n rhaid inni ddangos ein bod yn meddwl am y materion hyn mewn modd integredig. Mae'n bryd dechrau rhagdybied gwrthod datblygiadau ar gyrion trefi hefyd ar draul gwella canol trefi. Mae 'cyrion y dref' yn golygu mynd yn y car. Mae hefyd yn golygu strydoedd gwag a thrychineb i fusnesau bach. Yr ydym yn dwyn ymaith hawl pobl i feddu ar berchnogaeth ddiogel ar ganol eu trefi gyda'r nos, ac yr ydym yn eu gorfodi i droi at eu ceir. Y wers syml yw bod angen dull integredig, ac mae hynny'n allweddol i lwyddiant cymunedau cynaliadwy. Yr wyf yn siŵr y bydd y Gweinidog yn ehangu ar y pwyntiau hynny yn ei hateb.

Leanne Wood: Mae Plaid Cymru'n croesawu'r map llwybr ynni hwn, ac yr ydym yn hynod falch o weld y cynllun cenedlaethol effeithlonrwydd ac arbedion ynni, sy'n un o addewidion 'Cymru'n Un'.

Yr wyf yn cytuno â'r siaradwr blaenorol nad oes modd gwahanu materion sy'n ymwneud â

from questions of social justice. Therefore, I cannot emphasise enough our concerns over rapidly rising fuel costs, particularly when the weather is as cold as it has been in the recent past, and over the growing numbers of people living in fuel poverty. It is now time for urgent and firm action on fuel poverty.

I am pleased to see the review of technical advice note 8, with the upping of the renewables target and the recommitment to the devolution of power over building regulations—although the Assembly Government has now been asking for the devolution of power over building regulations for nine years.

I am interested in the proposal to examine whether EU convergence funds could be used to run a competition to identify the best lagoon site in Wales, and I hope that that plan bears fruit. Plaid Cymru remains firmly of the view that we must do everything we can to best utilise Wales's tidal and water resources. There is much scepticism as to whether the Severn barrage is the best way forward, and I hope that we can work through those arguments, looking at all the alternatives. Members will be familiar with the arguments in favour of lagoons and a smaller barrage, as well as those relating to the need to devolve responsibility for power stations with a generating capacity of greater than 50 MW, so I will not repeat them now. However, I want to focus the rest of my contribution on the controversial question of wind power.

4.20 p.m.

Plaid Cymru originally supported the principles contained in TAN 8, but argued that the TAN was too restrictive in its present form and that, rather than rigidly mapping out the strategic search areas, it would be preferable to state clearly the type of area that would be suitable for wind power as well as for other renewable energy developments. The aim must be to facilitate more flexible local decision-making and to bring local

chynaliadwyedd oddi wrth faterion sy'n ymwneud â chyfiawnder cymdeithasol. Felly, yr wyf am daer bwysleisio ein pryderon ynghylch y cynnydd mawr yng nghostau tanwydd, yn enwedig pan fydd y tywydd yn oer fel y mae wedi bod yn ddiweddar, ac ynghylch y niferoedd cynyddol sy'n byw mewn tloedi tanwydd. Mae bellach yn bryd cymryd camau brys a chadarn parthed tloedi tanwydd.

Yr wyf yn falch o weld adolygu nodyn cyngor technegol 8, a chodi'r targed ar gyfer ynni adnewyddadwy a'r ail ymrwymiad i ddatganoli grym dros y rheoliadau adeiladu—er y bu Llywodraeth y Cynulliad yn gofyn am ddatganoli grym dros y rheoliadau adeiladu ers naw mlynedd.

Mae gennyf ddiddordeb yn y cynnig i ymchwilio i weld a ellid defnyddio arian cydgyfeirio'r Undeb Ewropeaidd i gynnal cystadleuaeth i ganfod y safle gorau ar gyfer morlyn yng Nghymru, ac yr wyf yn gobeithio y bydd y cynllun yn dwyn ffrwyth. Mae Plaid Cymru'n gadarn o'r farn ei bod yn rhaid inni wneud popeth a allwn i ddefnyddio adnoddau'r llanw a'r dŵr yn y ffordd orau yng Nghymru. Mae amheumon mawr ai Morglawdd aber Afon Hafren yw'r ffordd orau ymlaen, a gobeithiaf y medrwn fynd rhagom drwy'r dadleuon hynny i gyd, gan ystyried yr holl bosibiliadau. Bydd yr Aelodau'n gyfarwydd â'r dadleuon o blaid morlynnoedd a morglawdd llai, yn ogystal â'r rheini sy'n ymwneud â'r angen i ddatganoli'r cyfrifoldeb dros orsafoedd pŵer sy'n gallu cynhyrchu mwy na 50 MW, ac felly nid wyf am eu hailadrodd yn awr. Fodd bynnag, bydd gweddill fy nghyfraniad yn canolbwyntio ar fater dadleuol ynni'r gwynt.

Yn wreiddiol cefnogai Plaid Cymru egwyddorion Nodyn Cyngor Technegol 8, ond dadleuai fod y nodyn cyngor technegol yn rhy gaeth ar ei ffurf bresennol ac, yn hytrach na mapio'r ardaloedd chwilio strategol yn gaeth, y byddai'n well datgan yn glir pa fath o ardal a fyddai'n addas ar gyfer ynni'r gwynt yn ogystal â mathau eraill o ddatblygiadau ynni adnewyddadwy. Rhaid anelu at hwyluso gwneud penderfyniadau

people on side to support a renewable strategy.

I am particularly interested in finding out where the Liberal Democrats stand on the question of wind power—and Darren Millar, for that matter. They say that they are in favour of wind power, but time and again, various elected representatives have a record of opposing both onshore and offshore wind proposals. What other plans do they have for when each individual application for wind power is rejected? I accept the argument that we must cut down on our energy use, but we have to switch to renewables too, and we must embrace wind power. I look forward to some answers from the Liberal Democrats on wind power.

Mick Bates: Will you take an intervention?

The Deputy Presiding Officer: Order. I think that Leanne Wood is finishing. Yes, I see that she has.

Alun Cairns: It is quite useful that I am to follow Leanne Wood, because I certainly want to explore some of the points that she raised. I am grateful to the Minister for presenting the renewable energy route-map for Wales. Of course, it is flawed because it follows on from the energy route-map that was, in itself, flawed and was condemned by the Confederation of British Industry. I remember being at a CBI lunch in Cardiff when Digby Jones—or should I say Lord Jones—condemned the whole document for forgetting the ‘N word’: nuclear. Any effective route-map must take account of all sources of energy. If this follows on from the energy route-map of 2005, what hope does it have of being successful if it is based on a flawed document?

The diversity of supply is also important. This document makes only a passing reference to nuclear power. If it was ignored in the first document, the issue should at least have been covered in terms of what proportion of energy we can expect from different sectors, before going on to explore the proportion of energy that will come from

mewn modd hyblyg yn lleol a chynnwys pobl leol o blaid strategaeth ynni adnewyddadwy.

Hoffwn wybod beth yw barn y Democratiaid Rhyddfrydol ynglŷn ag ynni'r gwynt—a Darren Millar, o ran hynny. Dywedant eu bod o blaid ynni'r gwynt, ond dro ar ôl tro, gwelwyd amrywiol aelodau etholedig yn gwrthwynebu cynigion sy'n ymwneud ag ynni'r gwynt ar y tir ac ar y môr fel ei gilydd. A oes cynlluniau eraill ganddynt ar y gweill ar gyfer yr adeg y gwrthodir pob cais unigol am ynni'r gwynt? Yr wyf yn derbyn y ddatl ei bod yn rhaid inni ddefnyddio llai o ynni, ond mae'n rhaid troi at ynni adnewyddadwy hefyd, ac mae'n rhaid inni gofleidio ynni'r gwynt. Edrychaf ymlaen at gael rhai atebion gan y Democratiaid Rhyddfrydol ynghylch ynni'r gwynt.

Mick Bates: A newch dderbyn ymyriad?

Y Dirprwy Lywydd: Trefn. Credaf fod Leanne Wood yn gorffen. Ydy, gwelaf ei bod wedi gorffen.

Alun Cairns: Mae'n dda o beth fy mod yn dilyn Leanne Wood, oherwydd yr wyf yn sicr am archwilio rhai o'r pwyntiau y mae wedi eu codi. Yr wyf yn ddiolchgar i'r Gweinidog am gyflwyno map llwybr ynni adnewyddadwy ar gyfer Cymru. Wrth reswm, mae'n wallus a hynny oherwydd ei fod yn canlyn y map llwybr ynni a oedd yn wallus ynddo'i hun ac a gondemniwyd gan Gydffederasiwn Diwydiant Prydain. Cofiaf imi fod mewn cinio gyda'r CBI yng Nghaerdydd pan fu i Digby Jones—neu a ddylwn ddweud yr Arglwydd Jones—gondemnio'r ddogfen gyfan am hepgor y gair hwnnw sy'n dechrau gydag 'N' sef niwclear. Bydd yn rhaid i unrhyw fap llwybr effeithiol ystyried pob ffynhonnell ynni. Os bydd hwn yn canlyn map llwybr ynni 2005, pa obaith sydd y bydd yn llwyddiannus os yw wedi'i seilio ar ddogfen wallus?

Mae amrywiaeth y cyflenwad yn bwysig hefyd. Nid yw'r ddogfen ond yn sôn rhyw ychydig wrth fynd heibio am ynni niwclear. O'i anwybyddu yn y ddogfen gyntaf, dylid o leiaf gynnwys y mater o ran pa ganran o ynni y gallwn ei ddisgwyl gan wahanol sectorau, cyn archwilio pa ganran o ynni a ddaw o ffynonellau adnewyddadwy. Wrth reswm,

renewable sources. Of course, it may well be the fourth or fifth subject that is covered, deep within the document, but the route-map's whole message is to underline, reinforce and push more wind energy on the people of Wales. That is what it is all about. It even has the audacity to go on about the proposals for the Scarweather Sands windfarm that E.ON, which now owns the planning permission for it, says is wholly uneconomical in light of the investment needed. The document also presses the windfarm project in north Wales, to which huge opposition remains. When you ignore those two examples, that demonstrates that the only option that the Minister has in this route-map is more onshore windfarms. She might go on about biomass, marine and hydro power, but there is no real emphasis or focus on those. The opening line talks about the focus on wind, and that is what will be emphasised. There is no point trying to hoodwink people. It is quite clear from the document that the Labour-Plaid coalition stands for wind, first, second and third. The Welsh Conservative party, as the main opposition, wants a balanced supply of energy, focusing on all sectors. It wants to see clear proportions of where we can expect those energy requirements to be fulfilled from, whether that be using nuclear power—yes, the N word—renewable sources or carbon-emitting sources.

My final point, as I know that we are tight on time, is that the Minister places a great emphasis in the document on the devolution of power over building regulations. Does she appreciate that the UK is potentially entering into recession, which means that we will be fighting harder than ever before for inward investment, and that she is threatening to raise the bar for qualification in Wales, which will simply drive the private sector away? I am not saying that we should completely ignore this, but it should be looked at extremely carefully before you send the wrong message, just as your Government sent the wrong message to Lord Jones, which led to his stating that the document was flawed because it missed out key elements that are needed to attract private sector interest.

Jeff Cuthbert: I am pleased that we find

mae'n ddigon posibl mai hwnnw fyddai'r pedwerydd neu'r pumed pwnc trafod, a hynny yng nghrombil y ddogfen, ond neges bennaf y map llwybr yw tanlinellu, atgyfnerthu a hybu rhagor o ynni'r gwynt i bobl Cymru. Dyna yw ei holl ddiben. Mae'n ddigon hy hyd yn oed i sôn am y cynigion i godi fferm wynt yn Scarweather Sands, yr hon y mae E.ON, sydd bellach yn berchen ar y caniatâd cynllunio, yn dweud ei bod yn gwbl aneconomaidd oherwydd y buddsoddiad y byddai ei angen. Mae'r ddogfen hefyd yn bleidiol i brosiect ffermydd gwynt y gogledd, yr hwn y mae gwrthwynebiad mawr iddo. O hepgor y ddwy enghraifft honno, gwelir mai'r unig opsiwn sydd gan y Gweinidog ar y map llwybr hwn yw mwy o ffermydd gwynt ar y môr. Gallai refru am bŵer biomas, y môr a dŵr, ond nid oes pwyslais gwirioneddol na ffocws ar y rheini. Mae'r llinell agoriadol yn sôn am ffocws ar y gwynt, a dyna a bwysleisir. Nid oes diben ceisio twyllo pobl. Mae'n gwbl glir o ddarllen y ddogfen bod clymblaid Llafur-Plaid o blaid y gwynt, yn gyntaf, yn ail ac yn drydydd. Mae plaid y Ceidwadwyr Cymreig, fel y brif wrthblaid, am weld cyflenwad cytbwys o ynni, gan ffocysu ar bob sector. Mae am weld canrannau clir o ran o ble y caiff y galw am ynni ei gyflawni, boed hynny drwy ddefnyddio ynni niwclear—ie, y gair hwnnw—ffynonellau adnewyddadwy neu ffynonellau sy'n creu carbon.

Fy mhwynt olaf, oherwydd gwn fod amser yn brin, yw bod y gweinidog yn rhoi'r pwys mwyaf yn y ddogfen ar ddatganoli'r grym dros reoliadau adeiladu. A yw'n deall o bosibl bod dirwasgiad ar ein gwarthaf yn y DU, a fydd yn golygu y byddwn yn gorfod ymdrechu'n galetach fyth dros fewnfuddsoddi, a hithau'n bygwth cynyddu meini prawf cymhwysedd yng Nghymru, ac y bydd hynny'n gyrru'r sector preifat ymaith? Nid dweud yr wyf y dylem anwybyddu hyn yn llwyr, ond dylid ei ystyried yn ofalus cyn i chi anfon neges seithug, fel y neges seithug a anfonodd eich llywodraeth at yr Arglwydd Jones, a berodd iddo ddweud bod y ddogfen yn wallus oherwydd ei bod wedi hepgor elfennau allweddol sy'n angenrheidiol i ddenu diddordeb y sector preifat.

Jeff Cuthbert: Yr wyf yn falch ein bod yn

ourselves once again debating what more can be done to slow climate change, to develop renewable sources of energy and to help to provide a future for following generations. I am very pleased to see that we have given a voice to the next generation in the form of the climate change champions, one of whom is from my constituency. It is only fitting that the young should have their say; they will have to live with what happens next, after all. I find it hard to believe that there are still those in the world today who refuse to accept that action needs to be taken immediately, and who take an 'I'm all right, Jack' approach to the world. Even if you do not subscribe to the climate change theory, there are still many important reasons why we should look to become more energy efficient, and to develop renewable energy sources, perhaps even something that would provide a theoretically infinite energy source.

In essence, if we continue to work towards the climate change goals set out in 'One Wales', we will also be working towards some of our key goals for social justice. Energy-efficient homes and renewable sources of energy would help to provide those who need it the most with cheaper sources of energy for a much warmer home. As mentioned by my colleague, Huw Lewis, the home energy efficiency scheme has already provided assistance to more than 74,000 homes in Wales, helping them with the cost of such things as loft and cavity wall insulation, with some £74 million already spent to date. To put that into perspective, loft and cavity wall insulation together with double-glazed windows can knock up to a third off an average household's energy bill. If the supply of energy to heat the home was cheaper too, just imagine how many people would benefit. I could easily go on to outline the many ways in which it would benefit the UK to be self sufficient in our energy production in areas such as national and international security, but I would digress. For me, climate change is a moral issue, and not just for the obvious reasons.

trafod yr hyn y medrwn ei wneud i arafu'r hewid yn yr hinsawdd, datblygu ffynonellau ynni adnewyddadwy a helpu i ddarparu dyfodol i'r cenedlaethau a ddaw. Yr wyf yn falch iawn o weld ein bod wedi rhoi llais i'r genhedlaeth nesaf ar ffurf hyrwyddwyr newid yn yr hinsawdd, un ohonynt o'm hetholaeth i. Mae'n gwbl briodol gadael i'r ifanc gael dweud eu dweud; bydd yn rhaid iddynt fyw gyda'r hyn a ddigwydd nesaf, wedi'r cwbl. Mae'n anodd gennyf gredu bod pobl i'w cael yn y byd heddiw sy'n gwrthod derbyn bod angen cymryd camau ar unwaith, ac sy'n cymryd agwedd ddi-hid at y byd. Hyd yn oed os nad ydych yn credu bod newid yn yr hinsawdd yn digwydd, mae rhesymau eraill pwysig dros geisio effeithlonrwydd ynni, a datblygu ffynonellau ynni adnewyddadwy, ac o bosibl hyd yn oed rhywbeth a fyddai mewn theori'n darparu ffynhonnell ddiddiwedd o ynni.

Yn y bôn, os parhawn i weithio i geisio cyflawni'r amcanion sy'n ymwneud â newid yn hinsawdd sydd wedi'u gosod allan yn 'Cymru'n Un', byddwn hefyd yn canlyn rhai o'r amcanion allweddol sydd gennym parthed cyfiawnder cymdeithasol. Byddai cartrefi sy'n effeithlon o ran ynni a ffynonellau ynni adnewyddadwy'n helpu i ddarparu ynni rhatach a chartref llawer cynhesach ar gyfer y rheini y mae arnynt ei angen fwyaf. Fel y dywedodd fy nghyd-Aelod, Huw Lewis, mae'r cynllun effeithlonrwydd ynni cartref eisoes wedi rhoi cymorth i fwy na 74,000 o gartrefi yng Nghymru, gan eu helpu gyda chostau pethau megis insiwleiddio croglofftydd a waliau ceudod, ac mae tua £74 miliwn wedi ei wario hyd yma. O roi hynny mewn persbectif, gall insiwleiddio croglofftydd a waliau ceudod ynghyd â ffenestri dwbl ostwng bil ynni aelwyd o ryw draean ar gyfartaledd. Petai'r cyflenwad ynni i wresogi'r cartref yn rhatach hefyd, dychmygwch faint o bobl a fyddai ar eu hennill. Gallwn fynd rhagof i amlinellu'r amrywiol ffyrdd y byddai o fantais i'r DU fod yn hunangynhaliol o ran cynhyrchu ynni mewn meysydd megis diogelwch cenedlaethol a rhyngwladol, ond ymatalaf. I mi mae newid yn yr hinsawdd yn fater moesol, ac nid oherwydd y rhesymau amlwg yn unig.

On clean coal technology, it is not a Parthed technoleg glo glân, nid yw'n

renewable source of energy, but we must give attention to it, as we are still rich in mineable coal. I am pleased to see also that the renewable energy sector in Wales continues to grow. As reported in today's *Western Mail*, more than 300 solar energy engineers will be trained at Connaught Academy skills centre in Caerphilly as a result of a partnership with the Worcester Bosch Group. Connaught is working with partners in Wales to achieve the Welsh Assembly Government's housing quality standard target by 2012. We must continue to develop and encourage a broad range of energy options. Wind energy may be the most developed of the renewable technologies available, but that does not mean that we should give up on solar, tidal, wave, hydro-electric or any other source of energy, and, as the Minister mentioned, the Severn barrage is a key issue for us. The world of technology is a fast-moving one, and I have no doubt that we will continue to develop more and more efficient harvesters of renewable energy.

If the Assembly is to be the model and the pace-setter of the UK, and the UK, the pace-setter of the European Union in the fight against climate change, it is only right that we set tough, demanding targets. With the publication of the renewable energy route-map for Wales today, we have a robust strategy in place to help us to meet these targets. I certainly have no doubt that there is the will within this Government to ensure that we meet them.

4.30 p.m.

Mark Isherwood: Wales should not be at the forefront of a transition to low-carbon energy production for its own sake: that would be gesture politics. Wales should instead pursue sustainable solutions that are based on hard facts.

The renewable energy road-map published today maintains a reliance on wind power that is dangerous to our future. Over 1,200

ffynhonnell ynni adnewyddadwy, ond mae'n rhaid inni roi sylw iddi, oherwydd bod gennym lawer iawn o lo cloddadwy. Yr wyf hefyd yn falch o weld bod sector ynni adnewyddadwy Cymru'n dal i dyfu. Ys gwelwyd heddiw yn y *Western Mail*, caiff mwy na 300 o beirianwyr ynni'r haul eu hyfforddi yng nghanolfan sgiliau Academi Connaught yng Nghaerffili o ganlyniad i bartneriaeth gyda Grŵp Worcester Bosch. Mae Connaught yn gweithio gyda phartneriaid yng Nghymru i gyflawni targed safon ansawdd tai Llywodraeth Cynulliad Cymru erbyn 2012. Mae'n rhaid inni barhau i ddatblygu ac annog amrywiaeth o opsiynau o ran ynni. Efallai mai ynni'r gwynt yw'r un mwyaf datblygedig o'r technolegau ynni adnewyddadwy sydd ar gael, ond nid yw hynny'n golygu y dylem anghofio am ynni'r haul, y llanw, y tonnau, trydan dŵr na'r un ffynhonnell ynni arall, ac, fel y dywedodd y Gweinidog, mae morglawdd aber Afon Hafren yn fater allweddol inni. Mae byd technoleg yn newid yn gyflym, ac nid oes gennyf amheuaeth na fyddwn yn parhau i ddatblygu dulliau mwy a mwy effeithlon o feddi ynni adnewyddadwy.

Os yw'r Cynulliad am fod yn fodel ac yn arweinydd yn y DU, a'r DU yn ei thro'n fodel ac yn arweinydd yn yr Undeb Ewropeaidd yn y frwydr yn erbyn newid yn yr hinsawdd, yna mae'n iawn inni osod targedau anodd a chaled. Gyda chyhoeddi map llwybr ar gyfer ynni adnewyddadwy ar gyfer Cymru heddiw, mae gennym strategaeth gadarn i'n helpu ni gyflawni'r targedau hynny. Yn sicr nid oes gennyf amheuaeth nad oes ewyllys o fewn y Llywodraeth hon i sicrhau y byddwn yn eu cyflawni.

Mark Isherwood: Ni ddylai Cymru fod ar flaen y gad yn y newid i gynhyrchu ynni gyda charbon isel er ei fwyn ei hun: gwleidyddiaeth sioe fyddai hynny. Yn hytrach, dylai Cymru fynd am atebion cynaliadwy sydd yn seiliedig ar ffeithiau caled.

Mae'r trywydd ynni adnewyddadwy a gyhoeddir heddiw'n cynnal dibyniaeth ar ynni gwynt sydd yn beryglus i'n dyfodol.

responses have been received to the Assembly Government's consultation on technical advice note 8, which we were told would provide the best possible guidance on where windfarm developments should be located in order to minimise their environmental impact. However, we now know that only two respondents supported the location of the strategic search areas, only 80 supported the TAN 8 proposals, with a further 11 supporting them with reservations. Are we therefore to assume that the consultation was merely window dressing? The overwhelming majority of the respondents objected to windfarms as inefficient or in the wrong location, and supported instead alternative forms of renewable energy production, and energy conservation.

A letter sent this month on behalf of the First Minister claims that on-shore wind power is the only commercially viable and available renewable energy technology capable of being built on a large scale. The reality, however, is that industrial wind turbines cannot replace conventional energy production, but can only supplement it. No country has ever been able to close a power station as a direct result of building wind turbines. E.ON has reported that wind power cannot adapt to meet demand, and that high levels of wind power cause the grid to become unstable. According to the UK Government Secretary of State for Business, Enterprise and Regulatory Reform, John Hutton, this year the UK will overtake Denmark as the country with the most off-shore wind capacity. He said that it could make a major contribution towards meeting the European Union target of 20 per cent of energy being produced from renewable sources by 2020.

In reality, however, the Danish experience shows that investment in wind is a grandiose and expensive folly, guaranteed neither to supply electricity nor to reduce greenhouse gas emissions. Leading Danish engineers, economists and politicians have commented that Denmark negotiates extra power from Nordic countries and Germany, which ironically means that the Danes often use nuclear power from Sweden and Finland.

Cafwyd dros 1,200 o ymatebion i ymgynghoriad Llywodraeth y Cynulliad ar nodyn cyngor technegol 8, nodyn y dywedwyd wrthym y rhoddai'r arweiniad gorau posibl ynghylch ble y dylid lleoli datblygiadau ffermydd gwynt er mwyn lleihau eu heffaith ar yr amgylchedd i'r eithaf. Fodd bynnag, gwyddom bellach mai dim ond dau ymatebwr a gefnogodd leoliad yr ardaloedd chwilio strategol, dim ond 80 oedd o blaid cynigion nodyn cyngor technegol 8, gyda chefnogaeth amodol 11 arall. A ydym i dybio felly mai dim ond sioe oedd yr ymgynghoriad? Yr oedd mwyafrif llethol y rhai a ymatebodd yn gwrthwynebu ffermydd gwynt am eu bod yn aneffeithlon neu wedi'u lleoli yn y mannau anghywir, ac yn cefnogi'n hytrach ffurfiau eraill ar gynhyrchu ynni adnewyddadwy, a chadwraeth ynni.

Mae llythyr a anfonwyd y mis yma ar ran y Prif Weinidog yn haeru mai pŵer gwynt ar y tir yw'r unig dechnoleg ynni adnewyddadwy masnachol hyfyw sydd ar gael ac y gellir ei hadeiladu ar raddfa fawr. Y gwirionedd, fodd bynnag, yw na all tyrbinau gwynt diwydiannol gymryd lle dulliau cynhyrchu ynni confensiynol, dim ond eu hategu. Nid oes yr un wlad erioed wedi gallu cau gorsaf bŵer o ganlyniad uniongyrchol i godi tyrbinau gwynt. Mae E.ON wedi dweud na ellir addasu pŵer y gwynt i ateb y galw, a bod lefelau uchel o bŵer gwynt yn peri i'r grid fynd yn ansefydlog. Yn ôl Ysgrifennydd Gwladol Llywodraeth y Deyrnas Unedig dros Fusnes, Menter a Diwygio Rheoleiddio, John Hutton, eleni bydd y Deyrnas Unedig yn goddiweddyd Denmarc fel y wlad gyda'r mwyaf o gapasiti gwynt ar y môr. Dywedodd y gallai wneud cyfraniad pwysig tuag at gyrraedd targed yr Undeb Ewropeaidd o sicrhau y cynhyrchir 20 y cant o ynni o ffynonellau adnewyddadwy erbyn 2020.

Mewn gwirionedd, fodd bynnag, mae profiad Denmarc yn dangos mai ffolineb mawreddog a drud yw buddsoddi mewn gwynt, nad oes gwarant y gwnaiff gyflenwi trydan na lleihau allyriadau nwyon tŷ gwydr. Mae peirianwyr, economegwyr a gwleidyddion blaenllaw yn Nenmarc wedi nodi bod Denmarc yn negodi pŵer ychwanegol oddi wrth wledydd Llychlyn a'r Almaen, sy'n golygu, yn eironig, fod y Daniaid yn aml yn defnyddio

When there is too much wind, surplus power is given away. They also state that even if the wind fails to blow for no more than one hour a year, Denmark cannot afford to shut down its existing power plants. The need for back-up has unfortunate consequences in Denmark. To accommodate short variations in wind power supply, conventional power plants must throttle back, which makes them more polluting—like a car stopped at a traffic light. Windmills have an insignificant impact on reducing pollution and, in some cases, pollution even increases. In just a few years, Denmark has gone from having among the cheapest electricity in Europe to among the most costly. In green terms, windmills are a mistake and, economically, they make no sense—that is the voice of Denmark.

A recent response sent on behalf of the First Minister to a forestry expert in north Wales stated that the lease for a development requires the removal of turbines and infrastructure to 1m below ground level at the end of their lives. That means that the majority of 1,000 tonnes or more of concrete will be left in the ground. Water will be held on top of the concrete, which will reduce rooting depth. That means that the areas will not be returned to forestry at the end of the project. The letter also states that potential developers propose to use the largest turbines available and to carry out the keyhole felling of small areas, which will reduce the amount of tree felling that is required. It is stated that this could mean the felling of 500 ha if all of the currently proposed developments go ahead, which is less than 0.5 per cent of the total Assembly Government woodland estate, which is around 110,000 ha. That response is in total conflict with local applications in north Wales to build just 29 turbines, which involves the clear felling of 100 per cent of the development sites, totalling some 431 ha. The response also conflicts with the advice given by the British Wind Energy Association that siting turbines in proximity to trees significantly and adversely impacts on their output. The Assembly Government's own consultants on TAN 8 noted that 57 per cent of proposed turbine locations are within

pŵer niwclear o Sweden a'r Ffindir. Pan fydd gormod o wynt, rhoddir y pŵer sydd dros ben am ddim. Dywedant hefyd, hyd yn oed os peidia'r gwynt â chwythu am ddim mwy nag un awr y flwyddyn, na all Denmarc fforddio cau ei phwerdai presennol. Mae gan yr angen am gyflenwad wrth gefn ganlyniadau anffodus yn Nenmarc. I ddarparu ar gyfer amrywiadau byr yn y cyflenwad pŵer gwynt, rhaid i weithfeydd pŵer confensiynol throthlo'n ôl, sy'n golygu eu bod yn creu mwy o lygredd—fel car sy'n sefyll wrth olau traffig. Mae effaith melinau gwynt ar leihau llygredd yn ansylweddol ac, mewn rhai achosion, mae llygredd hyd yn oed yn cynyddu. Mewn cwta ychydig o flynyddoedd, mae Denmarc wedi troi o fod yn un o'r gwledydd â'r trydan rhataf yn Ewrop i fod ymhlith y drutaf. Mewn termau gwyrdd, mae melinau gwynt yn gamgymeriad, ac yn economaidd, nid ydynt yn gwneud synnwyr—dyna lais Denmarc.

Yn ôl ymateb diweddar a anfonwyd ar ran y Prif Weinidog at arbenigwr coedwigo yn y gogledd, mae'r les ar gyfer datblygiad yn gofyn tynnu'r tyrbinau a'r seilwaith i 1 fetr islaw lefel y ddaear ar ddiwedd eu hoes. Mae hynny'n golygu y gadewir y rhan fwyaf o 1,000 neu fwy o dunelli o goncrit yn y ddaear. Caiff dŵr ei ddal ar ben y concrit, a fydd yn lleihau dyfnder gwreiddio. Golyga hynny na chaiff ardaloedd eu dychwelyd i goedwigaeth ar ddiwedd y prosiect. Dywed y llythyr hefyd fod darpar ddatblygwyr yn bwriadu defnyddio'r tyrbinau mwyaf sydd ar gael a thorri coed "drwy dwll clo" mewn ardaloedd bach, fel na fydd angen torri cymaint o goed. Dywedir y gallai hyn olygu torri 500 hectar o goed os aiff pob un o'r datblygiadau sydd yn yr arfaeth ar hyn o bryd yn ei flaen, sy'n llai na 0.5 y cant o gyfanswm stad coetiroedd Llywodraeth y Cynulliad, sef oddeutu 110,000 hectar. Mae'r ymateb hwnnw gwrthdaro'n llwyr â cheisiadau lleol yn y gogledd i adeiladu 29 tyrbinau yn unig, gan glirio 100 y cant o'r safleoedd datblygu o goed, cyfanswm o ryw 431 hectar. Mae'r ymateb hefyd yn gwrthdweud y cyngor a roddwyd gan Gymdeithas Ynni Gwynt Prydain sef bod gosod tyrbinau'n agos at goed yn cael effaith sylweddol a niweidiol ar eu hallbwn. Nododd ymgynghorwyr Llywodraeth y Cynulliad ei hun ar nodyn cyngor technegol 8 fod 57 y

areas of forestry.

It is possible that Ministers have been told, and actually believe, that developers will only chop down a total of 500 ha of trees throughout Wales. However, we cannot tell if this is deliberate deception or complete naivety and ignorance on their behalf.

Alun Davies: Like others who have spoken in this debate, I welcome the Minister's statement and the consultation, and her remarks in the Chamber this afternoon. I find it inspiring to hear such proposals and programmes being put forward by the Government; it demonstrates that we are making the rhetoric about climate change and the promises that we made to the electorate last year a reality.

I will start my contribution with a specific point about mid and west Wales. The energy route-map contains a reference to the weakness of the grid connections in mid Wales, and I would be grateful if the Minister—either in her reply to today's debate or in writing later—would explain to us what the deadlines and the timescales are for improving grid connections in mid Wales.

I welcome the commitment in the route-map to a diverse, broadly based, and decentralised energy generation policy. In many ways, this brings together economic policy, environmental policy, and our social justice policy. I welcome the Government's recognition of the importance of energy security and security of supply, and of the fact that microgeneration will make a significant contribution to reducing Wales's emissions and to Welsh energy policy in future. This afternoon, I want to focus my remarks on microgeneration and local generation, and the role that they can play in the overall energy policy for Wales.

For me, microgeneration is where the consumer, the customer, the citizen connects with the wider energy policy, and where all of the global issues that we discuss—from climate change to energy supply, from the issues in California to geo-security issues

cant o'r lleoliadau lle bwriedir gosod tyrbinau o fewn ardaloedd coedwigaeth.

Efallai y dywedwyd wrth y Gweinidogion, a'u bod hwythau'n wirioneddol gredu, mai dim ond cyfanswm o 500 hectar o goed a gaiff eu torri i lawr gan ddatblygwyr drwy Gymru gyfan. Fodd bynnag, ni allwn ddweud ai twyll bwriadol yw hyn ynteu naifrwydd ac anwybodaeth lwyr ar eu rhan.

Alun Davies: Fel eraill sydd wedi siarad yn y ddadl hon, croesawaf ddatganiad y Gweinidog a'r ymgynghoriad, a'i sylwadau hithau yn y Siambr y prynhawn yma. Ysbrydoliaeth i mi yw clywed cyflwyno'r fath gynigion a rhaglenni gan y Llywodraeth; mae'n dangos ein bod yn gwireddu'r rethreg am y newid yn yr hinsawdd a'r addewidion a wnaethom i'r etholwyr y llynedd.

Dechreuaf fy nghyfraniad gyda phwynt penodol am y canolbarth a'r gorllewin. Mae'r trywydd ynni'n cynnwys cyfeiriad at wendid y cysylltiadau grid yn y Canolbarth, a byddwn yn ddiolchgar petai'r Gweinidog—un ai yn ei hateb i'r ddadl heddiw neu mewn ysgrifen yn ddiweddarach—yn egluro inni beth yw'r dyddiadau a'r amserlenni ar gyfer gwella cysylltiadau grid yn y Canolbarth.

Croesawaf yr ymrwymiad yn y trywydd i bolisi cynhyrchu ynni amrywiol, llydan ei seiliau, a datganoledig. Mewn sawl ffordd, daw hyn â pholisi economaidd, polisi amgylcheddol a'n polisi cyfiawnder cymdeithasol ynghyd. Croesawaf gydnabyddiaeth y Llywodraeth o bwysigrwydd diogelu ynni a diogelu cyflenwad, ac o'r ffaith y bydd microgynhyrchu'n gwneud cyfraniad sylweddol i leihau allyriadau Cymru ac i bolisi ynni Cymru yn y dyfodol. Y prynhawn yma, mae arnaf eisiau canolbwyntio fy sylwadau ar ficrogynhyrchu a chynhyrchu lleol, a'r rôl y gallant ei chwarae yn y polisi ynni cyffredinol i Gymru.

I mi, microgynhyrchu yw'r fan lle mae'r defnyddiwr, y cwsmer, y dinesydd yn cysylltu â'r polisi ynni ehangach, a lle daw'r holl faterion byd-eang a drafodwn—o newid yn yr hinsawdd i gyflenwad ynni, o'r materion yng Nghaliffornia i faterion

relating to Russia—come together and affect individuals in their own homes. By being a part of a local, community-based energy programme, many of the great world issues that we discuss come home to people and people can make a personal contribution to addressing climate change.

I would like the Government to do more to stimulate demand. One issue that microgeneration suppliers and producers will discuss is the requirement to invest and to create demand among consumers. I hope that the Government will be able, through the programme that is being launched today, to demonstrate that it can stimulate demand and work with producers to create the demand that will enable the industry to invest and to have the confidence to invest in further means of delivering microgeneration. At the same time, I know that, in the last year, the Minister has moved to change some of the planning restrictions that have affected the growth of microgeneration, and I would be grateful to hear from the Minister when she believes that process will be complete. I understand that the Government in Cardiff has been talking to the Treasury in London about addressing the other regulatory problems in relation to developing microgeneration, and I would be grateful if the Minister could update us on that.

I believe that microgeneration is cost-effective, and is philosophically and politically attractive as well as an effective means of addressing social justice issues, such as fuel poverty, and climate change issues. It can produce a reliable and predictable supply, reduce carbon dioxide emissions, and ensure that people have a stake in the energy policy of this country. I very much welcome the statement that we have heard today, and the debate that it will no doubt stimulate in future.

The Minister for Environment, Sustainability and Housing (Jane Davidson): One critical message that we need to put over in the context of this debate today is that, when we face the challenges of climate change, we must have a proper response. A proper response means re-

diogelwch daearyddol yn ymwneud â Rwsia—at ei gilydd gan effeithio ar unigolion yn eu cartrefi'u hunain. Drwy fod yn rhan o raglen ynni leol, yn y gymuned, bydd llawer o gwestiynau mawr y byd yn dod yn fyw i bobl a gall pobl wneud cyfraniad personol i fynd i'r afael â'r newid yn yr hinsawdd.

Hoffwn i'r Llywodraeth wneud mwy i ysgogi galw. Un cwestiwn a drafodir gan gyflenwyr a chynhyrchwyr microgynhyrchu yw'r angen i fuddsoddi ac i greu galw ymhlith defnyddwyr. Gobeithiaf y bydd y Llywodraeth yn gallu dangos, drwy'r rhaglen a lansir heddiw, y gall ysgogi galw a gweithio gyda chynhyrchwyr i greu'r galw a fydd yn galluogi'r diwydiant i fuddsoddi ac i gael yr hyder i fuddsoddi mewn dulliau pellach o gyflawni microgynhyrchu. Ar yr un pryd, gwn fod y Gweinidog yn y flwyddyn ddiwethaf wedi symud i newid rhai o'r cyfyngiadau cynllunio a fu'n effeithio ar dwf microgynhyrchu, a byddwn yn ddiolchgar i glywed gan y Gweinidog pa bryd y cred hi y bydd y broses honno wedi'i chwblhau. Deallaf fod y Llywodraeth yng Nghaerdydd wedi bod yn siarad â'r Trysorlys yn Llundain ynghylch mynd i'r afael â'r problemau rheoleiddiol eraill cysylltiedig â datblygu microgynhyrchu, a byddwn yn ddiolchgar pe gallai'r Gweinidog roi'r wybodaeth ddiweddaraf inni am hynny.

Credaf fod microgynhyrchu'n gost-effeithiol, a'i fod yn ddeniadol o safbwynt athroniaeth a gwleidyddiaeth yn ogystal ag yn fodd effeithiol o fynd i'r afael â chwestiynau cyfiawnder cymdeithasol, fel tlodi tanwydd, a materion newid yn yr hinsawdd. Gall gynhyrchu cyflenwad dibynadwy a rhagweladwy, lleihau allyriadau carbon deuocsid, a sicrhau bod gan bobl fudd ym mholisi ynni'r wlad hon. Yr wyf yn croesawu'n fawr iawn y datganiad a glywsom heddiw, a'r ddadl y gwnaiff ei symbylu, heb os, yn y dyfodol.

Y Gweinidog dros yr Amgylchedd, Cynaliadwyedd a Thai (Jane Davidson): Un neges hollbwysig y mae angen inni ei chyfleu yng nghyd-destun y ddadl hon heddiw yw bod yn rhaid wrth ymateb priodol i wynebu her y newid yn yr hinsawdd. Mae ymateb priodol yn golygu ailwerthuso ble'r

evaluating where we have been and looking at where we should go because of what is available, what can be harnessed, and what can be taken forward to improve Wales's security of supply. That must be about using every form of renewable energy available to us. Therefore, the message from the renewable energy route-map today is that Wales is open for renewable energy business. We want to stimulate demand.

Mick, in your contribution, you pointed out that if current trends continue the Government will be unable to meet current targets. However, current trends are not continuing. We now have our own targets on greenhouse gas emissions and have targets from the UK Government, which will be enforced through the committee on climate change being debated in the Climate Change Bill, which will bring down greenhouse gas emissions. We now have European targets by which an obligation is placed on member states to play their part in increasing renewable energy production and bringing down greenhouse gas emissions. Therefore, all of these things are coming together at the moment, which will ensure that the focus on renewable energy is as never before.

4.40 p.m.

Our microgeneration action plan needs to enable people to use microgeneration. Lifting the planning barriers—and we will be taking through regulations on this later this year—is one key action by which we can support individuals, and we need to bring individuals closer to this message. You talked about the previous energy route-map; I have carefully, in annex H of the document, pointed out what has been done since July 2007. There are a tremendous number of projects and announcements about delivery, many of which I mentioned in my opening speech, as well as policy changes since July 2007, in terms of driving this agenda forward.

Darren, I am glad that you welcomed removing the planning barriers to microgeneration in your contribution. I

ydym wedi bod ac edrych ar ble y dylem fynd oherwydd yr hyn sydd ar gael, yr hyn y gellir ei harneisio, a'r hyn y gellir ei ddwyn ymlaen i wella diogelwch cyflenwad Cymru. Rhaid i hynny olygu defnyddio pob ffurf ar ynni adnewyddadwy sydd ar gael inni. Felly, y neges gan y trywydd ynni adnewyddadwy heddiw yw bod Cymru'n agored i fusnes ynni adnewyddadwy. Mae arnom eisiau ysgogi galw.

Mick, yn eich cyfraniad, soniasoch na fydd y Llywodraeth yn gallu cyrraedd y targedau cyfredol os parha'r tueddiadau cyfredol. Fodd bynnag, nid yw'r tueddiadau cyfredol yn parhau. Erbyn hyn mae gennym ein targedau ein hunain ar allyriadau nwyon tŷ gwydr ac mae gennym dargedau gan Lywodraeth y Deyrnas Unedig, a weithredir drwy'r pwyllgor ar newid yn yr hinsawdd a drafodir yn y Mesur Newid yn yr Hinsawdd, a fydd yn lleihau allyriadau nwyon tŷ gwydr. Mae gennym dargedau Ewropeaidd bellach lle gosodir rhwymedigaeth ar aelod wladwriaethau i chwarae eu rhan mewn cynyddu cynhyrchiant ynni adnewyddadwy a lleihau allyriadau nwyon tŷ gwydr. Felly, mae'r holl bethau hyn yn dod ynghyd ar hyn o bryd, a fydd yn sicrhau bod mwy o ganolbwyntio ar ynni adnewyddadwy nag erioed o'r blaen.

Mae angen i'n cynllun gweithredu ar ficrogynhyrchu alluogi pobl i ddefnyddio microgynhyrchu. Mae codi'r rhwystrau cynllunio—a byddwn yn gwthio rheoliadau drwodd ar hyn yn ddiweddarach eleni—yn un weithred allweddol y gallwn ei chyflawni i gefnogi unigolion, ac mae angen inni ddod ag unigolion yn agosach at y neges hon. Sonioch am y trywydd ynni blaenorol; yr wyf wedi nodi'n ofalus, yn atodiad H i'r ddogfen, yr hyn sydd wedi'i wneud ers Gorffennaf 2007. Mae nifer aruthrol o brosiectau a chyhoeddiadau am gyflwyniad, a chrybwyllais lawer ohonynt yn fy araith agoriadol, yn ogystal â newidiadau polisi ers Gorffennaf 2007, o ran gyrru'r agenda hon yn ei blaen.

Darren, yr wyf yn falch ichi groesawu dileu'r rhwystrau cynllunio i ficrogynhyrchu yn eich cyfraniad. Disgwyllais y bregeth arferol yn

expected the normal anti-wind-power rant from the Conservatives, and I am glad that I got it three times. It is rather ironic that you try to suggest, because it is convenient for you to do so, that this document is about wind power, when, in actual fact, wind is only a third of the generation that we see in the context of this renewable energy plan, and before we deal with wind power in the document we have looked at energy from biomass, marine tides and waves, hydroelectricity and energy from waste. Yet, you could not bring yourselves as a party to deal with any of the other issues.

Alun Cairns: You just criticised the Welsh Conservative Party for not dealing with some of the other issues, but will you deal with the one fundamental question that I asked you, and say whether you recognise it or not? One of the UK Government's Ministers, Lord Jones, described the energy route-map in 2005 as flawed. Do you accept his analysis?

Jane Davidson: I am grateful that you raised that, Alun, because it shows that you have not read the document that is in front of you today. This is a renewable energy route-map for Wales. The word 'renewable' seems to have not passed your lips. The word 'renewable' means that this is not the document that looks at issues around any other means of power generation. The word 'renewable' means that the focus is on renewable energy sources, and that is what has been launched today.

You have demonstrated that you cannot move with the times. You have moved back to 2005, which was before any targets were set in the context of climate change. Your party needs to recognise climate change and respond to it appropriately. I would be odd, if my only desire was to increase wind power in Wales, for me to wait until page 23 to discuss it. Were it my desire to increase renewable energy production in Wales, I would use all of the aspects of renewable energy production, and they are laid out in this document. Wind is mentioned in the section on wind, and you might want to take note of that. [*Laughter.*] You asked us to lay out

erbyn pŵer gwynt gan y Ceidwadwyr, ac yr wyf yn falch imi ei chael dair gwaith. Mae braidd yn eironig eich bod yn ceisio awgrymu, am fod hynny'n gyfleus gennych, mai dogfen am bŵer gwynt yw hon, pan nad yw gwynt, mewn gwirionedd, yn ddim ond traean o'r cynhyrchu a welwn yng nghydestun y cynllun ynni adnewyddadwy hwn, a chyn inni ddelio â phŵer gwynt yn y ddogfen yr ydym wedi edrych ar ynni o fiomas, llanw a thonau'r môr, trydan dŵr ac ynni o wastraff. Eto, ni allech fel plaid ddelio ag unrhyw rai o'r materion eraill dros eich crogi.

Alun Cairns: Yr ydych newydd feirniadu Plaid Geidwadol Cymru am beidio â delio â rhai o'r materion eraill, ond a wnewch chithau ddelio â'r un cwestiwn sylfaenol a ofynnais i chi, a dweud a ydych yn ei gydnabod ai peidio? Disgrifiodd un o Weinidogion Llywodraeth y Deyrnas Unedig, yr Arglwydd Jones, y trywydd ynni yn 2005 fel un gwallus. A ydych yn derbyn ei ddadansoddiad?

Jane Davidson: Yr wyf yn ddiolchgar eich bod wedi codi hynny, Alun, oherwydd mae'n dangos nad ydych wedi darllen y ddogfen sydd o'ch blaen chi heddiw. Trywydd ynni adnewyddadwy i Gymru yw hwn. Mae'n ymddangos nad yw'r gair 'adnewyddadwy' wedi croesi'ch gwefusau. Ystyr y gair 'adnewyddadwy' yw nad dyma'r ddogfen sydd yn edrych ar gwestiynau ynghylch unrhyw fodd arall o gynhyrchu pŵer. Ystyr y gair 'adnewyddadwy' yw bod y ffocws ar ffynonellau ynni adnewyddadwy, a dyna beth sydd wedi'i lansio heddiw.

Yr ydych wedi dangos na allwch symud gyda'r oes. Yr ydych wedi symud yn ôl i 2005, sef cyn y gosodwyd unrhyw dargedau yng nghyswllt y newid yn yr hinsawdd. Mae angen i'ch plaid gydnabod y newid yn yr hinsawdd ac ymateb iddo'n briodol. Pe na bawn i ond yn dymuno cynyddu pŵer gwynt yng Nghymru, byddai'n od imi aros tan dudalen 23 i'w drafod. Petawn yn dymuno cynyddu cynhyrchu ynni adnewyddadwy yng Nghymru, byddwn yn defnyddio holl agweddau cynhyrchu ynni adnewyddadwy, ac maent wedi'u gosod allan yn y ddogfen hon. Crybwyllir gwynt yn yr adran ar wynt, ac efallai yr hoffech nodi hynny.

where we expect the supplies to come from, and annex A of the document already makes it clear where we expect every aspect of the renewable energy proposals to come from, and that is what we are testing through consultation. [*Interruption.*]

The Deputy Presiding Officer: Order. I ask for quiet, please, while we listen to the Minister.

Jane Davidson: You also say that you would not have building regulations devolved—you are not concerned about building sustainably for the future. Every single aspect of your contribution, Alun, demonstrated that in no way do you, or your Conservative colleagues, recognise any of the issues around climate change. You do not recognise the changes that will need to be put in place, so you are misleading people when you suggest that we do not need to take action on this front.

This is a can-do Government, and it wants to deliver on the renewable energy agenda. This Government, as Jeff has said, has appointed young climate change champions; we are focusing on how to make homes more energy-efficient; we are looking at issues around the grid connections. I have been talking to Transco and the national grid, and, interestingly enough, they told me that, as a result of our ambition in this area, a larger number of connections had been authorised in Wales in the past few months than in any other part of the United Kingdom. That is because of the way that we are taking this agenda forward.

We need to stimulate debate, and we need people to understand that the current increases in energy prices will not be the last. They will continue to go up and up as long as we continue to rely on fossil fuels—anyone who pretends that they will not is misleading the public. I am telling you that we can use renewable energy to ensure that Wales has a safe and secure energy supply, that we can tackle fuel poverty, and that we can make this a social justice issue. In doing so, we can

[*Chwerthin.*] Gofynasoch inni amlinellu o ble y disgwyliwn i'r cyflenwadau ddod, ac mae atodiad A i'r ddogfen eisoes yn nodi'n glir o ble y disgwyliwn i bob agwedd o'r cynigion ynni adnewyddadwy ddod, a dyna beth yr ydym yn rhoi prawf arno drwy ymgynghori. [*Torri ar draws.*]

Y Dirprwy Lywydd: Trefn. Gofynnaf am ddistawrwydd, os gwelwch yn dda, tra gwrandawn ar y Gweinidog.

Jane Davidson: Dywedwch hefyd na fydech am i'r rheoliadau adeiladu gael eu datganoli—nid ydych yn poeni am adeiladu'n gynaliadwy ar gyfer y dyfodol. Dangosai pob agwedd unigol ar eich cyfraniad, Alun, nad ydych chi, na'ch cyd-Aelodau Ceidwadol, yn cydnabod unrhyw un o'r materion yn ymwneud â newid yn yr hinsawdd. Nid ydych yn cydnabod y newidiadau y bydd angen eu sefydlu, felly yr ydych yn camarwain pobl wrth awgrymu nad oes angen inni weithredu yn y cyswllt hwn.

Llywodraeth sydd am weithredu yw hon, ac mae am gyflawni yng nghyd-destun yr agenda ynni adnewyddadwy. Mae'r Llywodraeth hon, fel y dywedodd Jeff, wedi penodi hyrwyddwyr ifanc newid yn yr hinsawdd; yr ydym yn canolbwyntio ar sut mae gwneud cartrefi'n fwy effeithlon o ran ynni; yr ydym yn edrych ar faterion yn ymwneud â chysylltiadau â'r grid. Yr wyf wedi bod yn siarad â Transco a'r grid cenedlaethol, ac, yn ddiddorol ddigon, dywedasant wrthyf fod mwy o gysylltiadau wedi cael eu hawdurdodi yng Nghymru dros y misoedd diwethaf nag mewn unrhyw ran arall o'r Deyrnas Unedig, o ganlyniad i'n huchelgais yn y maes hwn. Mae hynny oherwydd y ffordd yr ydym yn symud yr agenda hon ymlaen.

Mae angen inni ysgogi dadl, ac mae angen i bobl ddeall nad y codiadau cyfredol ym mhrisiau ynni fydd y rhai diwethaf. Byddant yn parhau i fynd yn uwch ac yn uwch cyhyd ag y byddwn yn dal i ddibynnu ar danwydd ffosil—mae unrhyw un sy'n esgus na fyddant yn camarwain y cyhoedd. Yr wyf yn dweud wrthyf y gallwn ddefnyddio ynni adnewyddadwy i sicrhau bod gan Gymru gyflenwad ynni saff a diogel, y gallwn fynd i'r afael â thlodi tanwydd, ac y gallwn wneud

serve our country in the best way possible.

hwn yn fater o gyfiawnder cymdeithasol. Wrth wneud hynny, gallwn wasanaethu ein gwlad yn y ffordd orau bosibl.

The Deputy Presiding Officer: Order. You are right out of time, Minister.

Y Dirprwy Lywydd: Trefn. Mae'r amser chi ar ben, Weinidog.

The proposal is to agree the amendment tabled by Kirsty Williams. Does any Member object? I see that there is an objection, so we will proceed to a vote.

Y cynnig yw cytuno â'r gwelliant a gyflwynwyd gan Kirsty Williams. A oes unrhyw Aelod yn gwrthwynebu? Gwelaf fod gwrthwynebiad, felly cynhaliwn bleidlais.

*Gwelliant 1 i NDM3863: O blaid 14, Ymatal 1, Yn erbyn 30.
Amendment 1 to NDM3863: For 14, Abstain 1, Against 30.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Bates, Mick
Black, Peter
Burnham, Eleanor
Cairns, Alun
Davies, Paul
German, Michael
Graham, William
Isherwood, Mark
Melding, David
Millar, Darren
Morgan, Jonathan
Ramsay, Nick
Randerson, Jenny
Williams, Kirsty

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Andrews, Leighton
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davidson, Jane
Davies, Alun
Davies, Andrew
Evans, Nerys
Franks, Chris
Gibbons, Brian
Gregory, Janice
Griffiths, John
Hart, Edwina
James, Irene
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Jones, Ieuan Wyn
Lewis, Huw
Lloyd, David
Lloyd, Val
Mewies, Sandy
Morgan, Rhodri
Neagle, Lynne
Ryder, Janet
Sargeant, Carl
Sinclair, Karen
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Wood, Leanne

Ymataliodd yr Aelod canlynol:
The following Member abstained:

Jones, Gareth

*Gwrthodwyd y gwelliant.
Amendment defeated.*

*Cynnig (NDM3863): O blaid 37, Ymatal 0, Yn erbyn 9.
Motion (NDM3863): For 37, Abstain 0, Against 9.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Andrews, Leighton
Bates, Mick
Black, Peter
Burnham, Eleanor
Chapman, Christine
Cuthbert, Jeff
Davidson, Jane
Davies, Alun
Davies, Andrew
Evans, Nerys
Franks, Chris
German, Michael
Gibbons, Brian
Gregory, Janice
Griffiths, John
Hart, Edwina
James, Irene
Jenkins, Bethan
Jones, Alun Ffred
Jones, Ann
Jones, Carwyn
Jones, Gareth
Jones, Ieuan Wyn
Lewis, Huw
Lloyd, David
Lloyd, Val
Mewies, Sandy
Morgan, Rhodri
Neagle, Lynne
Randerson, Jenny
Ryder, Janet
Sargeant, Carl
Sinclair, Karen
Thomas, Gwenda
Thomas, Rhodri Glyn
Williams, Kirsty
Wood, Leanne

Cairns, Alun
Davies, Andrew R.T.
Davies, Paul
Graham, William
Isherwood, Mark
Melding, David
Millar, Darren
Morgan, Jonathan
Ramsay, Nick

*Derbyniwyd y cynnig.
Motion carried.*

**Adroddiad Cyllid Llywodraeth Leol (Rhif 2) 2008-09 (Setliad Terfynol—
Awdurdodau'r Heddlu)
The Local Government Finance Report (No. 2) 2008-09
(Final Settlement—Police Authorities)**

The Minister for Social Justice and Local Government (Brian Gibbons): I propose that

Y Gweinidog dros Gyfiawnder Cymdeithasol a Llywodraeth Leol (Brian Gibbons): Cynigiaf fod

the National Assembly for Wales, in accordance with section 84H of the Local Government Finance Act 1988:

Cynulliad Cenedlaethol Cymru, yn unol ag adran 84H o Ddeddf Cyllid Llywodraeth Leol 1988:

approves the Local Government Finance Report (No. 2) 2008-2009 (Final Settlement—Police) laid in Table Office and e-mailed to Assembly Members on Tuesday 12 February. (NDM3864)

yn cymeradwyo Adroddiad Cyllid Llywodraeth Leol (Rhif 2) 2008-2009 (Setliad Terfynol—yr Heddlu) a osodwyd yn y Swyddfa Gyflwyno ac a anfonwyd at Aelodau'r Cynulliad drwy'r e-bost ddydd Mawrth 12 Chwefror 2008. (NDM3864)

I welcome the opportunity to present the police settlement to the third Assembly. This is the second time that we have debated police matters in a few weeks.

Croesawaf y cyfle i gyflwyno setliad yr heddlu i'r trydydd Cynulliad. Dyma'r ail waith inni drafod materion heddlu mewn ychydig wythnosau.

The Deputy Presiding Officer: Order. Please could we have silence, so that we can hear what the Minister is saying? It is a very important debate. [*Interruption.*] Thank you, Mr Cairns—that is helpful.

Y Dirprwy Lywydd: Trefn. A gawn ni dawelwch, fel y gallwn glywed yr hyn y mae'r Gweinidog yn ei ddweud? Mae'n ddadl bwysig iawn. [*Torri ar draws.*] Diolch ichi, Mr Cairns—mae hynny'n gymorth.

Brian Gibbons: These debates on this important matter are a true reflection of the high regard in which we hold police services here in Wales.

Brian Gibbons: Mae'r dadleuon hyn ar y mater pwysig hwn yn adlewyrchiad cywir o'r meddwl mawr sydd gennym o'r gwasanaethau heddlu yma yng Nghymru.

The purpose of the debate today is to present the more general aspects of the police funding settlement. The details of the settlement were circulated to police authorities on 24 January, and the settlement for English police authorities was debated in the House of Commons on 4 February. The amount of unhypothecated support being provided by the Assembly Government for the period of the comprehensive spending review was approved by the Assembly in the budget debate on 22 January.

Diben y ddadl heddiw yw cyflwyno agweddau mwy cyffredinol setliad cyllid yr heddlu. Cylchredwyd manylion y setliad i'r awdurdodau heddlu ar 24 Ionawr, a thrafodwyd y setliad i awdurdodau heddlu Lloegr yn Nhŷ'r Cyffredin ar 4 Chwefror. Cafodd y swm o gymorth heb ei neilltuo sy'n cael ei ddarparu gan Lywodraeth y Cynulliad dros gyfnod yr adolygiad cynhwysfawr o wariant ei gymeradwyo gan y Cynulliad yn y ddadl ar y gyllideb ar 22 Ionawr.

Police funding in Wales is part of a complex set of arrangements between the Home Office, the Assembly Government and the council tax payer. Funding from the Home Office and the Assembly Government is distributed according to a complex formula determined by the Home Office. Therefore, funding provided by the Assembly Government is inextricably linked to funding provided by the Home Office.

Mae cyllid i'r heddlu yng Nghymru yn rhan o set gymhleth o drefniadau rhwng y Swyddfa Gartref, Llywodraeth y Cynulliad a threthdalwyr y dreth gyngor. Caiff y cyllid oddi wrth y Swyddfa Gartref a Llywodraeth y Cynulliad ei ddosbarthu yn ôl fformiwla gymhleth a bennir gan y Swyddfa Gartref. Felly, mae cyswllt anorfod rhwng y cyllid a ddarperir gan Lywodraeth y Cynulliad a'r cyllid a ddarperir gan y Swyddfa Gartref.

Police services in Wales have benefited from a significant increase in resources over a sustained period. On a like-for-like basis, Government grant for the police will have increased by 52 per cent between 1999-2000 and 2007-08.

Mae'r gwasanaethau heddlu yng Nghymru wedi elwa o gynnydd sylweddol mewn adnoddau dros gyfnod hir. O gymharu'r un elfennau, bydd grant y Llywodraeth i'r heddlu wedi cynyddu 52 y cant rhwng 1999-2000 a 2007-08.

4.50 p.m.

At the end of January, the Home Office and the Assembly Government announced the settlement for police authorities for the three financial years from 2008-09 to 2010-11. For each of the three years, police authorities in Wales will receive an average overall increase of 2.6 per cent.

The Home Office provides floor funding from within the police grant, which ensures that no police authority receives less than 2.5 per cent over the same period. Three Welsh forces—Gwent, Dyfed Powys and North Wales—will receive a total of £15 million in floor funding for 2008-09.

Sir Ronnie Flanagan's review of policing recommends that the Home Office should move towards a fuller application of the needs-based funding formula in future spending reviews, with a phasing out of floor funding. This, potentially, has significant consequences for these Welsh forces and I will work closely with the Home Office on the consideration of this recommendation and its implications.

Support for police authorities in Wales will rise from £379 million in the current financial year to £409 million by 2010-11. This represents an increase of 8 per cent in the Assembly Government's contribution to this funding over that period, with a total rise from the Assembly from £154 million to £167 million.

Policing and reducing crime remain top priorities for both the UK Government and the Assembly Government. The funding settlement that Ministers will be providing for the next three years reflects the Government's continuing commitment to improving policing and further reducing crime. The Flanagan report states that crime in England and Wales has fallen by a third since 1997. However, there are continuing levels of public concern and it needs to be acknowledged that many of our communities continue to be blighted by unacceptably high levels of crime and anti-social behaviour.

Ddiwedd mis Ionawr, cyhoeddodd y Swyddfa Gartref a Llywodraeth y Cynulliad y setliad i'r awdurdodau heddlu am y tair blynedd ariannol o 2008-09 i 2010-11. Ar gyfer pob un o'r tair blynedd, bydd yr awdurdodau heddlu yng Nghymru yn cael cynnydd cyffredinol ar gyfartaledd o 2.6 y cant.

Mae'r Swyddfa Gartref yn darparu cyllid gwaelodol o fewn grant yr heddlu, sy'n sicrhau nad oes unrhyw awdurdod heddlu yn cael llai na 2.5 y cant dros yr un cyfnod. Bydd tri o heddluoedd Cymru—Gwent, Dyfed Powys a Gogledd Cymru—yn cael cyfanswm o £15 miliwn mewn cyllid gwaelodol ar gyfer 2008-09.

Mae adolygiad Syr Ronnie Flanagan o blismona yn argymhell y dylai'r Swyddfa Gartref symud tuag at gymhwyso'r fformiwla seiliedig ar anghenion yn llawnach mewn adolygiadau gwariant yn y dyfodol, gan raddol ddileu cyllid gwaelodol. Gallai hyn olygu canlyniadau arwyddocaol i'r heddluoedd hyn yng Nghymru a byddaf yn gweithio'n agos gyda'r Swyddfa Gartref i ystyried yr argymhelliad hwn a'i oblygiadau.

Bydd y cymorth i'r awdurdodau heddlu yng Nghymru yn codi o £379 miliwn yn y flwyddyn ariannol gyfredol i £409 miliwn erbyn 2010-11. Mae hyn yn cynrychioli cynnydd o 8 y cant yng nghyfraniad Llywodraeth y Cynulliad dros y cyfnod hwnnw, gyda chyfanswm cynnydd oddi wrth y Cynulliad o £154 miliwn i £167 miliwn.

Mae plismona a gostwng lefelau troseddu yn parhau'n flaenoriaethau pennaf i Lywodraeth y DU a Llywodraeth y Cynulliad. Mae'r setliad cyllido y bydd y Gweinidogion yn ei ddarparu am y tair blynedd nesaf yn adlewyrchu ymrwymiad parhaus y Llywodraeth i wella plismona a gostwng lefelau troseddu ymhellach. Dywed adroddiad Flanagan fod troseddu yng Nghymru a Lloegr wedi gostwng un rhan o dair er 1997. Fodd bynnag, mae cryn bryder yn parhau ymysg y cyhoedd ac mae angen cydnabod bod llawer o'n cymunedau yn cael eu difetha o hyd gan lefelau annerbyniol o uchel o droseddu ac ymddygiad gwrthgymdeithasol.

The three-year settlement for policing will provide a background of stability and continuity against which the police and key stakeholders can plan, in partnership, with much greater certainty and confidence. It also provides a fair basis for taking forward the Assembly Government's comprehensive programme of commitments, as set out in 'One Wales'.

We all know that this has been a tight budget settlement. I have worked with the Minister for Finance and Public Service Delivery to maintain police funding at a realistic level for the next three years. The Minister for finance, in his budget speech, emphasised that this has been a budget of tough choices. I reiterate what I said in the debate on the local authority settlement that the comprehensive spending review has resulted in lower levels of public expenditure growth being available to us and that, consequently, our programmes must reflect that. Indeed, the wider police settlement reflects this more constrained environment of public expenditure. As I said in that debate, we clearly cannot spend what we do not have.

Police authorities have received a realistic and fair settlement, with an increase in funding, backed by Home Office programmes, but that must be linked to reform and modernisation and a continuing drive towards efficiency, improved productivity and measures to cut bureaucracy.

Chief constables and police authorities in Wales will have maximum flexibility to make the best possible use of resources to maintain front-line policing and to have the right workforce in place to deliver on local priorities. The Assembly Government remains committed to building on the significant progress that has been made to date by local government in increasing efficiency and productivity. This reduces unnecessary bureaucracy and will, in the case of police services, ensure that front-line police officers are effectively focused on their front-line duties.

Bydd y setliad tair blynedd ar gyfer plismona yn rhoi cefndir o sefydlogrwydd a pharhad ac, yn erbyn y cefndir hwnnw, gall yr heddlu a rhanddeiliaid allweddol gynllunio, mewn partneriaeth, gyda llawer mwy o sicrwydd a hyder. Mae hefyd yn rhoi sylfaen deg er mwyn symud rhaglen gynhwysfawr Llywodraeth y Cynulliad o ymrwymadau, fel y'u nodwyd yn 'Cymru'n Un', ymlaen.

Gŵyr pawb ohonom fod hwn wedi bod yn setliad cyllideb tynn. Yr wyf wedi gweithio gyda'r Gweinidog dros Gyllid a Chyflenwi Gwasanaethau Cyhoeddus i gynnal y cyllid i'r heddlu ar lefel realistig am y tair blynedd nesaf. Pwysleisiodd y Gweinidog dros Gyllid, yn araith y gyllideb, fod hon wedi bod yn gyllideb o ddewisiadau anodd. Ailadroddaf yr hyn a ddywedais yn y ddadl am y setliad i'r awdurdodau lleol, fod yr adolygiad cynhwysfawr o wariant wedi golygu bod lefelau twf is ar gael inni o ran gwariant cyhoeddus a'i bod yn rhaid, felly, i'n rhaglenni adlewyrchu hynny. Yn wir, mae setliad ehangach yr heddlu'n adlewyrchu'r amgylchedd mwy cyfyng hwn o ran gwariant cyhoeddus. Fel y dywedais yn y ddadl honno, ni allwn yn amlwg wario'r hyn nad yw gennym.

Mae'r awdurdodau heddlu wedi cael setliad realistig a theg, gyda chynnydd yn eu cyllid, a hynny'n cael ei gefnogi gan raglenni'r Swyddfa Gartref, ond rhaid cysylltu hynny â diwygio a moderneiddio ac ymgyrch barhaus tuag at effeithlonrwydd, gwell cynhyrchiant a mesurau i gwtogi ar fiwrocratiaeth.

Bydd gan y prif gwnstabiliaid a'r awdurdodau heddlu yng Nghymru yr hyblygrwydd mwyaf posibl i ddefnyddio'r adnoddau i gynnal plismona rheng flaen yn y modd gorau posibl, ac i sicrhau bod y gweithlu iawn ganddynt i wireddu blaenoriaethau lleol. Mae Llywodraeth y Cynulliad yn dal i ymrwymo i adeiladu ar y cynnydd sylweddol sydd wedi cael ei wneud hyd yma gan lywodraeth leol yn cynyddu effeithlonrwydd a chynhyrchiant. Mae hyn yn cwtogi ar fiwrocratiaeth ddiangen a bydd, yn achos y gwasanaethau heddlu, yn sicrhau bod swyddogion heddlu rheng flaen yn canolbwyntio'n effeithiol ar eu dyletswyddau rheng flaen.

Efficiency gains over the last few years have allowed for increases in front-line resources. Again, the Flanagan review acknowledges that the outcome of the comprehensive spending review will demand greater efficiency and productivity. The report recommends that forces should focus their efforts on high potential areas for improved productivity.

I commend the Welsh police authorities for the work that they are already undertaking on improving their collaboration, through greater use of shared services, better procurement, workforce modernisation and process improvements, which will allow further gains to take place. The Assembly Government continues to support the collaborative approach taken by the four police services in Wales and this momentum needs to be maintained.

We know that there is variable performance across public services in Wales and, in many instances, performance levels need to be improved. However, that is not necessarily always an issue of resources; in many cases, it is not the case at all. I have said before that I am committed to providing councils and police authorities with the tools to allow them to deliver better outputs and outcomes for the people of Wales. Key to this is sound financial management and strong collaborative arrangements.

I have referred to council tax increases for 2008-09 on a number of occasions. Over recent years, these settlements have been reasonable. As precepting authorities, police authorities have the same responsibility as councils for budgeting prudently, and my expectation that council tax increases should be no more than 5 per cent applies to them as it does to local authorities. However, I welcome the fact that police authorities' budget plans for the coming year appear to be in line with this expectation.

Therefore, I urge the Assembly to approve the final police settlement.

Mae enillion effeithlonrwydd dros y blynyddoedd diwethaf wedi caniatáu ar gyfer cynnydd yn yr adnoddau rheng flaen. Eto, mae adolygiad Flanagan yn cydnabod y bydd canlyniad yr adolygiad cynhwysfawr o wariant yn mynnu mwy o effeithlonrwydd a chynhyrchiant. Mae'r adroddiad yn argymhell y dylai heddluoedd ganolbwyntio eu hymdrechion ar feysydd lle mae potensial mawr i wella cynhyrchiant.

Cymeradwyaf awdurdodau heddluoedd Cymru am y gwaith y maent eisoes yn ei wneud i wella eu cydweithio, drwy ddefnyddio mwy ar wasanaethau a rennir, gwella trefniadau caffael, moderneiddio'r gweithlu a gwelliannau proses, a fydd yn fodd i wneud gwelliannau pellach. Mae Llywodraeth y Cynulliad yn dal i gefnogi'r dull cydweithio a fabwysiadwyd gan y pedwar gwasanaeth heddlu yng Nghymru ac mae angen cynnal y momentwm hwn.

Gwyddom fod y perfformiad yn amrywio ar draws gwasanaethau cyhoeddus yng Nghymru ac, mewn llawer o achosion, mae angen gwella'r lefelau perfformiad. Fodd bynnag, nid mater o adnoddau yw hynny o reidrwydd bob amser; mewn llawer o achosion, nid hynny yw'r broblem o gwbl. Yr wyf wedi dweud o'r blaen fy mod yn ymrwymo i ddarparu'r modd i gynghorau ac awdurdodau heddlu i wireddu gwell allbynnau a chanlyniadau ar gyfer pobl Cymru. Mae rheolaeth ariannol gadarn a threfniadau cydweithio cryf yn allweddol i hyn.

Yr wyf wedi cyfeirio at y codiadau yn y dreth gyngor ar gyfer 2008-09 droeon. Dros y blynyddoedd diwethaf, mae'r setliadau hyn wedi bod yn rhesymol. Fel awdurdodau praeseptu, mae gan awdurdodau heddlu yr un cyfrifoldeb â chynghorau i gyllidebu'n ddoeth, ac mae fy nisgwyliad na fydd codiadau'r dreth gyngor yn ddim mwy na 5 y cant yr un mor gymwys iddynt hwy ag ydyw i'r awdurdodau lleol. Fodd bynnag, croesawaf y ffaith bod cynlluniau cyllideb yr awdurdodau heddlu am y flwyddyn i ddod yn unol â'r disgwyliad hwn, yn ôl pob tebyg.

Felly, anogaf y Cynulliad i gymeradwyo setliad terfynol yr heddlu.

Mark Isherwood: The police are a vital link in the chain of justice, consuming two-thirds of law and order spending. The UK Government's approach to the police has been a familiar one—higher public spending combined with an ever-tighter central grip. Like other public services, the police are bedevilled with national targets, interference and bureaucracy created by central intervention. The result has been that, even as resources for the police have reached record levels, officers feel unable to deliver the service that they and the public want, and the gulf between the police and the public is growing. A survey conducted by ICM for the taxpayers' alliance found that, while the overwhelming majority respect the police, and rightly so, less than a quarter think that policing in their area has improved and less than half think that increases in council tax to pay for improvements in local policing in the last 10 years have been good value for money.

A large majority of the public agrees that the police spend too much time in police stations and not enough time on the beat, and that their hands are tied by red tape and political correctness. This view is shared by the police officers themselves; it was noted in the Police Federation of England and Wales's magazine that forces are so driven by Home Office targets that they are forced to manipulate the figures to fit the crime. Targets are distorted for policing locally, with officers of all ranks under considerable pressure. Many have been left feeling frustrated by having to police by numbers, and not by crime. As one officer said :

'I have been in the Criminal Investigation Department for virtually all of my service and crime has not reduced; it is out of control'.

It is against this backdrop that we must consider that this final police settlement. Assembly Government revenue support for police authorities will rise from £158 million

Mark Isherwood: Mae'r heddlu'n ddolen gyswllt hollbwysig yn y gadwyn gyfiawnder, yn defnyddio dwy ran o dair o'r gwariant ar gyfraith a threfn. Mae ymagwedd Llywodraeth y DU tuag at yr heddlu wedi bod yn un gyfarwydd—gwariant cyhoeddus uwch wedi'i gyfuno â rheolaeth ganolog sy'n tynhau'n barhaus. Megis gwasanaethau cyhoeddus eraill, mae'r heddlu'n cael eu plagio gan dargedau cenedlaethol, ymyrryd a biwrocratiaeth a grëir gan ymyrryd canolog. Y canlyniad fu, hyd yn oed wrth i'r adnoddau i'r heddlu gyrraedd y lefelau uchaf erioed, fod swyddogion yn teimlo nad ydynt yn gallu darparu'r gwasanaeth y maent hwy a'r cyhoedd yn ei ddymuno, ac mae'r bwlch rhwng yr heddlu a'r cyhoedd yn tyfu. Canfu arolwg a gynhaliwyd gan ICM ar ran cynghrair y trethdalwyr, tra mae'r mwyafrif helaeth yn parchu'r heddlu, ac yn briodol felly, fod llai na chwarter yn meddwl bod plismona yn eu hardal hwy wedi gwella a bod llai na hanner yn meddwl bod y codiadau yn y dreth gyngor i dalu am welliannau mewn plismona lleol dros y 10 mlynedd diwethaf wedi bod yn werth da am arian.

Mae mwyafrif helaeth o'r cyhoedd yn cytuno bod yr heddlu'n treulio gormod o'u hamser mewn gorsafoedd heddlu a dim digon o amser ar eu rhawd, a bod eu dwylo'n cael eu clymu gan dâp coch a chywirdeb gwleidyddol. Mae'r farn hon yn cael ei rhannu gan swyddogion heddlu eu hunain; nodwyd yng nghylchgrawn Ffederasiwn Heddlu Cymru a Lloegr fod heddluoedd yn cael eu gyrru i'r fath raddau gan dargedau'r Swyddfa Gartref fel eu bod yn cael eu gorfodi i gamliwio'r ffigurau i gyd-fynd â'r drosedd. Mae targedau'n cael eu hystumio o ran plismona lleol, ac mae swyddogion o bob rheng dan bwysau sylweddol. Mae llawer yn teimlo'n rhwystredig ei bod yn rhaid iddynt blismona yn ôl rhifau, ac nid yn ôl troseddau. Fel y dywedodd un swyddog:

'Yr wyf wedi bod yn yr Adran Ymchwilio Droseddol gydol fy ngwasanaeth bron ac nid yw lefel troseddu wedi gostwng; mae allan o reolaeth'.

Yn erbyn y gefnlen honno y mae rhaid inni ystyried y setliad terfynol hwn i'r heddlu. Bydd cymorth refeniw Llywodraeth y Cynulliad i'r awdurdodau heddlu yn codi o

for 2008-09 to £168 million in 2010-11. Out of context, that sounds impressive, especially when additional Home Office funding will ensure that no Welsh police authority receives an increase of less than 2.5 per cent next year. However, the reality is somewhat different. Welsh police forces are feeling the squeeze now that Gordon Brown's spending bonanza has come to an end. In north Wales, even a 5 per cent rise in council tax police precept will mean cuts of £2.9 million. In south Wales, the chief constable has raised fears about the forces' ability to respond to unexpected major incidents, because of a £9 million shortfall in funding. She added that her force has demonstrated year on year efficiencies but that there is a limit to this, which will eventually be reached. I am advised that, because of the shortage of funding across the board, the police federation forecasts a likely reduction of 500 in the number of police officers in south Wales alone over the next 18 months, with none recruited. All of this is happening as the Home Office expects all forces to increase expenditure on counterterrorism and major crime.

Labour boasts about record police numbers, but, despite taxpayers spending more than ever on policing, Government figures show a drop in the number of officers for the second successive year. The Government has tied up officers in so much red tape that they spend less than 20 per cent of their time on patrol. Government bureaucracy and distorted priorities have created the policing of the madhouse, with police officers doing civilian jobs and civilians in uniform doing police officers' jobs. We cannot expect our police forces to deliver on all of the unfunded burdens imposed on them by Government and to meet the expectations of the public for proper local policing with budget settlements that make further front-line cuts unavoidable.

Police morale is already at rock bottom, that Labour and Plaid, three weeks ago, voted against a motion calling on the Westminster Government to honour the police pay award

£158 miliwn yn 2008-09 i £168 miliwn yn 2010-11. Allan o'i gyd-destun, mae hynny'n swnio'n drawiadol, yn enwedig pan fydd cyllid ychwanegol o du'r Swyddfa Gartref yn sicrhau na fydd unrhyw awdurdod heddlu yng Nghymru yn cael cynnydd o lai na 2.5 y cant y flwyddyn nesaf. Fodd bynnag, mae'r realiti rywfaint yn wahanol. Mae heddluoedd Cymru'n teimlo'r wasgfa bellach fod cyfnod gwario hael Gordon Brown wedi bod i ben. Yn y gogledd, bydd cynnydd hyd yn oed o 5 y cant ym mhraesept treth gyngor yr heddlu'n golygu toriadau o £2.9 miliwn. Yn y de, mae'r prif gwnstabl wedi codi ofnau ynglŷn â gallu'r heddluoedd i ymateb i ddiwyddiadau mawr annisgwyl, oherwydd diffyg cyllido o £9 miliwn. Ychwanegodd fod ei llu hi wedi dangos arbedion effeithlonrwydd flwyddyn ar ôl blwyddyn ond fod pen draw ar hyn, a fydd yn cael ei gyrraedd maes o law. Dywedir wrthyf fod ffederasiwn yr heddlu, oherwydd y diffyg cyllid drwodd draw, yn darogan gostyngiad tebygol o 500 yn nifer y swyddogion heddlu yn y de yn unig dros y 18 mis nesaf, a dim swyddogion yn cael eu recriwtio. Mae hyn i gyd yn digwydd tra mae'r Swyddfa Gartref yn disgwyl i bob heddlu gynyddu'r gwariant ar ymladd terfysgaeth a throseddau mawr.

Mae Llafur yn ymffrostio am y nifer mwyaf erioed o heddlu, ond, er bod trethdalwyr yn gwario mwy nag erioed ar blismona, dengys ffigurau'r Llywodraeth ostyngiad yn y nifer o swyddogion am yr ail flynedd yn olynol. Mae'r Llywodraeth wedi clymu swyddogion mewn cymaint o dâp coch fel eu bod yn treulio llai nag 20 y cant o'u hamser ar batrôl. Mae biwrocratiaeth y Llywodraeth a blaenoriaethau gwyrngam wedi creu plismona'r seilam, gyda swyddogion heddlu'n gwneud swyddi sifil a sifiliaid mewn lifrai'n gwneud swyddi swyddogion heddlu. Ni allwn ddisgwyl i'n heddluoedd gyflawni'r holl feichiau nad ydynt yn cael eu cyllido a orfodir arnynt gan y Llywodraeth a bodloni disgwyliadau'r cyhoedd am blismona lleol priodol gyda setliadau cyllideb sy'n gwneud toriadau rheng flaen pellach yn anochel.

Mae morâl yr heddlu eisoes wedi taro'r gwaelod, gan fod Llafur a Phlaid, dair wythnos yn ôl, wedi pleidleisio yn erbyn cynnig yn galw ar Lywodraeth San Steffan i

in full. Subsequent responses from serving officers include the following:

‘As a lifelong Tory voter, it doesn’t surprise me one bit that this happened’.

‘I have been a lifelong Labour supporter. Recent events have caused me to question this political belief’.

‘Having always voted Plaid Cymru, there is a saying that the wheel turns’.

5.00 p.m.

In this context, we must also ask what will happen to the money given to the police authorities by the Home Office to fund the police pay award in full, which they are now not allowed to distribute. We must free our police from red tape so that they can be deployed to our streets, we must make them locally accountable, and we must honour a police pay formula that lasted for almost three decades.

Alun Ffred Jones: Bydd fy sylwadau yn rhai byr gan ein bod yn sôn am fater technegol. Mae setliad eleni yn dynn ac, o’r herwydd, mae dewisiadau anodd yn wynebu’r heddlu, fel sy’n wynebu pob corff cyhoeddus arall. Ni chredaf y dylem guddio hynny mewn unrhyw ffordd. Bydd yr heddlu’n gorfod wynebu cyfyngu ar beth o’u gweithgareddau, yn sicr, a hefyd ar recriwtio. Ni allant osgoi hynny.

Wedi dweud hynny, diddorol yw gwrando ar y Torïaid yn beirniadu prinder y buddsoddiad neu’r ffaith nad yw’r cynnydd yn ddigonol i ymateb i’r galw—sy’n berffaith wir—a hwythau wedi dweud yn hollol glir na fyddent yn gwario ceiniog yn fwy na’r hyn y mae Llywodraeth San Steffan yn ei wario ar wasanaethau cyhoeddus. Felly, gofynnir y cwestiwn amlwg: beth fydddech yn ei wneud yn y sefyllfa hon pe caech drwy ryw ryfedd wyrth yr awenau i’ch dwylo?

O ran y feirniadaeth am y ddadl am yr heddlu a gafwyd yn y Siambwr hon, dywedodd y Gweinidog bryd hynny ei fod wedi ysgrifennu ar ran Llywodraeth Cymru at San

anrhydeddu dyfarniad cyflog yr heddlu’n llawn. Ymysg yr ymatebion ers hynny gan swyddogion mewn swydd mae’r canlynol:

Fel pleidleisiwr Ceidwadol gydol fy oes, nid wyf yn synnu o gwbl fod hyn wedi digwydd.

Bûm yn cefnogi’r Blaid Lafur gydol fy oes. Mae digwyddiadau diweddar wedi peri imi gwestiynu’r gred wleidyddol hon.

Ar ôl pleidleisio am Blaid Cymru erioed, dywedir bod yr olwyn yn troi.

Yn y cyd-destun hwn, mae’n rhaid inni ofyn hefyd beth a fydd yn digwydd i’r arian a roddodd y Swyddfa Gartref i awdurdodau’r heddlu gan i ariannu codiad cyflog yr heddlu’n llawn, nad ydynt bellach yn cael ei ddosbarthu. Mae’n rhaid inni ryddhau ein heddlu rhag mân-reolau er mwyn eu defnyddio ar ein strydoedd; mae’n rhaid inni eu gwneud yn atebol yn lleol; ac mae’n rhaid inni anrhydeddu fformiwla cyflog heddlu sydd wedi para tri degawd bron.

Alun Ffred Jones: My comments will be brief since we are discussing a technical issue. This year’s settlement is tight and, as a result, there are difficult choices facing the police, as is the case for every other public body. I do not think that we should hide that in any way. The police will certainly have to face restrictions on some of their activities, and also on recruitment. They cannot avoid that.

Having said that, it is interesting to hear the Tories criticising the lack of investment or the fact that this increase is not sufficient to respond to the need—which is perfectly true—despite saying quite clearly that they would not spend a penny more than what the Westminster Government spends on public services. Therefore, the question must be asked: what would you do in this situation if, through some miracle, you assumed power?

As regards the criticism of the police debate in this Chamber, the Minister said at the time that he had written to Westminster on behalf of the Government of Wales saying clearly

Steffan gan ddweud yn glir y dylai'r Llywodraeth yn San Steffan anrhydeddu penderfyniad y tribiwnlys. Nid wyf yn siŵr beth arall y gallai fod wedi ei wneud. Yr unig broblem yw'r ffaith na wnaethom gefnogi gwelliant y Toriaid. Gan fod y Gweinidog wedi gwneud hynny eisoes, nid oedd na phwrpas na gwerth i'r gwelliant, er, deallaf mai *politics* yw hynny, ac ni ellid disgwyl dim byd gwell.

O ran effeithiolrwydd yr heddlu, fy mhrofiad i yng ngogledd Cymru yw bod heddlu'r gogledd wedi ymdrechu'n fawr i bontio'r gagendor sydd wedi agor rhwng y cyhoedd a'r heddlu. Maent wedi ymdrechu yn y modd hwnnw yn sicr o ran yr iaith Gymraeg, ac mae'r timau cymunedol wedi bod yn eithriadol o lwyddiannus, yn enwedig yn y rhanbarth gorllewinol. Talaf deyrnged i bennaeth yr adran honno, Gareth Pritchard—a fydd yn newid swydd yn ystod yr wythnosau nesaf—am fod ei ymdrechion i gysylltu â'r cyhoedd wedi bod yn ardderchog.

Yr unig bwynt arall sydd gennyf i'w wneud yw nad yw'r fformiwlâu byth yn gweithio'n deg. Mae angen edrych eto ar y fformiwlâu a ddefnyddir wrth ariannu'r gwahanol heddluoedd. Ni chredaf fod gan yr heddluoedd yn yr ardaloedd gwledig y cymorth sy'n angenrheidiol iddynt yn eu sefyllfa hwy. Felly, yr wyf yn cefnogi'r adroddiad a gyhoeddwyd heddiw, a gobeithiaf y bydd, maes o law, fwy o adnoddau ar gael nid yn unig i'r heddlu, ond i wasanaethau cyhoeddus pwysig eraill.

Jenny Randerson: I start by pointing out that this is a significant amount of money that the Assembly gives to the police, and yet, when we look back to the budget debates, the word 'police' was not mentioned once in either of them. The problem is that the local authority settlement was poor, and the police authority budget is, unfortunately, a case of more of the same.

We need, however, to look at this from a fresh perspective. The Government's threat to cap council tax increases has left police authorities with no flexibility to respond. I recall that the Labour Party was more than willing to whack up the precept to pay for the

that the Westminster Government should fulfil the tribunal's decision. I am not sure what else he could have done. The only problem is the fact that we did not support the Tory amendment. As the Minister had already done so, there was no point supporting the amendment, although I understand that this is merely a case of politics—with a small 'p'—and one could not expect any better.

In terms of the efficiency of the police, all I can say from my experience in north Wales is that great efforts have been made by the police in north Wales to bridge the gap between the public and the police. They have strived in that way, certainly in terms of the Welsh language, and the community teams have been extremely successful, particularly in the western region. I pay tribute to the head of that department, Gareth Pritchard—who will be moving to a new post in the next few weeks—because his efforts to forge links with the public have been excellent.

The only other point that I will make is that these formulae never actually work out fairly. We need to re-examine the formulae used in funding different police forces. I do not think that police forces in rural areas receive the support that they need in their situation. Therefore, I support the report published today, and I hope that, in due course, there will be more resources available not only to the police, but to other important public services.

Jenny Randerson: Dechreuaf drwy nodi bod hwn yn swm sylweddol o arian y mae'r Cynulliad yn ei roi i'r heddlu, ac eto, pan edrychwn yn ôl ar y dadleuon cyllideb, ni soniwyd am y gair 'heddlu' yn yr un ohonynt. Y broblem yw bod y setliad awdurdod lleol yn wael, a bod cyllideb yr awdurdod heddlu, yn anffodus, yn fwy o'r un peth.

Fodd bynnag, mae angen inni ystyried hyn o safbwynt newydd. Mae bygythiad y Llywodraeth i gapio cynnydd y dreth gyngor wedi tynnu pob hyblygrwydd i ymateb oddi wrth awdurdodau'r heddlu. Yr wyf yn cofio bod y Blaid Lafur yn fwy na bodlon gwthio'r

all-Wales police merger that no-one wanted, but we are now facing a situation where we cannot have an increase that is badly needed to protect front-line services.

I want to spend a bit of time dealing with the issue of South Wales Police, which is in a particularly dire predicament with this budget. It is in a notably worse situation than the forces in the rest of Wales. The Minister will recall that I suggested that allowing a slightly bigger increase would be necessary for South Wales Police this year. The Minister rejected that idea. The chief constable has made it clear that raising the precept by 13p a week for the average household—which is the sort of sum that we are looking at—will set the authority in train for trying to deliver a decent police service for south Wales.

It is important to note that South Wales Police is facing increasingly serious problems. It receives three quarters of its funding from central Government on a national needs-based formula. This sum is then reduced by about £2.4 million a year to guarantee a minimum increase to those forces that received less than the 2.5 per cent increase in their funding over the previous year. In essence, as the chief constable points out, there is a national needs-based formula that is not properly implemented. The adjustment has been made for the past two years and will continue until 2011. South Wales Police will receive £14 million less than the amount allocated by the national needs-based formula, which is nonsense. That is obviously having an impact on the sort of service that it can provide.

It is important to remember that South Wales Police provides services to 42 per cent of the population of Wales, including the two largest cities. It is also important to remember that because the capital city is within the area, it faces major challenges with large events and the potential risks associated with such events and other aspects of law and order. Bear in mind that the Metropolitan Police receives an extra £100 million a year to cope with the requirements of being the police force for the capital city of the United

Kingdom. I want to spend a bit of time dealing with the issue of South Wales Police, which is in a particularly dire predicament with this budget. It is in a notably worse situation than the forces in the rest of Wales. The Minister will recall that I suggested that allowing a slightly bigger increase would be necessary for South Wales Police this year. The Minister rejected that idea. The chief constable has made it clear that raising the precept by 13p a week for the average household—which is the sort of sum that we are looking at—will set the authority in train for trying to deliver a decent police service for south Wales.

I want to spend a bit of time dealing with the issue of South Wales Police, which is in a particularly dire predicament with this budget. It is in a notably worse situation than the forces in the rest of Wales. The Minister will recall that I suggested that allowing a slightly bigger increase would be necessary for South Wales Police this year. The Minister rejected that idea. The chief constable has made it clear that raising the precept by 13p a week for the average household—which is the sort of sum that we are looking at—will set the authority in train for trying to deliver a decent police service for south Wales.

Mae'n bwysig nodi bod Heddlu De Cymru'n wynebu problemau mwyfwy difrifol. Mae'n cael tri chwarter o'i gyllid gan Lywodraeth Ganolog ar fformiwla genedlaethol sy'n seiliedig ar anghenion. Caiff y swm hwn ei leihau wedyn ryw £2.4 miliwn y flwyddyn i sicrhau cynnydd lleiaf i'r heddluoedd hynny a gafodd lai na'r cynnydd 2.5 y cant yn eu cyllid dros y flwyddyn flaenorol. Yn y bôn, fel y dywed y prif gwnstabl, ceir fformiwla genedlaethol sy'n seiliedig ar anghenion nad yw'n cael ei gweithredu'n briodol. Gwnaethpwyd yr addasiad am y ddwy flynedd flaenorol a bydd yn parhau hyd 2011. Bydd Heddlu De Cymru'n cael £14 miliwn yn llai na'r swm a ddyrannwyd gan y fformiwla genedlaethol sy'n seiliedig ar anghenion, sy'n wiriondeb. Mae hynny'n amlwg yn cael effaith ar y math o wasanaeth y gall ei ddarparu.

Mae'n bwysig cofio bod Heddlu De Cymru'n darparu gwasanaethau i 42 y cant o boblogaeth Cymru, gan gynnwys y ddwy ddinas fwyaf. Gan fod y brifddinas yn rhan o'r ardal, mae hefyd yn bwysig cofio ei fod yn wynebu heriau enfawr gyda digwyddiadau mawr a'r risgiau posibl sy'n gysylltiedig â digwyddiadau felly ac agweddau eraill ar gyfraith a threfn. Cofiwch fod yr Heddlu Metropolitaidd yn cael £100 miliwn ychwanegol y flwyddyn i ymdopi â gofynion plismona prifddinas y Deyrnas Unedig. Yr

Kingdom. I have raised this issue year after year. As our capital city grows in structure and significance it becomes an increasingly pressing issue, which I urge the Minister to take up with the Home Office in order to ensure that we have decent policing in the capital city of Wales. The need is even greater because of the requirement to fund the 101 telephone service.

Finally, on the issue of the reduction in police numbers that the chief constable believes will be necessary to deal with the funding issues, the view of the Police Federation of England and Wales is that it might be necessary to lose 15 per cent of the police force. It would back fill some of those jobs with police community support officers. PCSOs do a wonderful job, but they have extremely limited powers and they are not and should not be used instead of full policing; they are additional, not a replacement.

Nick Ramsay: I am pleased to have the chance to contribute to this debate, which, although distinct from the local government debates we have had here over the past few months, has a similar theme of tightening belts and a distinct lack of funding. I will focus on the finance settlement document, which is quite hefty and full of statistics. Nonetheless, it contains many interesting statistics regarding the way in which the formula, which the Minister referred to, is developed and works.

5.10 p.m.

It seems as though South Wales Police Authority in particular has received a distinctively poor settlement compared with those of other authorities around Wales, bad as those were.

For example, Gwent Police Authority has had to approve the use of £1.452 million of reserves to support vital and specific development activity for 2008-09. This will include increased activity in relation to the drug intervention programme, equipment upgrades, additional funding for interpreters, and further investment in technology to assist in tackling high-tech crime and providing forensic evidence. Gwent Police Authority is

wyf wedi codi'r mater hwn y naill flwyddyn ar ôl y llall. Wrth i'n prifddinas dyfu o ran strwythur ac arwyddocâd, daw'n fater mwyfwy enbyd, yr wyf yn erfyn ar y Gweinidog i'w dynnu at sylw'r Swyddfa Gartref i sicrhau y cawn blismona digonol ym mhrifddinas Cymru. Mae'r angen yn fwy byth oherwydd y gofyniad i ariannu rhif ffôn 101.

Yn olaf, ac ystyried lleihau niferoedd yr heddlu y cred y prif gwnstabl y bydd angen ei wneud i ymdrin â'r materion cyllido, barn Ffederasiwn Heddlu Cymru a Lloegr yw y gall fod angen colli 15 y cant o'r heddlu. Byddai'n ôl-lenwi rhai o'r swyddi hynny â swyddogion cymorth cymunedol yr heddlu. Mae'r swyddogion hyn yn gwneud gwaith bendigedig, ond mae eu pwerau'n gyfyngedig dros ben ac ni chânt eu defnyddio ac ni ddylent gael eu defnyddio yn lle plismona llawn; maent yn weithwyr ychwanegol, nid gweithwyr i lenwi bwlch.

Nick Ramsay: Yr wyf yn falch o gael y cyfle i gyfrannu at y ddaidl hon, sydd, er ei bod yn wahanol i'r dadleuon am lywodraeth leol a gawsom yma yn ystod yr ychydig fisoedd diwethaf, yn debyg o ran thema tynhau gwregysau a diffyg cyllid amlwg. Byddaf yn canolbwyntio ar y ddogfen setliad cyllid, sy'n eithaf swmpus ac yn llawn ystadegau. Serch hynny, mae'n cynnwys llawer o ystadegau diddorol ynghylch y ffordd y caiff y fformiwla, y cyfeiriodd y Gweinidog ati, ei datblygu a'r ffordd y mae'n gweithio.

Ymddengys fod Awdurdod Heddlu De Cymru yn benodol wedi cael setliad arbennig o wael o'i gymharu â setliad awdurdodau eraill ledled Cymru, er bod y rheini hefyd yn wael.

Er enghraifft, bu'n rhaid i Awdurdod Heddlu Gwent gymeradwyo defnyddio £1.452 miliwn o gronfeydd wrth gefn i gefnogi gwaith datblygu hanfodol a phenodol ar gyfer 2008-09. Bydd hyn yn cynnwys mwy o weithgarwch yng nghyswllt y rhaglen ymyriadau cyffuriau, uwchraddio offer, cyllid ychwanegol ar gyfer cyfieithwyr ar y pryd, a buddsoddiad pellach mewn technoleg i gynorthwyo i fynd i'r afael â throseddau

managing to make ends meet well with this settlement but it is not surprising that another authority, namely that of South Wales Police, feels that the funding settlement handed to it—although, admittedly, in some ways is understandably tight—is short-changing that force, particularly given the extra costs, as has been pointed out, that the force has to deal with in terms of covering a capital city and the second city.

The Minister alluded to the complex relationship between the Home Office, central Government and the council tax payer. We have had these discussions about formula as part of the local government debate. It is a complex arrangement, and it is more complex in terms of the police precept than it is in terms of the actual amount that local councils receive.

It is important to note that South Wales Police receives 75 per cent of its funding from central Government using a national needs-based formula. This has been reduced, as we have heard, to guarantee a minimum increase to other authorities. It seems that there is an ever-dwindling cake and that the authorities are passing around pieces of that cake and have to make sacrifices to each other.

I commend the police authorities for what they are doing. Ultimately, we all accept that the police undertake a vital role. We all want the police to be able to do that job as easily as they can with the maximum amount of resources and the best tools for the job. We want to make sure that the police do not find their hands tied by bureaucracy, but are given the maximum support from this Chamber and are able to do that job, which, as has been said, we rely on. We often take them for granted. It is a tight settlement and I ask the Minister to look carefully at how he can enable the police authorities to do the best that they can with it.

Darren Millar: I am concerned about the increasing burden of the cost of policing on

uwch-dechnoleg a thystiolaeth ffforensig. Mae Awdurdod Heddlu Gwent yn llwyddo i gael dau ben llinyn ynghyd yn dda gyda'r setliad hwn ond nid yw'n syndod bod awdurdod arall, sef Heddlu De Cymru, yn teimlo bod y setliad cyllid a roddwyd iddo—er, rhaid cyfaddef, yn naturiol o dynn mewn rhai ffyrdd—yn twyllo'r heddlu hwnnw, yn enwedig wrth ystyried y costau ychwanegol, fel y nodwyd, y mae'n rhaid i'r heddlu ymdrin â hwy o ran gwasanaethu prifddinas a'r ail ddinas.

Crybwyllodd y Gweinidog y berthynas gymhleth rhwng y Swyddfa Gartref, Llywodraeth ganolog a'r rheini sy'n talu'r dreth gyngor. Yr ydym wedi trafod y fformiwla fel rhan o'r ddadl am llywodraeth leol. Mae'n drefniant cymhleth, ac mae'n fwy cymhleth o ran praesept yr heddlu nag ydyw o ran y swm gwirioneddol y mae cynghorau lleol yn ei gael.

Mae'n bwysig nodi bod Heddlu De Cymru'n cael 75 y cant o'i gyllid o'r Llywodraeth ganolog drwy ddefnyddio fformiwla genedlaethol sy'n seiliedig ar anghenion. Lleihawyd hyn, fel y clywsom, i sicrhau cynnydd lleiaf i awdurdodau eraill. Ymddengys fod cacen sy'n lleihau'n dragywydd a bod yr awdurdodau'n pasio darnau o'r gacen honno o amgylch ac yn gorfod gwneud offrymau i'w gilydd.

Yr wyf yn cymeradwyo awdurdodau'r heddlu am yr hyn y maent yn ei wneud. Yn y pen draw, yr ydym oll yn derbyn bod yr heddlu'n gwneud gwaith hanfodol. Mae arnom oll eisiau bod yr heddlu'n gallu gwneud y gwaith hwnnw mor hawdd ag y gallant gyda'r adnoddau mwyaf posibl a'r arfau gorau ar gyfer y gwaith. Yr ydym eisiau sicrhau na fydd yr heddlu'n canfod bod biwrocratiaeth wedi clymu eu dwylo, ond eu bod yn gwybod eu bod yn cael y gefnogaeth fwyaf bosibl o'r Siambr hon ac y gallant wneud y gwaith hwnnw yr ydym, fel y dywedwyd, yn dibynnu arno. Yr ydym yn aml yn eu cymryd yn ganiataol. Mae'n setliad tynn a gofynnaf i'r Gweinidog ystyried yn ofalus sut y gall alluogi awdurdodau'r heddlu i'w ddefnyddio yn y ffordd orau?

Darren Millar: Yr wyf yn poeni am faich cynyddol cost plismona ar y rheini sy'n talu'r

council tax payers, particularly in north Wales. That region has seen the largest police precept increase in Wales over the past decade, standing at 250 per cent in 10 years. Part of the problem is the poor settlement that the police receive from the Home Office because of the funding formula. I accept that there may be a requirement for further funds to be made available to South Wales Police, but given that it costs roughly the same amount per head to police the North Wales Police area as it does the South Wales Police area, it is outrageous that North Wales Police receives 25 per cent less in funding per capita than the police force in south Wales. As a result, a greater proportion of the budget for policing has to come from local council tax payers, whose incomes have not risen at anywhere near the same rate as that of the precept increases.

North Wales Police Authority currently proposes a precept increase of 5 per cent. It is an affront to the people of north Wales that the force is wasting that money on matters that do not meet with the priorities of local people. Last year, for example, the chief constable of north Wales pleaded with local politicians and his police authority for an inflation-busting settlement that was in excess of the cap that others had attempted to place on the authority. He said that he had no slack in his finances and that front-line services would have to suffer unless an increase was forthcoming.

Ann Jones: Will you give way?

Darren Millar: I will not give way because we do not have much time.

Just months after this plea—and I voted for a smaller increase as a member of the police authority at that time—he announced his intention to establish a mounted police force unit in the region, at a cost of around £400,000 in the first year.

Bobbies were taken off the beat and front-line policing was cut, despite the overwhelming opposition to his plans by members of the public and local politicians, and yet it is still being set up. Not only that, he also embarked on a planning appeal against the decision not to install a needle

dreth gyngor, yn benodol yn y gogledd. Mae'r rhanbarth hwnnw wedi gweld y cynnydd praesept heddlu mwyaf yng Nghymru yn ystod y ddegawd ddiwethaf, sef 250 y cant mewn 10 mlynedd. Rhan o'r broblem yw'r setliad gwael a gaiff yr heddlu gan y Swyddfa Gartref, oherwydd y fformiwla ariannu. Derbynïaf y gall fod gofyn rhyddhau cyllid pellach i Heddlu De Cymru, ond ac ystyried ei bod yn costio tua'r un swm y pen i blismona ardal Heddlu Gogledd Cymru ag y mae i blismona ardal Heddlu De Cymru, mae'n warthus bod Heddlu Gogledd Cymru'n cael 25 y cant yn llai mewn cyllid y pen na'r heddlu yn y de. O ganlyniad i hynny, mae'n rhaid i gyfran fwy o'r gyllideb ar gyfer plismona ddod o bobl leol sy'n talu'r dreth gyngor, heb fod eu hincymau wedi codi'n agos at yr un gyfradd â'r praesept.

Ar hyn o bryd, mae Awdurdod Heddlu Gogledd Cymru'n cynnig cynnydd praesept o 5 y cant. Mae'n sarhad i bobl y gogledd bod yr heddlu'n gwastraffu'r arian hwnnw ar faterion nad ydynt yn cyfateb i flaenoriaethau pobl leol. Y llynedd, er enghraifft, bu prif gwnstabl y gogledd yn erfyn ar wleidyddion lleol a'i awdurdod heddlu am setliad a oedd yn fwy na chwyddiant a oedd yn fwy na'r terfyn yr ymdrechwyd i'w roi ar yr awdurdod. Dywedodd nad oedd ganddo unrhyw raff yn ei gyllid ac y byddai'n rhaid i wasanaethau rheng flaen ddioddef oni bai fod cynnydd ar y ffordd.

Ann Jones: A wnewch ildio?

Darren Millar: Ni ildiaf oherwydd nid oes gennym lawer o amser.

Dim ond misoedd ar ôl y cais hwn—a phleidleisiais am gynnydd llai fel aelod o awdurdod yr heddlu ar y pryd—cyhoeddodd ei fod yn bwriadu sefydlu uned heddlu marchogol yn y rhanbarth, a fyddai'n costio rhyw £400,000 yn y flwyddyn gyntaf.

Tynnwyd heddweision oddi ar y bît a thociwyd plismona rheng-flaen, er gwaethaf gwrthwynebiad aruthrol i'w gynlluniau gan y cyhoedd a gwleidyddion lleol, ac eto mae dal yn cael ei sefydlu. Nid yn unig hynny, sbardunodd hefyd apêl cynllunio yn erbyn y penderfyniad i beidio â gosod peiriant

vending machine in the rear of the police station in Colwyn Bay, although it is totally unwanted. Thousands of pounds' worth of taxpayers' money was being wasted, and those resources should have gone to front-line policing. Minister, can you influence police authorities to ensure that funds are not wasted in future on such novelty projects, which have no impact whatsoever on front-line policing, are totally unwanted by the public, and have the effect of taking bobbies off the beat?

The Minister for Social Justice and Local Government (Brian Gibbons): That was an interesting contribution from Darren Millar. He has obviously not read the history of the Conservative Party's voting record on council tax increases in the second Assembly. I wonder where Darren would have stood on that had he been a Member at the time. Would he have refused to support it, because his rhetoric is seriously critical of the ill-founded judgment of his colleagues in the second Assembly?

Brynle Williams: Will you give way?

Brian Gibbons: I will just finish this point first.

Darren referred to the needle dispensing machine in north Wales, but that was not the result of a decision taken by the police authority or even by the Assembly Government; it was the decision of the local community safety partnership, whose remit includes drug and alcohol services. I understand that there was little pharmacy involvement in needle exchanges at the time the community safety partnership made the decision. Thankfully, that has improved since, but, at the time, there was little provision in that part of north Wales, and one would hope that the judgment was made in the light of that.

Much of the debate considered the use of the formula, which is a difficult issue. It is true that the formula is a consequence of trying to balance policing needs in rural areas with

gwerthu nodwyddau yng nghefn yr orsaf heddlu ym Mae Colwyn, er nad oes neb ei eisiau. Yr oedd gwerth miloedd o bunnoedd o arian y trethdalwyr yn cael ei wastraffu, a dylai'r adnoddau hynny fod wedi eu cyfeirio at blismona rheng-flaen. Weinidog, a allwch ddylanwadu ar awdurdodau heddlu i sicrhau nad yw cyllid yn cael ei wastraffu i'r dyfodol ar brosiectau gwamal o'r fath, prosiectau nad ydynt yn cael unrhyw effaith o gwbl ar heddlu rheng-flaen, prosiectau nad yw'r cyhoedd mo'u heisiau o gwbl, a rhai sy'n golygu bod heddweision yn cael eu cymryd oddi ar y bît.

Y Gweinidog dros Gyfiawnder Cymdeithasol a Llywodraeth Leol (Brian Gibbons): Yr oedd hwnnw'n gyfraniad diddorol gan Darren Millar. Mae'n amlwg nad yw wedi darllen hanes cofnod pleidleisio'r Blaid Geidwadol ar godi'r dreth gyngor yn yr ail Gynulliad. Tybed beth fyddai safiad Darren wedi bod ar hynny petai ef yn Aelod ar y pryd. A fyddai wedi gwrthod ei gefnogi, oherwydd mae ei rethreg yn ddifrifol feirniadol o farn ddisylwedd ei gyd-Aelodau yn yr ail Gynlluniad?

Brynle Williams: A wnewch ildio?

Brian Gibbons: Gadewch imi orffen y pwynt hwn gyntaf.

Cyfeiriodd Darren at y peiriant gwerthu nodwyddau yn y gogledd, ond nid canlyniad penderfyniad a wnaethpwyd gan yr awdurdod heddlu na hyd yn oed Lywodraeth y Cynulliad mo hynny; penderfyniad y bartneriaeth diogelwch cymunedol leol y mae ei chylch gorchwyl yn cynnwys gwasanaethau cyffuriau ac alcohol ydoedd. Caf ar ddeall mai ychydig yr oedd fferyllfeydd yn ei wneud o ran cyfnewid nodwyddau pan wnaeth y bartneriaeth diogelwch cymunedol y penderfyniad. Diolch i'r drefn, mae pethau wedi gwella ers hynny ond, ar y pryd, ychydig o ddarpariaeth a oedd yn y rhan honno o'r gogledd, a byddai dyn yn gobeithio y byddai'r penderfyniad wedi'i wneud yn wyneb hynny.

Yr oedd llawer o'r ddadl yn trafod defnyddio'r fformiwla, sy'n fater anodd. Mae'n wir fod y fformiwla'n ganlyniad ceisio cydbwysu anghenion plismona mewn

those in urban areas where the levels of crime, both in relative and absolute terms, are much greater. As I said earlier, the Flanagan report suggested that we revisit the formula. The clear thrust of that review's suggestions would probably suit Jenny Randerson's case for increasing the resources of South Wales Police. However, given their contributions, Alun Ffred and Nick Ramsay may be significantly less pleased with it. I will give way to you now, Brynle.

Brynle Williams: To respond to the jeers from the Government benches, I did vote in the second Assembly in favour of increasing the police precept. I have no problem with that. However, I have a problem with this, and I am voting against it, because, like my colleague, Darren Millar, I will not vote in favour of gimmicks such as mounted police. I understood last time that we were voting to increase the number of front-line police officers. Regrettably, I made a mistake, but at least I hold my hand up to it.

Brian Gibbons: I am grateful that Brynle has courageously decided to accept that he made the wrong decision last year.

On the perception of crime and crime levels, it is true that improvements have been made in changing the public's perception of crime levels, but perceived levels of crime are reducing only very gradually. There has been only a marginal reduction in recent years, even though the police statistics on reported crime and the British crime survey, a much more resilient mechanism based on a survey of some 70,000 people, both point in the same direction: crime levels are either standing still, effectively, or going down marginally.

5.20 p.m.

Even though the public perception is that the situation is not improving, particularly in certain hard-pressed areas, the statistics show a somewhat contrary picture. Crime levels are now getting back to roughly the levels that the Conservatives inherited from the

ardaloedd gwledig gyda'r rheini mewn ardaloedd trefol lle mae lefelau troseddu, mewn termau cymharol ac absoliwt, yn fwy o lawer. Fel y dywedais ynghynt, mae adroddiad Flanagan yn awgrymu ein bod yn edrych o'r newydd ar y fformiwla. Byddai byrdwn amlwg awgrymiadau'r adolygiad hwnnw, mae'n debyg, yn ategu achos Jenny Randerson dros gynyddu adnoddau Heddlu De Cymru. Fodd bynnag, yn wyneb eu cyfraniadau, gallai Alun Ffred a Nick Ramsay, fod yn dipyn llai bodlon ag ef. Ildiaf ichi yn awr, Brynle.

Brynle Williams: I ymateb i'r gwatwar o feinciau'r Llywodraeth, mae'n wir imi bleidleisio yn yr ail Gynulliad o blaid cynyddu praesept yr heddlu. Nid oes gennyf broblem â hynny. Fodd bynnag, mae gennyf broblem â hyn, ac yr wyf yn pleidleisio yn ei erbyn oherwydd, fel fy nghyd-Aelod, Darren Millar, ni phleidleisiaf dros ryw gimig fel heddlu ar geffylau. Cefais ar ddeall y tro diwethaf ein bod yn pleidleisio dros gynyddu nifer y swyddogion heddlu rheng-flaen. Yn anffodus, gwneuthum gamgymeriad, ond o leiaf yr wyf yn cyfaddef hynny.

Brian Gibbons: Diolch i Brynle am fod yn ddigon dewr i benderfynu derbyn iddo wneud y penderfyniad anghywir y llynedd.

O ran y canfyddiad o droseddu a lefelau troseddu, mae'n wir y llwyddwyd i wella canfyddiad y cyhoedd o lefelau troseddu, ond dim ond yn raddol y mae lefelau troseddu canfyddiadol yn gostwng. Dim ond gostyngiad bychan iawn a fu yn y blynyddoedd diwethaf, er bod ystadegau'r heddlu ynghylch troseddau a riportiwyd ac arolwg troseddu Prydain, mecanwaith llawer cadarnach sy'n seiliedig ar arolwg ymhlith oddeutu 70,000 o bobl, ill dau, yn dweud yr un peth: mae lefelau troseddu naill ai'n aros yn eu hunfan, mwy na heb, neu'n gostwng fymryn.

Er mai canfyddiad y cyhoedd yw nad yw'r sefyllfa'n gwella, yn enwedig mewn rhai ardaloedd sydd dan bwysau, mae ystadegau'n dangos darlun braidd yn wahanol. Mae lefelau troseddu yn awr yn dychwelyd i tua'r un lefel â'r hyn a etifeddodd y Ceidwadwyr

Labour Party back in 1979. The highest peak in the crime figures was in 1995, under a Conservative Government. Significant progress has been made on tackling levels of crime since the dismal record under the Conservatives and the peak in 1995. However, there is no doubt that certain population groups and communities across Wales still suffer intolerable levels of crime and anti-social behaviour, and we need to reflect that particular concern and work with the police service and the community safety partnerships to improve the situation.

The Deputy Presiding Officer: The proposal is to agree the motion. Are there any objections? I see that there are. Therefore, we will put it to a vote.

gan y Blaid Lafur yn ôl yn 1979. Penllanw'r ffigurau troseddu oedd yn 1995, dan Lywodraeth Geidwadol. Mae cynnydd arwyddocaol wedi'i wneud ar fynd i'r afael â lefelau troseddu ers y cofnod llwm dan y Ceidwadwyr a'r penllanw yn 1995. Fodd bynnag, nid oes unrhyw amheuaeth bob rhai grwpiau a chymunedau o'r boblogaeth ledled Cymru yn dal i ddioddef lefelau annioddefol o droseddu ac ymddygiad gwrthgymdeithasol, ac mae angen inni adlewyrchu'r pryder penodol hwnnw a gweithio gyda gwasanaeth yr heddlu a'r partneriaethau diogelwch cymunedol i wella'r sefyllfa.

Y Dirprwy Lywydd: Y cynnig yw cytuno'r cynnig. A oes unrhyw wrthwynebiadau? Gwelaf nad oes. Felly, awn i bleidlais.

*Cynnig (NDM3864): O blaid 30, Ymatal 0, Yn erbyn 15.
Motion (NDM3864): For 30, Abstain 0, Against 15.*

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol o blaid:
The following Members voted for:

Gibbons, Brian
Hart, Edwina
Morgan, Rhodri
Griffiths, Lesley
Davies, Andrew
Jones, Ieuan Wyn
Thomas, Rhodri Glyn
Lloyd, David
Lewis, Huw
Watson, Joyce
Chapman, Christine
Griffiths, John
Jones, Ann
Jenkins, Bethan
Gregory, Janice
Evans, Nerys
Jones, Alun Ffred
Jones, Helen Mary
Ryder, Janet
Jones, Gareth
Sargeant, Carl
Neagle, Lynne
Sinclair, Karen
Lloyd, Val
Andrews, Leighton
Cuthbert, Jeff
Davies, Alun
Mewies, Sandy
Thomas, Gwenda
James, Irene

Pleidleisiodd yr Aelodau canlynol yn erbyn:
The following Members voted against:

Randerson, Jenny
German, Michael
Williams, Kirsty
Morgan, Jonathan
Graham, William
Ramsay, Nick
Davies, Paul
Black, Peter
Burnham, Eleanor
Bates, Mick
Millar, Darren
Williams, Brynle
Melding, David
Davies, Andrew R.T.
Isherwood, Mark

*Derbyniwyd y cynnig.
Motion carried.*

The Deputy Presiding Officer: That brings **Y Dirprwy Lywydd:** Daw hynny â
today's proceedings to a close. chyfarfod heddiw i ben.

*Daeth y cyfarfod i ben am 5.21 p.m.
The meeting ended at 5.21 p.m.*

**Aelodau a'u Pleidiau
Members and their Parties**

Andrews, Leighton (Llafur – Labour)
Asghar, Mohammad (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Barrett, Lorraine (Llafur – Labour)
Bates, Mick (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Black, Peter (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Bourne, Nick (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Burnham, Eleanor (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Burns, Angela (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Butler, Rosemary (Llafur – Labour)
Cairns, Alun (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Chapman, Christine (Llafur – Labour)
Cuthbert, Jeff (Llafur – Labour)
Davidson, Jane (Llafur – Labour)
Davies, Alun (Llafur – Labour)
Davies, Andrew (Llafur – Labour)
Davies, Andrew R.T. (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Davies, Jocelyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Davies, Paul (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Elis-Thomas, Dafydd (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Evans, Nerys (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Franks, Chris (Plaid Cymru – The Party of Wales)
German, Michael (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Graham, William (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Gregory, Janice (Llafur – Labour)
Griffiths, John (Llafur – Labour)
Griffiths, Lesley (Llafur – Labour)
Gibbons, Brian (Llafur – Labour)
Hart, Edwina (Llafur – Labour)
Hutt, Jane (Llafur – Labour)
Isherwood, Mark (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
James, Irene (Llafur – Labour)
Jenkins, Bethan (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Jones, Alun Ffred (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Jones, Ann (Llafur – Labour)
Jones, Carwyn (Llafur – Labour)
Jones, Elin (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Jones, Gareth (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Jones, Helen Mary (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Jones, Ieuan Wyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Law, Trish (Annibynnol – Independent)
Lewis, Huw (Llafur – Labour)
Lloyd, David (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Lloyd, Val (Llafur – Labour)
Melding, David (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Mewies, Sandy (Llafur – Labour)
Millar, Darren (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Morgan, Jonathan (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Morgan, Rhodri (Llafur – Labour)
Neagle, Lynne (Llafur – Labour)
Ramsay, Nick (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Randerson, Jenny (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Ryder, Janet (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Sargeant, Carl (Llafur – Labour)
Sinclair, Karen (Llafur – Labour)
Thomas, Gwenda (Llafur – Labour)
Thomas, Rhodri Glyn (Plaid Cymru – The Party of Wales)
Watson, Joyce (Llafur – Labour)

Williams, Brynle (Ceidwadwyr Cymreig – Welsh Conservatives)
Williams, Kirsty (Democratiaid Rhyddfrydol Cymru – Welsh Liberal Democrats)
Wood, Leanne (Plaid Cymru – The Party of Wales)